

DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI - 1149
Halk Kitapları : 264

Yayın Yönetmeni
Dr. Yüksel SALMAN

Yayın Koordinatörü
Yunus AKKAYA

Tashih
Mustafa YEŞİLYURT

Grafik & Tasarım
Emre YILDIZ
Mücella TEKİN

Baskı
Korza Yay. Basım San. Tic. A.Ş.
Tel.: 0.312 342 22 08

1. Baskı
Ankara 2015

ISBN 978-975-19-6360-4
2015-06-Y-0003-1149
Sertifika No: 12930

Eser İnceleme Komisyon Kararı: 06.05.2015/53

© Diyanet İşleri Başkanlığı

İletişim:

Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Basılı Yayınlar Daire Başkanlığı

Tel: (0 312) 295 72 93 - 94

Faks: (0 312) 284 72 88

e-posta: diniyayinlar@diyanet.gov.tr

İYİLİK

-Bu Ramazan ve Her Zaman-

DİB
YAYINLARI

İçindekiler

- 7 RAMAZAN VE İYİLİK
Prof. Dr. Mehmet GÖRMEZ
- 13 İYİLİK
Elif NAMALIR
- 19 KUR'AN'DA İYİLİĞİN İNŞASI
Dr. Fatma BAYRAKTAR KARAHAN
- 29 HADİSLERDE İYİLİK TASAVVURU
Yard. Doç. Dr. Ayşe Esra ŞAHYAR
- 47 İYİLİĞİ YÂR KÖTÜLÜĞÜ BÂR EDİNMEK
Fatma BAYRAM
- 61 YAP İYİLİĞİ AT DENİZE!
Dr. Ülfet Görgülü
- 69 EBÛ BEKİR OLMAK
Rukiye Aydoğdu
- 75 DİLE DÜŞMEYEN İYİLİKLER
Dr. Lamia LEVENT
- 81 GÖNÜLDEN GELEN PAYLAŞIM: BİR İYİLİK
TÜRÜ OLARAK CÖMERTLİK VE İNFAK
Yrd. Doç Dr. M. Kâmil Yaşaroğlu
- 103 MAZLUMUN KALBİNE DOKUNMAK
Mervenur LÜLECİ KARADERE

- 111 ÇOCUK EĞİTİMİNDE İYİLİK BİLİNCİ
Zeynep Ulviye ÖZKAN
- 121 DÜNYANIN EN GÜZEL BOMBASI
Mevlâna İDRİS

Dünyanın önemli bir bölümü açlık, sefalet ve korku içinde temel ihtiyaçlarını karşılamanın mücadelesini verirken, diğer bir bölümü sorumsuz ve ölçüsüz bir tavırla yapay ihtiyaç ve arzuların peşinde koşuyorsa, tüm insanlık iyilik tasavvurunun acilen gözden geçirmesi gerekmektedir.

Ramazan ve İyilik

Prof. Dr. Mehmet GÖRMEZ
Diyanet İşleri Başkanı

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

Bütün medeniyetleri inşa eden belli başlı kavramlar vardır. Bir din ve medeniyet olarak İslam'ı anlamak, anlatmak ve yaşamak istediğimizde karşımıza çıkan temel kavramlardan birisi de hiç şüphesiz, “*iyilik*”tir. Son dinin iyiye ve iyiliğe dair ne kadar derin bir bakış açısına sahip olduğunu fark etmek için onun söz dağarcığında yer alan kavram haritasına ve zengin anlam dünyasına bakmak yeterlidir. Bireysel ve toplumsal hayatımızın detaylarına göz attığımız vakit, iyiliğin inci dizisinden saçılan bu kavramlardan birine mutlaka tesadüf ederiz.

Bir iyilik medeniyeti olan İslam, her iyiliği sadaka olarak saymış ve herkesin yapabileceği türden iyilikler olduğunu haber vermiştir. (Buhari, Zekât, 30) Bundan dolayı “iyilik”, kültür ve medeniyetimizi şekillendiren değerler manzumesinde en önemli yerlerden birine sahip olmuştur. İslam'ın varlığa, insana ve ahlâka bakışı, iyilik anlayışının da temelini oluşturmuştur. İslam'ın “iyilik tasavvuru” daima aşkın ve metafizik değerlerle, insan onuruyla, fayda ve maslahatla, sorumluluk bilinciyle, hayatın nihai anlam ve gayesiyle birlikte inşa edilmiştir. Dinî metinlerimizde Müslüman, hayatını iyiliğe adayan ve ömrünü iyiliklerle anlamlandıran kişidir. Resûl-i Ekrem (s.a.s.) “Allah'ım! Yaşamayı benim için her türlü iyiliği artırma vesilesi

yap. Ölümü de benim için her türlü kötülükten kurtuluş sebebi yap!” (Müslim, Zikir, 71) duasıyla iyilik için yaşamayı bir varoluş sebebi olarak takdim etmiştir.

Kutlu ay Ramazan’a adım adım yaklaştığımız günler içerisinde bulunuyoruz. Ramazan bizlere, her yıl yeni bir can yeni bir ruh üfleme için gelir. Âdeta bütün yeryüzünü bir mabede dönüştürür. İradelerimizi eğiten bir mektep, bir okul olur. Bu mektebin gayesi rahmettir, mağfirettir, arınmaktır, takvadır; insana, eğitilmiş ve beşerî arzularının egemenliğinden kurtulmuş hür bir irade kazandırmaktır.

Bu mektepte sahurun bereketi, mukabelenin sevabı, iftarın sevinci, neşesi ve coşkusu, teravihin rahatı, teheccüdün güzelliği, ibadetin manevî hazzı, imsak ve sabır, oruç ibadetinin himayesi, gündüzün sıyama gecenin kıyama vardır. Kendimizi camide ibadete vakfettiğimiz itikâf; kadirimizi yücelten Kadir Gecesi vardır.

Bu manevi mektepte, iyilik, hayır, birr, fazl, kerem, âlice-naplık vardır. Bu mektepde ma’rûf, mürüvvet, diğerkâmlık, vardır. Bu mektepde dünyanın neresinde olursa olsun insanlara yardım eli uzatma, çok uzaklarda da olsalar birileri açken tok yatmama, insanlığın huzur ve mutluluğu, birlik ve dirliği için elimizdeki nimetleri paylaşma ve mesafeleri hiçe sayarak gönül köprüleri kurma vardır.

Bu okulda ihsan, lütuf ve kurbet vardır. Medeniyet, hasenat ve kültür vardır. Ramazan mektebinde İslâm’ın rahmetle yoğrulmuş adaletini, bilgi ve hikmetle bütünleşmiş ahlâkını, ihlasla yoğrulmuş iyiliğini bütün insanlığa gösterme vardır.

Unuttuğumuz bu değerleri bize tekrar tekrar hatırlatan Ramazan, iyiliğin kişinin kendisine, Rabbine, dinine, ailesine, akrabalarına, yoksullara, kimsesizlere, yurtsuzlara, mültecilere,

sokak çocuklarına, yetimlere, yaşlılara, bütün insanlara, mah-lûkata, yeryüzüne, gökyüzüne ve bütün eşyaya yapılacağını bizlere hatırlatmaktadır. Başkanlığımız, her Ramazan ayında kaybolmaya yüz tutmuş olan bir değerimizi toplum gündemine taşımaya, bu konuda yüksek bir bilinç oluşturmaya ve dikkatleri bu hususa teksif etmeye çalışmaktadır. Bu yıl seçmiş olduğumuz tema, sadece ülkemizin değil bizim ve bütün dünyanın ihtiyaç duyduğu bir husustur. 2015 yılı Ramazan ayının teması “Vakit İyilik Vakti, Bu Ramazan ve Her Zaman” mesajıyla “İyilik” olarak belirlenmiştir.

İyilikseverlikle ilgili kavramlar temelde ‘verme’ eylemiyle ilgili olsa da bu kavramlar aynı zamanda derunî ve ahlaki bir çağrışıma sahip olmuştur. Mesela ‘sadaka’yı yalnızca maddi bir yardım olarak anlamak eksik olur. Sadakanın kökeninde sadakat ve samimiyet vardır. Hatta kelimenin köklerine gidersek karşımıza adalet ve hakkaniyet kavramları çıkar. Sadaka, bireysel açıdan servet sahibinin kendisine, topluma ve Rabbine karşı içtenliğini gösteren iyi bir davranış, sosyal açıdan ise toplumda adaleti ve hakkaniyeti tesis etmeyi amaçlayan bir iyiliktir. Sözlük anlamı “arınma ve temizlik” olan zekât da böyledir. Servetinin bir bölümünü ihtiyaç sahipleriyle paylan kişi, bu iyiliğiyle açgözlülük ve tamah gibi olumsuz duygulardan gönül dünyasını arındırır. “Rızâ-i Bârî”ye bir adım daha yaklaşır. Toplumdaki iyilik zincirine bir halka daha ekleyerek kardeşlik bağlarını perçinlemiş olur. Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.), “Her canlıya iyiliğin mutlaka bir sevabı vardır” buyurmaktadır. (Buharî, Musakat, 9)

İnsanlar, iyiliğin ne olduğu konusunda görüş ve tanımlar seliyle mücadele ederken, Hz. Peygamber (s.a.s), iyiliği insanın kendi iradesine ve vicdanına bırakır: “İyilik (birr), gönlünün huzura kavuşturan ve içine sinen şeydir. Kötülük (ism) ise gön-

lünü huzursuz eden ve içinde bir kuşku bırakan şeydir; velev ki insanlar başka şeyler söylesin.” (Dârimî, Buyû', 2) Allah'ın varlığı-mıza nakşettiği “vicdan”, karar vermemiz gereken her noktada bizi iyiliğe doğru yönlendirecek, iyi duygularımızı güçlendirecek ve iyi davranışlarımızı artıracak sağlam bir pusuladır. Yeter ki biz onu köreltmeyelim!

Üzülerek ifade etmek isterim ki “iyilik” idealinin zedelendiği modern zamanlarda, savaşların, işgallerin, soykırımların, ihtilallerin, sömürgeciliğin ve şiddetin had safhaya çıktığı bir yerkürede yaşıyoruz. İyiliği arayan, iyiliksiz kalan, iyilik için çırpınan, iyiliğe muhtaç, iyilikten bihaber her türlü insana ulaşmak, her birine iyilik götürmek gibi büyük bir sorumluluk taşıyoruz. Dünyanın önemli bir bölümü açlık, sefalet ve korku içinde temel ihtiyaçlarını karşılamanın mücadelesini verirken, diğer bir bölümü sorumsuz ve ölçüsüz bir tavırla yapay ihtiyaç ve arzuların peşinde koşuyorsa, tüm insanlık iyilik tasavvurunun acilen yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Elbette biz Müslümanların da iyilik tasavvurumuzu gözden geçirmemizi gerektirecek nedenlerimiz var. Bugün, iyiliğin hayat bulduğu topraklardan ve iyilerin imar ettiği şehirlerden kan ve barut kokusu yayılıyor. Bir kötülük sarmalı, İslam dünyasını rehin almış durumda ve bu sarmalı besleyen yolları da bir türlü kapatamıyoruz. Eleştirilere karşı gösterdiğimiz savunmacı yaklaşım, “daha iyi” olma yolundaki çabalarımızı yavaşlatıyor. Bugün İslam âlemi, önce kendi değer ve kavramlarıyla nasıl bir ilişkide olduğunu yeniden gözden geçirmek, sonra da insanlığa karşı “iyilik teklifi”ni yenilemek zorundadır. Çünkü Mümin için iyilik ve güzellik hayat tarzıdır. Mümin, iyilik ve güzellik için yaşar. Sevgili Peygamberimizin (s.a.s.) ifadesiyle “mümin, bir iyilik yaptığında sevinen, bir kötülük yaptığında ise üzülen kimsedir.” (İbn Hanbel, IV, 399)

Zamana tanıklık eden ve “Ben Müslüman’ım” diyen herkes, iyiliğin yeniden gönül coğrafyamızda ve bütün dünyada hâkim kılınması için seferber olmalı; en yakın çevresinden başlamak üzere her işinde hayra anahtar, şerre kilit olmayı ilke edinmelidir.

Bu duygu ve düşüncelerle 2015 yılı Ramazan ayı teması çerçevesinde hazırlanan bu eserin basım aşamasına kadar geçen süreçlerinde emeği geçen herkese teşekkür ediyor; mana dünyamızda ve düşünce ufkumuzda yeni pencereler açmasını Rabbimden niyaz ediyorum.

*'Ey iman eden kullarım, rabbinizden sakının. Bu
dünyada iyilik edenler için bir iyilik vardır.'*

(Zümer Sûresi, 39/10)

İyilik

Elif NAMALIR
Öğretmen

Kapat gözlerini!..

Düşün.

Ellerini düşün gözlerini, saçlarını...

Yaradılışının kusursuzluğunu...

İnsan olmak güzel şey,

İnsan gibi insan olmak güzel şey...

Yağmura ellerini uzatmak, uzaklaşan trenlere hayal kırıklıklarını yüklemek, minicik kollarda sevgiyi hissetmek...

İnsan olmak güzel şey.

İnsan olmak toprak olmak demek, hamurunda öfkeyi, sevgiyi, merhameti, güveni taşımak demek.

İnsan su olmak demek hafif ve berrak

Gözlerdeki pınarlarda sükut, şükran

ve İMTİHANNN!!!

Zor şeydi insan olmak.

Dağlar bile kaldıramadı insan olmanın yükünü. Kimi zaman ezildik biz de bu yükün altında ve öfkeyi, kötüyü yeşerttik ruhumuzda.

Unuttuk çünkü...

Aşkın zarif kanatlarını, Ruhumuza değen meltemleri...
 Rabbin emanet ettiği kelimeleri unuttuk.
 “öldürmeyeceksin!” Unuttuk.
 “nefis şiddetle kötülüğü emreder.” Unuttuk.
 “bir insanı öldüren, bütün insanları öldürmüş gibidir.”
 Öldürdük ya rabbi!..
 İnsanları öldürdük.
 Gökyüzünü öldürdük.
 Karıncaları öldürdük.
 Yetimleri, çocukları, türküleri, denizleri, merhameti,
 sevgiyi...
 Ve bize emanet ettiğin kelimeleri öldürdük.
 ÖLDÜRÜLDÜK YA RABBBB!!!
 Kendimize, yaratılışımıza sağır kaldık...
 Ey âdemoğlu işit esen rüzgârları!
 Anlatacakları var sert poyrazların.
 Denizleri çarpıyor bir bir kayalara...
 Biliyor! Karanlıklar sel gibi akıyor neslimizin iki yanından...
 Bir bir anlatıyor yaşanmaz olası yaşananları... Denizin koy-
 nuna atılanları, gökyüzünü delen kurşunları, yeryüzünü kırmı-
 zıya, gözleri yaşa, korkuları gözlerle hapsedenleri...
 Gölgeleyen gölgeleri ve silinen renkleri...
 Ahh Efendim!!! Sen ki güzel ahlakı tamamlamak için
 gönderildin,
 Unuttuk!
 Unuttuk güzel ahlakın iyilik olduğunu...
 Hangi rafa kaldırdık, camlar ardına mı hapsettik? Kabilin
 taşlarını aldık da ellerimize, Hâbilin yüreğine darbeler indirdik.

Kaçtık kendimizden ve çakılı gökdelenlerin gölgesinde kaybolduk. Kaybettik yolumuzu, iyi yanımızı kaybettik.

Duymazsın sen rüzgârları...

Hastalarının inlemelerine şahit duvarları duymazsın. Başının üstünde taç ettiğin çatıların göstermez gökleri... Oysa bilsek evimiz gök kubbedir. O vakit anlardık kardeşliğimizi

Ve duyardık... Lodosların uğultusunu... Hasta gönüllerin gözlerinde görürdük altın başakların savrulup gittiğini ve görürdük taşlı tarlaların iyi bir tohuma hasret nasırlı avuçlarını. Bu avuçlardaki suların tokat misali insanın yüzüne çarptığını ve bir şey hatırlatmak istediğini, sonra iyileşirdik.

Ey Âdemoğlu arın!

Bedeninde ve ruhunda yer edinmiş her kötülüğü koy bir kenara.

Eyüp misali vur ayağını yere!..

Fıskırsın sular ve zarıfçe değsin kararmış yüzüne... Çünkü denizlere dönme vaktidir artık. Pak alınları yerle göğün karışan mavisine dayama vakti.

Bu yüzden düşmeli cemreler havanın ılık esintisine...

Ki poyrazlar yerini meltemlere bıraksın. Aşkın dillerdeki beş vakit sözleri yumuşatsın poyrazları. Dolaşmasın ayaklara korkunun kötüye açılan taşları. Karanlıklarda aksetmesin âdemin yüzü. İyileşelim.

Bu defa İsmailler vursun ayağını yere!..

Ve sulara düşsün cemreler...

Sulardaki suretimiz temizlensin... Karanlık kuyulara itse de bizi haset dolu eller, o ellere de verilsin buğdaylar. Yusuf misali bakalım kem gözlere, Yusuf'un bakışlarıyla hatırlatalım insan olmanın şanını... İyileşelim.

Bir daha vursun İsmailler ayaklarını çatlamış sinelere...

Ve haykırsın garibe analık eden kaldırımlar...

Sesler yükselsin arşın yedi kat üstüne... Yükseldikçe düşün son cemreler toprağa ve gelsin baharlar. Yumuşasın sert ayazların, kavurucu güneşlerin kuruttuğu topraklar...

Karların içinden göz kırpsın kardelenler ve göz kırpsın taş betonların içinden çiçekler... İyileşelim.

Şışşıttt... Bak!

Aynı rüzgâr...

Bu defa sükûtu yüklemiş sırtına...

Korkma âdemoğlu!..

Her sükût bir yükselişe gebedir.

Mümkün müdür karşı koymak bu gelişe?

Bir savaş meydanıdır dünya...

İyi bir taraf, kötüler ise bertaraf...

İblis karşıda.

İyiye bakın hele, duruşuna bakın! Bedrin aslanları gibi!

İblisin arkasında milyonlardan bir ordu...

Çabaları ise nafi!

Çünkü biliriz biz; "Allah iyilerin yanındadır."

Bakın!

Dörttnala rüzgârlar geliyor ufuklardan!

Değdikçe yanaklarına âdemin, bayram tadında müjdeler veriyor. İyileşiyoruz.

Fısıldıyor ruhun en gizli mağaralarına ve iletiyor rabbın mesajını.

"Ey iman eden kullarım, rabbinizden sakının. Bu dünyada iyilik edenler için bir iyilik vardır." (Zümer Sûresi, 39/10)

Şimdi âdemoğlu tam da şimdi... Gelen seher senin için artık...

Cemreler senin için... Senin yüreğin için...

Koy elini sol yanına ve hisset özünü... Çıkış kapın orası...

Bilirim ki sen özünü duydukça avuçlarında, özünün ta içinden verirsin gözbebeklerinde duran âdeme. İyileşiriz.

Biz ki özümüzde biriz, adımızda biriz.

Bir oldukça birimiz, Bir'edir bizim yolumuz

Tek heceli bir elveda dökülsün çatlamış dudaklarından artık.

Elveda karanlıklara...

Karanlık yüzlere, kötü niyetlere...

Bizim yolumuz aydınlık.

İyinin ne demek olduğunu özümüzde bulduk çünkü biz.

Yetimin başını okşayan peygamberin ellerinden öğrendik. Masmavi yaşlı bir gözün kızını diri diri mezara göndermediğinde öğrendik...

Ve öğrendik ki insan demek iyi demek, iyileşmek demek...

Sorgusuz sualsiz muhacire kucak açmak demektir.

Şimdi!

Burda!

Karanlık yüzümüzü tarihin eski sayfalarına kapatıp, insanın kendine yapacağı en büyük iyilikle aydınlatacağız yolumuzu...

Gönülden bir tövbe ile... İyileşeceğiz.

İyileşeceğiz Âdemce bir dirilişle...

Âdemce bir bağışlanma ile... İyileşeceğiz.

Şimdi hep beraber, tek bir ağızdan;

“Ey Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik, eğer bizi bağışlamaz ve bize rahmetinle muamele etmezsen muhakkak ziyana uğrayacaklardan olacağız!” (Araf Sûresi, 7/23)

*Elinin ulaşabildiği herkese iyilik et, yakından
başla ama halka halka genişlet iyilik ağlarını!
Annene babana, akrabana, yetimlere, yoksullara,
yakın komşuna, uzak komşuna, yanındaki
arkadaşa, yolcuya, elinin altındakilere iyilik et.*

(Nisâ, 4/36)

Kur'an'da İyiliğin İnşası

Dr. Fatma BAYRAKTAR KARAHAN
Diyanet İşleri Uzmanı

Dilimizde iyilik, erdem ve fazilet olarak adlandırılan “iyi olma durumu, fayda içeren davranışlar”, her bir ifadesi mucize olan Kerim Kitabımızda farklı yön ve boyutları ile yer bulmaktadır. Öyle ki iyilik olarak tercüme edilen birden çok Kur'an kelimesi bulunmaktadır: Birr, hasenât, salihât ve maruf bu kelimelerden bir kaçıdır. Kur'an'ın iyiliği farklı birden çok kelime ile anlatması, her bir kavrama kendi bağlamı içinde yeni anlamlar yüklemesi iyiliğin çok yönlülüğünü ortaya koymaktadır.

Kur'an'ın iyilik inşası insan tasavvuru ile başlar. Yapıp etmeleri, kabiliyetleri, eğilimleri, yaşadığı dünya, içinde bulunduğu imtihanı ve en nihayetinde varacağı/kazanacağı bakımından insan hep iyi ile kötü arasındadır. O, yaratılışı en güzel biçimde olandır.¹ Bu en güzel yaratılmış olma halinin devamı iyi düşünmesine, iyi konuşmasına, iyi davranmasına, iyilik yapmasına bir diğer ifadeyle iyi ile hemhal olmasına bağlıdır. Dünyayı imar görevini de ancak bu şekilde başaracaktır. Genişliğinden ötürü yeryüzüne Kur'an'ın iyilik kavramlarından biri olan birr'den gelen berr ve beriyye denilmesi çok anlamlıdır.²

1 Bkz. Tîn 95/4

2 el-İsfahâni, er-Râğıb Huseyn b. Ahmed, *el-Mufredât fi Garibi'l-Kur'an*, İstanbul, 1986, s.53

Zira insanın yeryüzünü imarı ancak iyiliğin yeryüzüne hâkim olması ile mümkün olabilecektir. Ancak insan iyiyi olduğu kadar kötüyü de isteyebilmekte ve her ikisi ile de denenmektedir. Onun birbirine zıt bu iki yoldan doğru olana yönelmesi, orada sebat edebilmesi dünya hayatında görevini yerine getirmesini sağlayacak cennet ile mükâfatlandırılacaktır. Cennet kelimesi de Kur'an'da bir diğer iyilik kavramı, hüsna ile karşımıza çıkar.³ Yaratılış anından varacağı son durak, ölüme kadar insanın iyilik ve kötülük ile çevrelendiği, Kur'an'ın bu minvaldeki kavramları ile anlatıldığını tespit etmek hiç de zor değildir. Bu kavramlar çerçevesinde iyiliğin tanımı, etki alanı, adabı ve karşılığını öğrenmek ise esas amacımızdır.

İyiliğin ne olduğunu ve ne olmadığını Kur'an-ı Kerim bize izah eder. Bakara Sûresinin ortasında yer alan ve gerdanlığa benzetilen⁴ 177. Ayet, bu açıklamalardan biridir: “İyilik, yüzlerinizi doğu ve batı taraflarına çevirmeniz değildir. Asıl iyilik, Allah’a, ahiret gününe, meleklerle, kitap ve peygamberlere iman edenlerin; mala olan sevgilerine rağmen, onu yakınlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışa, ihtiyacından dolayı isteyen ve özgürlükleri için kölelere verenlerin; namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren, antlaşma yaptıklarında sözlerini yerine getirenlerin ve zorda, hastalıkta ve savaşın kızıştığı zamanlarda sabredenlerin tutum ve davranışlarıdır. İşte bunlar, doğru olanlardır. İşte bunlar, Allah’a karşı gelmekten sakınanların ta kendileridir.” Ayette iyilik olarak tercüme edilen “birr” keli-

3 Bkz. Yunus 10/26

4 Şeltût, Mahmûd, “*Bakara Suresinin Gerdanlığı, Birr Âyetinin Tefsiri, Tasavvuf*”, İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, Çev. İdris Şengül, Ankara, 2001, s.321

mesine lügatlerde itaat⁵, sıdk⁶, takva ve es-sıla⁷ manaları verilmekte, böylelikle iyiliğin üzerine bina olacağı esaslar da ortaya konulmaktadır. Kelimenin itaat anlamına sahip olması, iman edilmeden yapılacak davranışların “iyi” tanımlaması içinde yer alamayacağı diğer yandan kulun iyilik yaparak ancak Rabbine itaatini izhar edeceği anlamında değerlendirilebilir. Kelimenin temel anlamları içerisinde yer alan ve ayette de zikredilen sıdk ise, iyiliğin doğruluk esassından ayrılmadan yerine getirilmesi gerekliliğine bir işarettir. Allah Resûlü de; “Size gereken sıdktır, zira sıdk birre, birr de cennete ulaştırır.” buyurmaktadır.⁸

Birr'in takva ile de çok yakın bir anlam ilişkisi vardır ve bazen anlamı güçlendirmek için ayetlerde birlikte kullanılmaktadır.⁹ Sadece Medine’de nazil olan ayetlerde iyilik ve takvanın beraber zikredilmesi dikkat çekicidir. Nitekim birr, itikadi konuların önde olduğu Mekki ayetlerde geçmemektedir. Bu, iyilik tanımının Mekke’den Medine’ye farklılaştığı anlamına da gelmektedir. Mekke’de iman esasları gönüllere yerleşirken Medine’de gönüllerden gelen iyilik topluma yerleşecektir. Nitekim Allah’a karşı sorumluluğunun farkında olan müminler kararlılık ve sebatla iyiliği Medine’de hâkim kılmışlardır.

Birr kelimesinin önemli bir temel anlamı da sıladır. Hem yardım edilecekler içerisinde önde gelir akrabalar hem de birr’in, iyiliğin temelidir korunması gereken akrabalık bağı. Cahiliye devrinde kabile sevgisi ve bağlılığı için kullanılırken,

5 İbn-i Manzur, Ebu’l-Fadl Cemalüddin Muhammed b. Mükerrrem, Lisānu’l-Arab, 3. Baskı, Daru’l-Fikr, Beyrut, 1994, IV, 51-52

6 İbn Faâris, *Mucemu Mekâyî’l-Lûga*, Thk. Abdüsselam M. Harun, Daru’l Ceyl, Beyrut, 1991, s.177-178

7 Mukatil b. Süleyman, *el-Vücûh ve’n-Nezair*, İlmî Neşriyat, Yayn Haz. Aile Özek, İstanbul, 1993, s. 167-168

8 Buhâri, Edeb, 69

9 Cebeci, Lütfullah, *Kur’an’a Göre Takva*, Seha Neşriyat, İstanbul, 1985, s. 111

Kur'an kelimenin akrabalık bağlarını koparmamak anlamını öne çıkarır. Yeminlerini bahane ederek iyilikten vaz geçmekten ve akrabalık bağlarının koparmaktan da men edilir insan.¹⁰

İnançta, ibadette, akrabalığa riayette olduğu gibi ahabına muamelede de birr, iyilik, esastır.¹¹ İyilik, sözüne, ahbine vefa, anlaşmasına sadakat gerektirir. İnsanın ilk ahdi Elest Bezminde Rabbinedir. Fıtrat misâkıdır. Rabbinin Rab oluşunu tanınması, kabul etmesi, ilan etmesidir. Sonra sırasıyla başka insanlara ahit verir ve başka insanlarla akit yapar insanoğlu. İlk ahbine uyan sözler vermelidir.¹² Böylelikle ahde vefa, dünyada insanı yücelten ahirette de onu mutlu kılan iyiliktir.

İyiliğin tüm yönlerini anlatan bu ayeti merhum Elmalılı, “Her kim bu ayetle amel ederse imanını kemâle erdirmiş olur.”¹³ buyuran Allah Resûlü (s.a.s.)’nün sözüne atıfta bulunarak anlatır. Zira ayette iyiliğin ne olduğu ve ne olmadığı da anlatılmaktadır. “İyilik, yüzlerinizi doğu ve batı taraflarına çevirmeniz değildir.” Ve yine Bakara sûresinin 189. ayetinde de. “İyilik, evlere arkalarından girmeniz değildir. Ama iyi davranış, takva sahibi (Allah’a karşı gelmekten sakınan) insanın davranışudur. Evlere kapılarından girin. Allah’a karşı gelmekten sakının ki kurtuluşa eresiniz.” buyurulmaktadır. Her iki ayette de yön ve cihet vurgusu göze çarpmaktadır. “Yüzleri doğuya batıya çevirmek iyilik değildir”, deruni boyutu ihmal ederek biçimsel olana önem vermeyi iyilik olarak kabul edemeyeceğimizi söylerken “evlere arkalarından girmek”, meselelere doğru yaklaşmanın, usulüne riayet etmenin de iyilik demek olduğunu bize söyler.¹⁴

10 Bkz. Nûr, 24/22

11 Yazır, Elmalılı, Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Eser Neşriyat, İstanbul, Trh, I, 339

12 Bkz. Nahl, 16/92

13 Yazır, *Hak Dini Kuran Dili*, I, 599

14 Yazır, a.g.e, I, 685

Buradan hareketle iyilik yapmanın yanında iyiliğe dair bir değer üretmenin yoluna da işaret edilmiş olmaktadır.

Kur'an'ın bir diğer iyilik tarifi Âli-İmrân sûresi 134. ayette geçer: “Onlar bollukta ve darlıkta Allah yolunda harcayanlar, öfkelerini yenenler, insanları affedenlerdir. Allah iyilik edenleri sever.” Yüce Allah'ın sevgisine mazhar olan iyilik sahiplerinin vasıfları teker teker zikredilir ayette. Bu kez “muhsin” kavramı çıkar karşımıza Kur'an'ın iyilik kelimesi olarak. Öz anlamında bir şeyi güzel yapmak, bir başkasına yöneldiğinde ise iyilik etmek demektir. İhsan sahibi olan kişidir muhsin. Yani “Allah'ı görüyormuş gibi kulluk etmektir.”¹⁵ yüce Yaratana.

Kur'an'ı Kerim'de muhsin ile aynı kökten gelen ihsan kelimesi de farklı türevleriyle bize iyiliği anlatır. Anne-babaya ihsanla muameleyi,¹⁶ evlenirken olduğu gibi ayrılırken de eşe ihsan ile davranmayı,¹⁷ akrabalara da ihsanı emreder Kur'an.¹⁸ İhsan ile iyilik güzellik kazanır, özen ve dikkat kazanır. Birr'de takva ve itaat özüne sirayet etmiş iken ihsan ile anlatılan iyilik rikkat ve inceliği özüne yerleştirir. Çünkü ihsanla muamelenin zıddı kendini beğenmek, böbürlenerek davranmaktır.¹⁹ Anne-babaya da ihsanda tevazu kanatlarını indirmek, onları incitecek tek bir hece söylememek ve güzel konuşmak yok mudur? İhsan kelimesi bize böylelikle iyiliğin adabını da öğretmiş olur.

İyiliğin usulü kadar önemli bir diğer husus ölçüsüdür. Allah Resülü iyiliğin ölçüsünü kendi içimizde bulabileceğimizi söyler: “Kalbine sor, iyilik, nefsin hoşnut olduğu ve kalbin razı olduğu şeydir. İsm, günah ise, insanlar sana bu konuda fetva

¹⁵ Buhâri, İman, 37

¹⁶ Bkz. İsrâ, 17/23, Lokman 31/14, Ahkâf 46/15

¹⁷ Bkz. Bakara, 2/229

¹⁸ Bkz. Nisâ, 4/36

¹⁹ Bkz. Nahl, 16/36

sorsalar veya sana fetva verseler de nefse ağır gelen ve insanın kalbini rahatsız eden şeydir.”²⁰ İnsan, iyiliği duygularıyla kavrayabilir, tefekkür ederek akıl yorarak idrak edebilir. Bu yönüyle iyilik, maruf olandır. Herkesin bildiği, tanıdığı bir olgu ve kalplerin kendisiyle huzura kavuştuğudur.²¹ Maruf, herkes tarafından bilinen, örfe uygun olan, toplumsal olarak onaylanandır.²² Marifet de maruftan gelmiştir ve iyiyi bilmek ve tanımaktır. Marufa, iyie giden yol, marifetten, kendini, Rabbini ve O’nun emirlerini bilmekten geçer. İyilik bilgi ve bilinç ile başlar.

Kur’an, mârufun emredilmesi, münkerin yasaklanmasını emrederek iyiliğin yaygınlaştırılmasını, topluma ve yeryüzüne hâkim olmasını ister. İyi yaygınlaşırken kötülükle de topyekûn mücadele edilmelidir. İyie teşvik ve özendirme, kötüyü nehy ve reddetme de görevimizdir.²³ Ancak unutmamak gerekir ki, iyilik ulaşılabilecek bir düzeydir.²⁴ Ve bu düzeye erişemeyen kişinin kendisini unutup başkalarına iyiliği emretmesi, tesirsiz ve anlamsız bir iştir.²⁵ Bu yüzden iyiliğe önce kendinden başlanmalıdır insanoğlu. Önce kendini ıslah etmeli, düzeltmeli, sâlihlerden olmalıdır. “Sizden kim cahillikle bir kabahat işler de sonra peşinden tövbe eder, kendini düzeltirse bilmiş olun ki O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”²⁶ buyuran Rabbinin emrine uymalı ve sâlih amel işleyenler için hazırlanan yüksek derecelere bu yolla erişmeye çalışmalıdır.²⁷ Kerim Kitabımızın

20 Darimi, Buyû, 2

21 İbn Kuteybe, Ebu Muhammed Abdullah, *Te’vîlu Muşkilî'l-Kurân*, Nşr. es-Seyyid Ahmed Sakr, Kahire, 1973, s.5

22 İzutsu, Toshihiko, *Kur’an’da Dini ve Ahlaki Kavramlar*, Çev. Ayaz, Selahaddin, İstanbul, Tsz. s.281

23 Bkz. Tevbe, 9/71

24 Bkz. Âli-İmrân, 3/92

25 Bkz. Bakara 2/44

26 Enâm, 6/54

27 Bkz. Tâhâ, 20/75

bir diğer iyilik kavramı sâlihât burada çıkar karşımıza. İman ile iç içe ve beraber zikredilen bu kavram sağduyunun, insan fıtratı ve tabiatının reddetmediği hayırlı amellerdir ve insanın kendisine, ailesine, toplumuna ve bütün insanlara faydalı olan güzel davranışlardır.²⁸ Yerden eza veren bir şeyi kaldırmaktan, tebessüm etmeye, bir insana yardım etmekten bir buluş yapmaya varacak oldukça geniş bir alana sahiptir sâlihât. Ancak merhametlilerin en merhametlisi; “Mü’min olarak, erkek veya kadın, her kim sâlih ameller işlerse, işte onlar cennete girerler ve zerre kadar haksızlığa uğratılmazlar.” buyurmaktadır.²⁹ Ayet, tüm sâlihâtı değil, onlardan bazılarını, gücümüzün yettiğini, aklımızın yattığını, eksikliğini hissettiğimizi yapabilmemize imkân verir. Bu ise yapabileceğimiz ve yapmamız gereken sâlihâtın fark edilmesi, aranması ve bulunmasının da bizim vazifemiz olduğunu hatırlatır bize.

İnsanoğlunun kaderi iyilik ve kötülük ile sınanmaktadır.³⁰ Kötülük tamamen ortadan kaldırılamaz ancak azaltılması mümkündür. Ve kötülükler ancak iyilikle ve en güzel şekilde savılarak giderilir. Kur’an’ın iyilik inşası kötülüğü ve kötüyü yok eden değil, dönüştüren; kötüden iyiyi çıkaran, onaran ve kazanan karakterdedir. Böylelikle kötülük problem olmaktan çıkar. İyiliğin inşası, devamı ve yayılması esas olur.

Kötülüğü iyilikle savmak için sâlih kula düşen cahillerin sözlerinden yüz çevirmek,³¹ zalim bile olsa muhatabını yumuşak ve güzel sözle iyiye davet etmek ve değiştirilecek kötülük dışarıda değil kendi içinde ise, günahına tövbe etmektir.³² Çünkü iyilik, öncelikle kötü duyguları yok eden, sevginin çoğalma-

28 Akseki, Ahmet Hamdi, *Ahlâk İlmi ve İslam Ahlakı*, s.18

29 Nisâ, 4/124

30 Bkz. Araf, 7/168

31 Bkz. Kasas, 28/54-55

32 Bkz. Furkan, 25/70

sına fırsat verendir ve bu yönüyle nice zalimleri dize getirmiştir. Zulmün ve inkârın en üst noktasındaki Firavun'a bile elçisi Hz. Musa'nın "yumuşak ve güzel sözle" gitmesini emreden³³ yüce Allah iyiliğin "bir düşmanı sıcak bir dosta dönüştürecek" kadar güçlü olduğunu bildirir bize. İyilikle kötülük bir değildir çünkü.³⁴

"İyiliği, daha fazlasını bekleyerek, bir kazanç elde etmek için, yapma."³⁵ buyurmaktadır yüce Mevlâ. Çünkü gerçek bir iyiliğin karşılığı ancak O'nun katındandır. Kötülük misli ile karşılık bulurken iyiliğin karşılığı katlanarak verilir failine O'nun tarafından.³⁶ İyilik artıcı ve artırıcıdır. İyilik kelimelerinden birr'in b-r-r kökü bürr diye okunduğunda buğday anlamında³⁷ olması belki de iyiliğin bir tohumdan büyüyen sayısız buğday başağına kinaye olsa gerektir. İyiliğin müjdesi olan ayette Allah-u Tealâ şöyle buyurur: "Kim bir iyilik yaparsa ona on katı vardır. Kim de bir kötülük yaparsa o da sadece o kötülüğün misliyle cezalandırılır ve onlara zulmedilmez."³⁸

Elinin ulaşabildiği herkese iyilik et, yakından başla ama halka halka genişlet iyilik ağlarını! Annene babana, akrabana, yetimlere, yoksullara, yakın komşuna, uzak komşuna, yanındaki arkadaşına, yolcuya, elinin altındakilere iyilik et.³⁹ Böylelikle birr'den gelen berr'in genişlik ve enginlik anlamı⁴⁰ üzerimizde tecelli bulsun, yeryüzü genişlesin bizim için, gönlümüz geniş-

33 Bkz. Tâhâ, 20/44

34 Bkz. Fussilet, 41/34-35

35 Müddesir, 74/6

36 Bkz. Kasas, 28/84

37 Halil b. Ahmed, *Kitabu'l Ayn*, Darul Mektebetu Hilal, Thk. M. El-Mahzumi, İ. Es-Samarrai, Trh, VIII, 259

38 Enâm, 6/160, Ayrıca bkz. Yunus, 10/26

39 Bkz. Nisâ, 4/36

40 İsfehani, Müfredât, 53

lesin ferah ve felah bulsun. Çünkü kötülük ve günah vicdanları bunaltır ve bütün genişliğine rağmen yeryüzünü daraltır insana.⁴¹ Oysa iyilikte güzel bir gelecek ve tûbâ vardır.⁴² Tûbâ mutluluktur, sevinçtir, göz aydınlığıdır. Bu dünyada güzel bir yaşam, ahirette cennettir. Böylelikle birr, takva, hasenât, salihât ve maruf ile var olur insan. Çünkü iyiliği insan tasavvuru üzerine inşa ederken Kur'an aslında beşerden Âdemoğluna dönüştürerek iyilikle inşa eder insanı.

41 Tevbe, 9/118

42 Bkz. Râd, 13/29

*Toplumun en zayıf ve çaresiz bireyleri olan
yetim çocuklara iyilikte bulunmak, onları
barındırmak, sevgi göstermek, maddî-manevî
ihtiyaçlarını karşılamak, başlarını okşamak dahi,
karşılığı cennet olan müstesna ve ulvî bir iyiliktir.*

Hadislerde İyilik Tasavvuru

Yard. Doç. Dr. Ayşe Esra ŞAHYAR

Marmara Üniversitesi

İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

İyilik kavramı Kur’ân-ı Kerim’de ve hadislerde birr, ihsan ve hayır kavramları ile etraflıca anlatılmıştır. Birr; iman, ibadet ve ahlaka ilişkin bütün iyilikleri anlatan bir terimdir. İhsan ise iyilik ve lütufta bulunmak, bir işi en güzel şekilde yapmak, ihlas sahibi olmak anlamlarında kullanılmıştır.¹ Hayır kavramına gelince, pek çok anlamı bünyesinde barındıran zengin bir muhtevaya sahip olmakla birlikte² özellikle iyilik kavramına yakınlığı itibarıyla “hayırlı amel” “insanlara fayda sağlayan davranış” anlamı taşır.³ Bu kavramlar çerçevesinde düşündüğümüzde “iyilik”, iman etmenin gereği olarak, samimiyetle ve karşılık beklemeden yapılan, insanlara yarar sağlayan davranışlardır. Bu durumda bir davranışın birr, ihsan veya hayır anlamlarında “iyilik” olarak adlandırılabilmesi için o hayrı yapanın mümin olması, samimi olması, dünyevi bir çıkar gözetmemesi ve o davranışıyla insanlara fayda sağlamış olması gerekmektedir.

Allah Tealâ Kur’ân-ı Kerim’de “Allah’tan başkasına kulluk etmeyin, anne babaya, yakınlara, yetimlere, düşkünlere iyilik edin, insanlarla güzel güzel konuşun, namazı kılın, zekatı ve-

- 1 Bk. Ali Toksan, “Birr”, *DİA*, VI, 204; Mustafa Çağrıncı, “İhsan”, *DİA*, XXI, 544
- 2 Bk. Mustafa Çağrıncı, “Hayır”, *DİA*, XVII, 43-46
- 3 İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî, *Fethu’l-bârî bi şerhi Sahihi’l-Buhârî*, Beyrut 1416/1996, I, 81

rin” buyurarak⁴ iyilikte bulunmayı Allah’a kulluktan sonra, namaz ve zekât gibi ibadetlerden önce anmıştır. Bu sıralama dikkat çekici ve düşündürücü bir sıralamadır. İnsani münasebetlerin iyilik eksenli geliştirildiği, bu iyiliklerin âdeta namaz ve zekât gibi ibadetlerle de taçlandırıldığı bir toplum düzeni idealize edilmektedir. Aynı zamanda insanın yaratılış amacının, Allah’a kulluk ve bu kulluğun gereği olarak insanlara iyilik olduğu özetlenmiş gibidir.

Öte yandan iyilik algısı ile ilgili Kur’ân-ı Kerim’de “Gerçek iyilik, yüzlerinizi doğuya ve batıya çevirmeniz değildir”⁵ ve “Gerçek iyilik evlere arka kapıdan girmeniz değildir”⁶ ayetleri ile cahiliyeden kalma bir takım inanışlara göre toplumun iyilik saydığı bazı davranışların aslında iyilik olmadığı anlatılmıştır. Zira bu davranış ve tutumlar iman eksenli, vahiy kaynaklı değildir, insanlara fayda sağlamamaktadır. Bu durumda Kur’an, insanı, gerçek iyiliğin ne olduğunu düşünmeye sevk eder ve gerek ayetlerle gerek hadislerle gerçek iyiliğin manası açıklanır.

Gerçek iyilik nedir?

Cebrail’in insanlara dinlerini öğretmek amacıyla Hz. Peygamber’e insan suretinde gelip iman ve İslam kavramlarının anlamlarını sorduğu hadisede, bu kavramlarla iç içe ve çok yakından alakalı bir başka kavramı daha sorduğu dikkat çeker: Bu üçüncü önemli kavram, ihsan kavramıdır. İhsan, sözlük anlamı bakımından “iyilik” demektir. Resûlullah, Cebrail’in sorusu üzerine ihsanı yani iyiliği oldukça veciz bir biçimde şöyle tarif eder:

4 el-Bakara, 2/83

5 el-Bakara, 2/177

6 el-Bakara, 2/189

“İhsan Allah’ı görüyormuş gibi ibadet etmektir. Çünkü sen O’nu görmeden de O seni görür.”⁷

Resûlullah’ın bu tarifi, gerçek iyiliğin Allah’a karşı samimiyet anlamına gelen ihlas ile çok yakından ilgili olduğunu da ortaya koymaktadır. Evet, ihsan iyiliktir. İyi ve güzel olan işler yapmaktır. İyi olmak, insanlara karşı sevgiye dayalı, özverili bir tutum geliştirmektir. Ama bu özverili tutumun gerçekten iyilik olarak adlandırılabilmesinin önemli bir koşulu vardır: Allah için, Allah’ı görüyormuşçasına iyilik yapmak.

İhlas, iyiliğin Allah için yapılması ve gösteriştan uzak olmasıdır. İnsanlardan ve toplumdan gelebilecek fayda ve çıkarların hesabı yapılmadan gerçekleştirilmesidir. İyiliği ibadet telakki ederek ve sevabını/karşılığını sadece Allah’tan bekleyerek yapmaktır. Âdetâ Allah’ın huzurundaymış gibi hissederek, tertemiz duygularla, selim bir kalple, Allah’tan başkasından karşılık beklentisine girmeden sergilenen erdemli davranışlar ancak “ihsan/iyilik” olarak adlandırılacaktır. Aksi takdirde dışardan bakıldığında her ne kadar faydalı ve güzel bir davranış olarak algılansa da samimiyetten uzak olduğu için iyilik kategorisinde olamayacaktır.

Hız. Peygamber’in bir hadis-i şerifinde, kıyamet günü hesabı görölmek üzere çağırılan insanlardan biri hakkında şöyle anlatılır:

“Allah’ın huzuruna kendisine her çeşit mal ve imkân verilmiş zengin bir adam getirilir. Allah bu adama kendisine verdiği mal ve mülkle dünyada ne yaptığını sorar. Adam:

- Ben malımı, mülkümü senin verilmesinden razı olduğun hiçbir yerden esirgemedim. Bolca infak ettim, diye cevap verir. Oysa Allah bu adama:

7 Buhârî, İman 37; Müslim, İman 1

- *Yalan söylüyorsun. Sen bütün yaptığın harcamaları sana “ne cömert adam” desinler, diye yaptın. Bu da senin için zaten söylendi” buyurur.*

Allah emreder ve adam yüzüstü cehenneme atılır.”⁸

Bu hadiste çok net ifade edildiği üzere insanlar hayatlarını boyunca bol bol sadaka vererek iyilik yapmış olduklarını zannedebilirler. Oysa bu amellerinin Allah nezdinde “iyilik” olabilmesi için başlıca koşul, bu iyiliklerin sadece Allah için yapılmasıdır. Aksi takdirde insanlardan takdir görmek, çıkar sağlamak, gösteriş yapmak amacıyla gerçekleştirilen hiçbir davranış iyilik kapsamında olmayacaktır. O hâlde iyilik, “sadece Allah için gösterilen erdemlerdir” diyebiliriz.

Erdemin Allah için gösterilebilmesi, iyiliğin sadece Allah rızasını elde edebilmek için yapılması, elbette güçlü bir Allah inancına sahip olmakla mümkündür. Bu nedenle ayet ve hadislerde iman temelli olmayan ameller, “sâlih amel” olarak adlandırılmamış, bilakis çöldeki serap gibi aldatıcı olduğu belirtilmiştir:

“İnkâr edenlerin amelleri engin çöllerdeki serap gibidir. Susayan kimse onu su zanneder, fakat oraya geldiğinde hiçbir şey bulamaz.”⁹

Ancak iman etmemiş birinin yaptığı iyilikler pekala kendisine iman etme yollarını açabilir, hidayetine vesile olabilir. Bu durum asr-ı saadette Hz. Hatice'nin yeğeni Hakîm b. Hizam tarafından Resûlullah'a sorulmuştu. Hakîm, İslam'a girmeden önce de hayırseverliği ile tanınan biriydi. Cahiliye döneminde

8 Müslim, İmare 152

9 en-Nûr, 24/39

yüz köle azad ettiği, yüz deve yükü sadaka verdiği bilinmekteydi.¹⁰ İslam'a girdikten sonra Resûlullah'a gelerek:

- Ya Resûlallah, cahiliye döneminde sadaka vermek, köle azad etmek, akrabalık bağlarını korumak gibi sevap beklentisi ile yaptığım iyiliklerden dolayı ecir kazandım mı? diye sormuştu. Hz. Peygamber, Hakîm'e şöyle cevap vermiştir:

- *Sen yaptığın iyilikler sayesinde Müslüman oldun.*¹¹

Kimlere iyilik yapmalıyız?

Gerek Kur'ân-ı Kerim'de gerekse hadislerde iyilik kavramından söz edildiğinde kimlere iyilik yapmamız gerektiği de anlatılmıştır:

*“Allah'a kulluk edin, O'na bir şeyi ortak koşmayın. Ana babaya, yakınlara, yetimlere, düşkünlere, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaş, yolcuya ve elinizin altında bulunan kimselere iyilik edin. Allah, kendini beğenip öğünenleri elbette sevmez.”*¹²

Bu ayette bariz bir biçimde görüldüğü üzere iyilikte bulunmamız gereken en önemli kişiler anne ve babamızdır. Anne babayı akrabalar, yetimler, fakirler, komşular, arkadaşlar, yolcular ve hizmetçiler/yardımcılar izler:

Anne babaya iyilik

Anne ve babaya iyilikte bulunmak, bu ayette ve daha birçok ayette Allah'a kulluktan hemen sonra insanın yapması gereken başlıca ameldir. Nitekim Abdullah b. Mesud, Hz. Peygamber'e:

10 Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdullah el-İsbahânî, *Ma'rifetu's-sahabe* (thk. Adil b. Yusuf el-Azâzî), Riyad 1419/1998, II, 702

11 Buhârî, Zekât 24; Müslim, İman 194

12 en-Nisâ, 4/36

- Ya Resûlallah, beni cennete en çok yaklaştıracak amel hangisidir? diye sorunca Resûlullah ona:

- *Vaktinde kılınan namazlar*, diyerek cevap vermiş, İbn Mesud, namazlar dışında bir amel daha söylemesini istediğinde ise Allah Resûlü:

- *Anne babaya iyilik yapmak*, buyurmuştur.¹³

Anne babaya iyilik, onlarla zaman geçirmek, yanlarında olmak, yaşlandıklarında onları bir yük ve külfet olarak görmeyip bilakis cennetin kapısı olarak hissetmektir.

Muaviye b. Cahime es-Sülemi isimli sahabe şöyle anlatıyor:

“Hz. Peygamber’e giderek ona:

- *Ya Resûlallah, Allah’ın rızasını ve ahiret mutluluğunu kazanmak için senin yanında cihada katılmak istiyorum, dedim. Bana:*

- *Annen hayatta mı? diye sordu. Ben de:*

- *Evet, dedim.*

- *O hâlde annenin yanına dön, ona iyilik yap, buyurdu. Ben bir süre sonra tekrar Hz. Peygamber’in yanına yaklaştım:*

- *Ya Resûlallah, senin yanında cihada katılmak istiyorum. Bununla da Allah’ın rızasını ve ahireti kazanmak istiyorum, dedim. Bana yine:*

- *Annen hayatta mı? diye sordu. Ben:*

- *Evet, deyince de:*

- *Annenin yanına dön, ona iyilik yap, dedi. Bir süre sonra tekrar karşısına çıktım ve:*

13 Müslim, İman 85

-*Ya Resûlallah, ben Allah rızasını ve ahiret hayatını kazanmak için seninle beraber cihada katılmak istiyorum, dedim. Bana yine:*

- *Annen sağ mı? diye sordu. Ben de:*

- *Evet deyince:*

- *Yazık sana, annenin dizinin dibinden ayrılmama. Cennet oradadır, buyurdu.*"¹⁴

Hadislerde anne babaya yapılacak iyilikler, hayatta oldukları süre ile de sınırlı tutulmamıştır. İyi bir evladın anne babası vefat ettikten sonra onlar adına sadaka vermesi,¹⁵ hac ve umre yapması,¹⁶ onların adaklarını yerine getirmesi,¹⁷ onlar için Allah'a dua etmesi¹⁸ mümkündür. Hatta Hz. Peygamber: "İyiliklerin en iyisi, evladın baba dostlarını ziyaret etmesidir"¹⁹ buyurmuş, ana babaya iyiliğin onların dostluklarını sürdürerek de gerçekleşeceğini ifade etmiştir.

Akrabaya iyilik

Kur'an ve hadislerde ana babadan sonra kendilerine iyilik yapılması emredilen kişiler akrabalardır. Sıla-i rahim kavramı dinimizde ve kültürümüzde bu nedenle oldukça önemli bir yer edinmiştir. Öyle ki kendisini cennete sokacak amelleri öğrenmek isteyen kişiye Hz. Peygamber:

- *Allah'a ibadet edersin, O'na hiçbir şeyi ortak koşmazsın. Namazı kılarısın, zekatını verirsin. Bir de sıla-i rahmi yerine*

¹⁴ İbn Mâce, Cihad 12

¹⁵ Müslim, Vasiyet 12

¹⁶ Ebû Dâvud, Menasik 25; Tirmizî, Hac 87

¹⁷ Buharî, Vesaya 19

¹⁸ Ebû Davûd, Edeb 119-120; İbn Mace, Edeb 2

¹⁹ Müslim, Birr 11; Ebû Dâvud, Edeb 119-120; Tirmizî, Birr 5

getirirsin (akrabalık bağlarını sürdürürsün), diye cevap vermiştir.²⁰

Ancak şu var ki akrabaya iyilik yapmanın anlamı ile ilgili dikkat çekici ve düşündürücü bir husus vardır. Hz. Peygamber, *“Akrabalık bağına sürdüren kişi, akrabasından gördüğü iyiliğe iyilikle karşılık veren kişi değildir. Akrabası kendisine iyiliği kestiğinde bile onlara iyilik yapandır”* buyurmuştur.²¹

Dolayısıyla akrabaya iyilik yaparken onlardan gelebilecek iyilikler hatta kötülükler ölçü alınmaz, sadece Allah'ın rızası için ve akrabalık bağına hürmeten iyilik yapılır.

Yetimlere iyilik

Gerek Hz. Peygamber'e inen çok sayıda ayette, gerekse Resûlullah'ın birçok hadisinde yetim haklarından, yetimleri koruyup kollamaktan, onları incitmemekten söz edilmiş, yetime muamele, âdeta insan ruhundaki iyilik ve kötülüğün bir aynası, hatta ahiret mutluluğunun anahtarı olarak ifade edilmiştir. Hatta Hz. Peygamber:

*“Müslümanların evleri arasında en hayırlı ev, kendisine iyi davranılan bir yetimin bulunduğu evdir. Müslümanlar arasında en kötü ev ise, içinde kendisine kötü davranılan bir yetimin bulunduğu evdir.”*²² buyurmuştur. Öte yandan bir başka hadisinde *“Ben ve yetime kol kanat geren kimse cennette böyle yan yana olacağız”*²³ buyurmuş, hatta yeme içme ihtiyacını karşılayacak kadar bile olsa yetime kol kanat gerenleri cennetle müjdelemiştir:

20 Buhârî, Zekât 1; Müslim, İman 12

21 Buhârî, Edeb 15; Ebû Dâvud, Zekat 45

22 İbn Mâce, Edeb 6.

23 Buhârî, Edeb 24, Talak 14, 26, Müslim, Zühd 42; Ebû Dâvud, Edeb 131, Tirmizî, Birr 14

“Müslümanlar arasında kim bir yetimi yiyecek ve içeceğini üstlenecek şekilde sahiplenirse Allah onu mutlaka cennete koyar. Ancak affedilmeyecek bir günah işlemiş ise (şirk koşmuş) başka”²⁴

Bir diğer hadisinde ise Hz. Peygamber, *“Bir kimse Müslüman anne ve babadan olan bir yetimi muhtaç olmayacak duruma gelinceye kadar bağrına basar, yemeğini ve içeceğini üstlenirse cennet ona mutlaka vacip olur”* buyurmuştur.²⁵

Toplumun en zayıf ve çaresiz bireyleri olan yetim çocuklara iyilikte bulunmak, onları barındırmak, sevgi göstermek, maddi-manevi ihtiyaçlarını karşılamak, başlarını okşamak dahi, karşılığı cennet olan müstesna ve ulvî bir iyiliktir. Yeter ki yetimlerin -varsa- mal ya da mülklerinden yararlanma, onları istismar etme gibi davranışlar içine girilmesin.

Düşkünlere iyilik

Kur’ân-ı Kerim’de “miskin” kavramı ile kendilerinden söz edilen fakir ve biçare kimseler, kendilerine iyilik ve yardım yapılmasını en çok hak eden sınıflardan biridir. Bu zümre, kendilerine zekât ve sadaka verilecek olan kimselerdir. Ancak şu var ki, zekât ya da sadaka yoluyla iyilik yapmak maddi imkânı olanlara göredir. Peki ya maddi imkânı olmayan kimseler fakir ve miskinlere nasıl iyilik yapabilirler?

Ebu Musa el-Eş’arî’den rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber:

“Her Müslümanın sadaka vermesi gereklidir, buyurdu. Bunun üzerine orada bulunanlar:

- Peki ya sadaka verecek bir şey bulamazsa? diye sordular. Resûlullah:

²⁴ Ebû Dâvud, Edeb 120, 121

²⁵ Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 29

- Çalışsın, kazansın ve sadaka versin, buyurdu. Oradakiler yine:

- Peki ya yine de verecek bir şey bulamazsa? deyince, Resûlullah şöyle cevap verdi:

- İhtiyaç sahibi olan, zor durumda kalmış kimseye yardım etsin, Onlar yine:

- Peki ya yardım edecek bir şey bulamazsa? diye sordular. Resûlullah:

- İyi işler yapsın, kötülük yapmasın. Bu da bir sadakadır, buyurdu.”²⁶

Ebu Zer el-Gıfârî’den nakledilen bir hadis-i şerife göre ise Resûlullah, “iyilik yapana yardım etmeyi ya da kazanma imkânı olmayan zavallının kazanması için çalışmayı” en faziletli ameller arasında saymıştır.²⁷ Sadaka verme, maddi yardımlarda bulunma imkânı elde edemeyenler, kazanma gücü olmayan yaşlı, engelli vb. kimselere hayatlarını rahat sürdürebilmeleri için yardımcı olabilirler. Ya da hayır işlerine aracılık yapabilirler. Zira hayırlı işlere aracılık etmek de o hayırlı işleri yapmak kadar kıymetlidir, iyiliktir, sevap kazandırır.

Komşulara iyilik

Hiz. Peygamber komşuya iyilik yapmayı, ikramda bulunmayı Allah’a ve ahiret gününe imanının bir gereği olarak anmış, “Kim Allah’a ve ahiret gününe inanıyor ise komşusuna ikramda bulunsun” buyurmuştur.²⁸ Öte yandan “Sana komşu olanlara güzel davran ki Müslüman olasın”²⁹ ve “Komşuna iyilik

26 Buharî, Zekat 30; Müslim, Zekat 55

27 Müslim, İman 136

28 Müslim, İman, 74

29 İbn Mâce, Zühd 24

*yap ki mümin olasın*³⁰ buyurmuş olması da dikkat çekicidir. Müslümanlığın ölçüsü, imanın kuvveti âdetâ komşuya iyilikle ölçülmüştür.

Komşuyla iyi ilişkilerin sürdürülmesi, komşuya eziyet edilmemesi,³¹ güven verilmesi,³² alışverişlerde komşunun öncelik hakkına riayet edilmesi,³³ kapısı en yakın komşudan başlanarak³⁴ velev bir tas çorba³⁵ yahut bir koyun paçası olsun ikram edilmesi³⁶ gibi davranışların her biri, komşuya iyilik kapsamındadır.

Yakın arkadaşta iyilik

Allah'ın Kur'an-ı Kerim'de iyilik etmemizi istediği kişiler arasında "es-sahib bi'l-cenb" tabiri ile kastettiği yakın arkadaş, bir rivayete göre, aslında kişinin hayat arkadaşı yani eşidir.³⁷ Eşlerin birbirlerine iyilikleri birbirlerine güzel davranmaları, ikramda bulunmaları, birbirlerini koruyup kollamalarıdır. Karı-kocanın birbiriyle güzel geçinmesi, birbirine yardımcı olması, birbirini desteklemesi de iyilik kapsamındadır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de "*Kadınlarla güzel geçinin*"³⁸ buyrulması, Hz. Peygamber'in "*Kadınlara hayırla muamele ediniz*" hadisi³⁹ eşlerin birbirleriyle güzel geçinmesinin gerekliliğini ortaya koyan diğer delillerdir.

30 Tirmizî, Zühd 2.

31 Buharî, Rikak 23; Müslim, İman 75

32 Müslim, İman 73

33 Buharî, Hıyel 14; Ebû Dâvud, Buyû 73

34 Buharî, Hibe 16; Ebû Dâvud, Edeb 122-123

35 Müslim, Birr 143

36 Muvatta, Sıfatu'n-nebi 10

37 Taberî Muhammed b. Cerir, *Camiu'l-beyân fî te'vili'l-Kur'an*, (thk. Ahmed Muhammed Şakir), yy. er-Risale, 1420/2000, VIII, 343

38 en-Nisâ, 4/19

39 Buharî, Enbiya 1; Müslim, Rada 60

Bazı rivayetlere göre ise kendisine iyilik yapılması istenen yakın arkadaş, yol arkadaşıdır.⁴⁰ Yolculuğun zorlukları içinde yol arkadaşlarının birbirine iyilikte bulunmaları, birbirlerine destek ve yardımcı olmaları da iyilikler kapsamındadır.

Yolculara iyilik

Her ne kadar çağımızda konforlu ve rahat yolculuklar yapma imkânına sahip olsak da, yolculuk yine de bir takım zorluklar, sıkıntılar, telaşlar içeren bir süreçtir. Bu süreçte çok önemli bir şeyayı yanımıza almayı unutmaktan, paramızın azalmasına, beklenmedik bir sorunla karşılaşmaya kadar bir takım sıkıntılar yaşayabiliriz. Bazen yabancı olduğumuz yerde adres bulmada zorluk yaşayabilir, bazen dil bilmemekten kaynaklanan problemlerle yüzleşebiliriz. Bu sıkıntılar esnasında insanlar birbirlerini anlayışla karşılamak, birbirine destek olmak, sıkıntıları beraberce gidermek hususunda çaba sarf etmelidirler. Özellikle yolcuların birbirlerine karşı anlayış ve nezaket içinde olmaları, konaklama yerlerinde ev sahiplerinin yolculara gereken desteği vermeleri, onların evlerinden uzakta olmasının doğurduğu sıkıntıları fırsata çevirmemeleri, insani ve İslami değerler bakımından önem arz eder. Bu çerçevede yolcuya verilecek her türlü destek, ilgi, anlayış ve yardım iyilik kapsamındadır. Nitekim dinimiz abdest, teyemmüm, namaz, oruç gibi ibadetlerde yolculara kolaylıklar tanımıştır. İnsanlara düşen de “*Allah nasıl ihsanda bulunduysa ihsan da bulunmaktır.*”⁴¹

Yardım ve iyiliğe muhtaç yolcu hakkında “yolda kalmış” açıklamasının yapıldığı da dikkat çeker. Bu anlamda özellikle çağımızda dünya üzerinde ciddi bir mülteci sorunu olduğunu da unutmamalıyız. Mülteciler bazen günlerce, hatta haftalarca zor şartlar altında, kendilerini kabul edecek bir ülke beklen-

40 Taberî, *Camiu'l-beyan*, VIII, 342

41 Bk. el-Kasas, 28/77

tisi ile yollarda kalabilmektedirler. Bu süreçte açlık, susuzluk, soğuk, hastalık, barınma problemi gibi çok sayıda sorunla da yüzleşmektedirler. İşte bu noktada mültecilere gerekli maddi yardımların sağlanması, yoldaki esaretlerinin sona erdirilmesi, sıkıntılarının giderilmesi bazen bireyleri bazen sivil toplum kuruluşları, bazen devletler aracılığıyla gerçekleştirilebilecek büyük bir iyilik olacaktır. İnsanın değeri ve önemine vurgu yapan yaklaşımlarla bu meselelerde hassasiyet göstermek, ben-cil tutumlar sergilememek ihsanın, iyiliğin, hayrın ta kendisi olacaktır. Nitekim Hz. Peygamber: “*Malını miskine, yetime ve yolcuya veren Müslüman ne iyi Müslümandır*” buyurmuştur.⁴²

Yanımızda çalışanlara iyilik

Allah, insanları, birbirinin yardım ve desteğine muhtaç olarak yaratmıştır. Serveti olanlar emek sahiplerinin gücüne, emek sahipleri de servet sahiplerinin servetine muhtaçtır. Bu denge “Allah’ın insanların bir kısmını bir kısmına musahhar kılması/ insanların birbiri için çalışması” olarak ifade edilebilir.

Hayatın akışı içinde mal/mülk ve servet sahipleri yanlarında çalışan kimselerin emeğini takdir etmek, haklarını tam olarak vermek durumundadır. Çalışanlar ise, işverenlerinin malını ve servetini korumalı, emanete ihanet etmemeli, yaptıkları işi en güzel şekilde, “ihsan ile” yapmalıdır. Bu karşılıklı ilişkide işverene düşen çalışana iyi ve güzel muameledir. Ebu Zer el-Gıfârî’den nakledilen bir hadise göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

“Allah’ın sizin emrinize verdiği kişiler kardeşlerinizdir. Kimin yanında çalıştırdığı bir kardeşi varsa, ona yediğinden yedirsin, giydiğinden giydirsin. Gücünün yetmediği işler buyurmasın.

42 Buharî, Zekât 47; Müslim, Zühd 45

*Eğer çalışanından yapamayacağı zor bir iş isterse, ona yardım etsin*⁴³

Bu durumda özellikle işverenler, işçilerinin yeme-içme, barınma ve giyinme konularında hayat standartlarını ve konforunu tatminkâr bir düzeye ulaştıracak şekilde gerekeni yerine getirmelidir. Bu çabayla attıkları her adım Müslüman olmanın gereğini yerine getirmektir. Keza Kur'an'da yer alan kavram ile ifade edecek olursak ihsandır/iyiliktir. Dolayısıyla işçileri, bir işverenin iyilik yapacağı zaman başkalarına kıyasla öncelemesi gereken kişilerdir.

Herkes iyilik yapabilir mi?

İyilik yapmak için kuvvet, kudret veya servet sahibi olmak zorunlu değildir. İnsanların iyiliğe aracılık yapmaları da bir iyiliktir. Hz. Peygamber bu hususta: *“Hayra aracılık eden onu yapmış gibi ecir kazanır”*⁴⁴ buyurmuştur.

Öte yandan herkesin yapabileceği küçük ve basit gibi görünen bir takım yardımlaşmalar da hadislerde sadaka sevabı kazandıran ameller kapsamında zikredilmiş, iyilik olarak gösterilmiştir.

Hz. Peygamber bu hususta :*“İnsanın her azası için güneşin doğduğu her gün sadaka vermesi gerekir. İki kişinin arasını düzeltmek sadakadır. Bir adamın bineğine binmesine yahut yük yüklemesine yardımcı olmak sadakadır. Güzel söz sadakadır. Namaza giderken atılan her adım bir sadakadır. Yolda insanlara rahatsızlık veren bir şeyi yoldan kaldırmak da sadakadır”*⁴⁵ buyurmuştur. Keza iyilik yapmaya fırsat ve imkân bulamayan kimsenin en azından kimseye zarar vermemesi de bir fazilet

43 Buharî, İman 22; Müslim, Eyman 40

44 Tirmizî, İlim 14

45 Buharî, Cihad ve siyer 72; Müslim, Zekât 56

kabul edilmiştir. Dolayısıyla iyiliğe imkân bulamamak diye bir durum söz konusu değildir.

Takdir edilmesek de iyilik yapmalı mıyız?

Atalarımız “iyilik yap denize at, balık bilmese Hâlık/Yaradan bilir” demişler, iyiliğin insanlar tarafından takdir edilmesine ihtiyaç duyulmaması, bilakis sadece Yaradan’ın takdirinin beklenmesi gerektiğini veciz bir dille anlatmışlardır.

Kur’ân-ı Kerim’de takdir edilmemek bir tarafa, bize kötülük yapan kimselere dahi iyilik yapmamız övülen bir değer olarak anlatılmıştır:

*“İyilik ve fenalık bir değildir. Ey inanan kişi: Sen, fenalığı en güzel şekilde sav; o zaman, seninle arasında düşmanlık bulunan kişinin yakın bir dost gibi olduğunu görürsün.”*⁴⁶

*“Onlar, Rablerinin rızasını dileyerek sabrederler, namazı kılarlar; kendilerine verdiğimiz rızıktan, gizlice ve açıkça sarf ederler; iyilik yaparak kötülüğü ortadan kaldırırlar; işte onlara bu dünyanın iyi sonucu, girecekleri Adn cennetleri vardır”*⁴⁷

Bu iki ayet de kötülüğün iyilikle savılabileceğinden, iyilik yaparak kötülükle mücadele etmekten bahsetmektedir. Bu nedenle Müslümanın yaptığı iyilik için övgü ve takdir beklemek bir tarafa, bilakis kötülükle karşılık bulsa dahi iyiliğe devam etmesi bir erdemdir. Hatta bu hususta Hz. Ebû Bekir’le ilgili bir olay dikkat çekicidir:

Hız. Ebû Bekir, teyzesinin torunu olan Mistah’ı yetim bir çocuk olarak büyütmüş, koruyup kollamış, himaye etmişti. Mistah yetişkinlik çağında iken de fakir olduğu için Hız. Ebû Bekir ona yardım etmeye devam etmişti. Ancak Müreysi’ gazvesinden sonra meydana gelen İfk Hadisesi’nin yayılmasına adı karışınca

⁴⁶ el-Fussilet, 41/34

⁴⁷ er-Ra’d, 13/22-23

Hız. Ebû Bekir artık Mistah'a yardım etmeyeceğine dair yemin etmişti. Ancak Ebû Bekir'in bu kararı bir ayet ile kınanmıştı:

*“İçinizden faziletli ve servet sahibi kimseler akrabaya, yoksullara, Allah yolunda göç edenlere mallarından vermeyeceklerine dair yemin etmesinler. Bağışlasınlar, feragat göstereyinler.”*⁴⁸

Bu ayetin nâzil olmasının akabinde Ebû Bekir Mistah'a artık iyilik yapmama kararından vazgeçmiş, her şeye rağmen iyiliklerine devam etmiştir. Bu hadise, iyiliksever insanların, bizzat iyilik yaptıkları kimseler tarafından da zarara uğratılabileceğini, ancak gerçek iyilik sahiplerinin bağışlamayı tercih ederek iyiliklerini kesmemeleri gerektiğini anlatmaktadır. Bu olayda Ebû Bekir'in himayesinde büyümüş, yetişkinlik döneminde de ondan yardım görmeye devam etmiş birinin Ebû Bekir'in kızına atılan iftiraya karşılık gibi iyilik sahibine karşı büyük bir ihaneti söz konusudur. Ancak buna rağmen Allah, Ebû Bekir'den ona yaptığı yardım ve iyiliği kesmemesini istemiştir.⁴⁹

Her şeye rağmen iyiliğe devam etmenin bir erdem olduğunu ve nihayetinde iyilik sahibinin asla zarara uğramayaacağını anlatan bir başka hadise ile iyilik bahsini anlatmayı tamamlayalım:

“Bir adam Hız. Peygamber'e gelerek: “Ya Resûlallah, benim yakınlarım var. Ben onlarla irtibatımı sürdürüyorum, onlar benimle alakayı kesiyorlar. Ben onlara iyilik ediyorum, onlar bana kötülük ediyorlar. Ben onlara yumuşak davranıyorum, onlar bana kaba davranıyorlar” demişti. Bunun üzerine Resûlullah şöyle buyurdu:

48 en-Nûr, 24/22

49 Bk. Zehebî, Şemsuddin Ebû Abdullah, *Siyeru a'lâmi'n-nûbelâ*, (thk. Şuayb el-Arnaût vd.), Müessesetu'r-Risâle, III, 140; Hüseyin Algül, “Mistah b. Üsâse”, *DİA*, XXX, 188

- Eğer dediğin gibi ise, neredeyse onlar senin iyi davranışlarının karşısında eziliyorlar. Sen böyle devam ettikçe Allah onlara karşı daima sana bir yardımcı verecektir.”⁵⁰

Evet, Allah, iyiliklere devam edenleri destekler, güçlendirir, onların yar ve yardımcısı olur.

“O ne güzel dost, ne güzel yardımcıdır.”⁵¹

50 Müslim, Birr 22.

51 el-Enfâl, 8/40

İyilikler yârimiz, kötülükler bânımızdır. O'nun rızasına varan uzun yolda sırtımıza yük olup ayağımıza dolaşacak şey bir mahfûka vermiş olabileceğimiz zarardır. Elhasıl yârimizle aramızı sağlamlaştıracaksa iyiliği kötüye bile yapar; bizi ondan uzaklaştıracaksa kanıncayı bile incitmekten korunmaya bakarız.

İyiliği Yâr Kötülüğü Bâr Edinmek

Fatma BAYRAM
Üsküdar Başvâizi

Hız. Muhammed (s.a.s.) buyuruyor ki; “Öyle insanlar vardır ki (âdeta) hayrın anahtarları, şerrin kilitleri gibidir. Kimisi de şerrin anahtarları ve hayrın kilitleri gibidir. Ne mutlu Yüce Allah’ın hayrın anahtarlarını ellerine verdiği o kimselere! Ve yazıklar olsun Yüce Allah’ın şerrin anahtarlarını ellerine verdiği o kimselere!”¹

Hiçbir şey yokken Allah vardı... Sonra Allah âlemi var etmeyi murad etti... Derler ki âlemin yaratılışı ilahî isimlerin eşyaya tecellisi ile olmuştur. Feyz-i mukaddes denen bu ilahî tecellide rahmet, bütün varlığı kuşatan asıl unsurdur.² Rahmet var kılınmıştır; nefret değil... Nefret, düşmanlık, kötülük hep rahmeti eksilte eksilte ortaya çıkar... Kötülük tek başına müstakil bir varlığı olmayan bir iyilik eksikliği durumudur. Varlığı asıl değil, izafidir. İyiliğin zâtının veya kemalinin eksikliği durumunda ortaya çıkar.

Vermenin iyileştirici etkisi

Varlık âleminde aslolan iyiliktir... Var kılınan iyilik aynı zamanda var eder. Sevginin, coşkunun, sağlığın, varlığın, muhabbetin, başarının var olması, hep iyiliğin varlığının çoğal-

1 İbn Mâce, Sünnet, 19

2 Araf, 7/156

tılmasıyla mümkündür. Beden sağlığımızdan akıl sağlığımıza; ruhsal doyumdan toplumsal barışa; kişisel başarıdan aile huzuruna varıncaya kadar her alanda çalışan uzmanlar, bize, iyi görmeyi, iyi düşünmeyi ve iyilik yapmayı artırmamızı tavsiye ediyorlar. Vermenin iyileştirici etkisi bugün bütün dünyada yeniden keşfedilmiş bir terapi yöntemi olarak kullanılıyor. Kendi özünüzdeki iyilik kullandıkça, açığa çıkarıldıkça azalmıyor; aksine artarak sizi içinizden, dışınızdan yeniden kuşatarak iyileştiriyor. Bu gerçeği eğitim sürecinin bir parçası hâline getiren bazı ülkelerde, bir liseden mezun olabilmek için belirli bir saat herhangi bir yerde gönüllü olarak çalışmak şart koşuluyor. Çünkü iyilik, öğrenilen bir davranıştır ve insanın özünde var olan iyilik potansiyelinin açığa çıkması için ortam koşullarının düzenlenmesi, başta aileler olmak üzere her kademedeki yöneticilerin sorumluluğundadır. Toplumda iyiliğin yaygınlaşması için yardımlaşmak gerekir.³ Üstelik bir iyiliğe aracılık etmek, ahiretteki sonuç bakımından iyilik yapmaktan farklı değildir.⁴ Rabbimiz insanın doğasındaki yarışmacı karakteri en iyi bilen olarak bu özelliğin dahi iyiliklerin yaygınlaşmasında kullanılmasını istemiş, bizi hayırlarda yarışmaya davet etmiş⁵ ve iyilik yapma konusunda büyük bir motivasyon olarak yaptığımız iyiliklerin günahlarımızı sileceğini müjdelemiştir.⁶

İyiliği güzelce yapmak

Ayet ve hadislerde yoğun bir şekilde kullanılan “ihsan” tabiri, taşıdığı iki yönlü anlam ve bizlere gösterdiği yüce hedefler ile sadece iyilik yapmanın yetmeyeceğini, iyiliğin bir de güzel-

3 Mâide, 5/2

4 Nisâ, 4/85

5 Bakara, 2/148; Maide, 5/48; Müminûn, 23/61

6 Neml, 27/11; Hud, 11/114

likle yapılması gerektiğini öğretir.⁷ Malûmdur ki sadece yapılış şeklinden dolayı çirkinleşen iyilikler de vardır. Bu durumda sadece hangi davranışların iyilik sayılacağına değil, aynı zamanda iyiliklerin en güzel bir şekilde nasıl uygulanabileceğine de dikkat etmek gerekir. Kıldığımız namazdan verdiğimiz sadakaya kadar her iyiliğin zarafetle, nezaketle, itinayla yerine getirilmesine özen gösterilmeden Kur'an'da defalarca övülen muhsinlerden olmak imkânsızdır. Rabbimizin bildirdiğine göre Allah, muhsinlerle beraberdir.⁸ İyiliği güzellikle yerine getiren o muhsinler dünyada da ahirette de ödüllendirilecekler⁹ ve ahiretin korku ve üzüntülerinden korunacaklardır.¹⁰ Dini en güzel şekilde yaşayanlar da onlardır.¹¹

Allah'ın muhsinlerle beraber olduğu ve onlara iki cihanın iyiliklerini vadedip korku ve hüzünden koruyacağını en güzel ifadesi, vahiyle ilk muhatap olduğunda kendisi hakkında korkuya kapılan Peygamberimizi teskin etmek için Hz. Hatice Validemizin söylediği şu sözlerdir: “Hakkında kötü şeyler düşünme, sevin! Allah seni asla mahcup etmez. Çünkü sen akrabana bakarsın, sözün doğrusunu söylersin, işini görmekten aciz olanların yardımına koşarsın, yoksullara destek olur, onlara kimsenin yapmadığı iyilikleri yaparsın.”¹² Dikkat edilirse daha sonra birçok ayetin de vurgulayacağı üzere Hz. Hatice'nin dilinden Allah'ın bir kulunu mahcup etmemesi, onun ihsan sahibi olmasına bağlanmıştır.

7 TDV İslam Ansiklopedisi, “İhsan” Maddesi, Mustafa Çağrıncı, c. 21, s. 544

8 Ankebût, 29/69

9 Âl-i İmrân, 3/148

10 Bakara, 2/112

11 Nisâ, 4/125

12 Buhari, Bed'u-l Vahy, 3

İyilikle iyimserlik arasındaki ilişki

Günlük hayatta kullandığımız dil, iç dünyamızı dışarıya taşıırken aynı zamanda harekete geçirdiği süreçlerle iyilik ya da kötülük tohumlarının ilk ekildiği yerdir. Düşünceler, davranışların tohumudur; kelimeler de düşüncelerin... İyilik konuşmak iyi düşünmeyi, iyi düşünmek iyi hissetmeyi, iyi hissetmek de iyi davranmayı getirir... Aksi de öyle. Kötülük konuştuğça yeryüzünde kötülüğün normalleşmesine ve yayılmasına katkıda bulunmuş oluruz. İyilikle iyimserlik arasındaki bilinçli ilişki işte böyle kurulur... İyimserliğin asıl temelleri ise bu bilincin kazanılmasından çok daha önce atılır. İnsan davranışları üzerine çalışan bilim insanlarının söylediğine göre dünyaya iyimser ya da kötümser bakmamızın temelleri ilk bebeklik günlerimizde gördüğümüz davranışlara bağlıdır. Bu temeller üzerinde yükselen kişiliğimiz dünyaya bakışımızı o kadar etkiler ki, bunun farkına varıp bilinçli bir şekilde düzeltmek için çok uzun zaman ve emek gerekebilir. Bu çaba sırasında sadece bugüne iyi bakmayı değil, geçmiş ve geleceğe de iyi bakmayı öğrenmek gerekir. Bu noktada iyilikle affediciliğin ilişkisi kaçınılmazdır. İyimserlik, geçmişte yaşadıklarımızı olduğu gibi gelecekte başımıza gelmesi muhtemel olayları da olumlu algılayarak gelecekte iyilik ummak demektir ki, bu da aslında insanın kendisini nasıl algıladığıyla ilişkilidir. Temelde kendi iyilik kapasitesine odaklanan kişi hem iyi olma hem de iyilik umma konusunda çok ileri bir noktadan başlıyor demektir. “Âlemi nasıl bilirsin, kendin gibi” sözü tam da bu algıya işaret eder.

Bizi kim iyi bir insan yapabilir?

Her insanın bu dünyaya gelirken farklı kombinasyonlarda olsa da iyilik ve kötülüğe muktedir olarak geldiğini biliyoruz.¹³ Tamamen bireye özgü olan bu kombinasyondan “iyi bir insan”

13 Şems, 91/7-10

çıkarmak için içimizdeki iyilik kapasitesini beslemek ve geliştirmek; kötülüğe olan meyli de kontrol altında tutup hayra yönlendirmek gerekir. Bunu yapabilmek de tamamen kişinin kendi yapısını tanımasına, yani kendisi hakkında bir içgörü geliştirmesine bağlıdır. Nefsi kötülüklerden arındırıp iyiliklerle süsleme çabasında en büyük handikapımız, dikkatimizi sadece yanlış ve kötü olana odaklayıp iyilikleri çoğaltma gayretinde gevşeklik göstermektir. Kemâle ulaşmak yalnızca kötülüklerden arınmakla olmaz; iyiliklerin de artırılması gerekir. Bahçesinin bakımını sadece yaban otlarıyla uğraşmaktan ibaret sanıp çiçeklerle donatmayı düşünmeyenlerin gafletine düşmemek gerekir.

İlk çocukluğumuzdan başlayarak ne yaşamış olursak olalım «iyi bir insan» olmak bizim sorumluluğumuzdadır. Hayatın ilk yıllarında yaşanan olumsuzlukları hayat boyu gösterilen kötü davranışların tek sebebi olarak göstermek ve insanın iyilik ve kötülük konusundaki seçim gücünü dikkate almamak, Kur'an'da en güzel kıssa olarak nitelenen Hz. Yusuf'un hayat hikâyesinde zımnen reddedilir. Geçmişî suçlayarak bugüne mazeret üretmek sadece bizi ahlaki bakımdan ilerlemekten alıkoymaya yarar. Sayısız ayet ve hadiste bizden istenen iyi davranışlar, bunlara muktedir olduğumuzun en güçlü delilidir; çünkü Allah ve Resûlü, bizden gücümüzün yetmeyeceği, elimizde olmayan şeyler istemezler. Öyle ki bazı ayetler (mesela öfkeyi yutma ve kin tutmama gibi) duygularımıza yönelik emirlerdir. İşte bu emirler bizim duygularımıza bilinçli bir şekilde sahip olabileceğimizi gösterir ve bizden içimizi iyileştirmemizi ister... Ahlak denilen şey kalbin alışkanlıklarıdır. Bunların sorumluluğu da tamamen bireyin kendisine aittir. Nasıl bir geçmişten gelirsek gelelim karakterimizin son hâlinin sorumluluğu tamamen bize aittir. Bana ne yapıldığına değil, benim ne yapmak istediğime odaklanmam, hayatımın bütün gidişatını değiştirebilir.

Etrafımızda gördüğümüz iyilik timsali kişilerin geçmişlerini incelediğinizde her zaman büyük iyiliklere muhatap olmuş kişiler olmadıklarını görebilirsiniz. Söz gelimi, bir kıtlık döneminde uzun bir yolculuktan aç olarak dönen babam, yolda bir akrabasının (kim olduğunu hiç bilemedik) kapısını çaldığında ışıkları söndürüp evde yokmuş gibi yapmalarını hiç unutmaz; yolda, izde kimi bulsa, akşam namazından sonra caminin avlusunda oyalanan, gidecek yeri olmayıp orada bekleyen bir yabancı görse mutlaka eve getirirdi. Evimiz İstanbul'a doktora, iş aramaya, gezmeye, düğüne vs gelen, akraba olsun olmasın bütün tanıdıkların limitsiz kalabilecekleri bir yerdii... İnsanlar kendilerine yapılanları nasıl yorumlarsa çıkacak sonuç ona göre değişecektir. Reaksiyoner insanlarda öfkeye karşı öfke, kötülüğe karşı kötülük kaçınılmaz görülürken; tepkilerini duygularına göre değil, ilkelerine göre seçen proaktif insanlarda esas olan bize nasıl davranıldığı değil, bizim nasıl biri olmak istediğimizdir. Kur'an'da övülen bu yaklaşım, bırakalım zamanında bize yapılan kötü muamelenin bugün başkalarına kötü davranmak için bir mazeret olarak görülmesini, doğrudan bize kötülük yapana dahi iyilikle mukabele edilmesini dahi içerir.¹⁴ Takdir edersiniz ki kötülüğe iyilikle mukabele etmek, sadece af ve sabırla karşılamaktan daha büyük bir mertebedir.

İnsan iyi birisi olduğu için mi iyilik yapar; iyilikleri yapar mı iyi bir insan olur? Bu çift taraflı sorunun kesin bir cevabı olmamakla beraber iyiliklerin artık zorlanmaya gerek kalmadan doğal ve sürekli bir şekilde, karakterimizin tabii sonucu olarak, kendiliğinden sadır olabildiği zamana kadar iyilik egzersizleri yapmaya devam etmek gerekir. Elbette bazı insanların iyi biri olmaları, mizaçları ve çok küçük bir çocukken aldıkları olumlu terbiye neticesinde daha kolaydır. Ama unutmayalım ki Allah, bir iyiliği zorlanarak yapanlara iki misli mükâfat verecektir. Zevk almasa da doğru ve iyi davranışı tercih etmek,

14 Fussilet, 41/34-37

kişiyi daha az erdemli yapmaz. Herkes bu hayata sayı doğrusu üzerinde bir noktadan başlar. Bizden istenen, hepimizin belirli bir mertebeye ulaşması değil, sayı doğrusu üzerinde mümkün olabilecek en ileri noktaya varmamızdır. Eksi beşten artı yirmiyeye gelen birisi, artı ondan başlayıp artı yirmiye gelenden çok daha ileridedir.

Küçük iyiliklerin büyük başarısı

Daha iyi biri olmak kişinin kendi çabasıyla iyiliği alışkanlık hâline getirmesiyle mümkündür. Bunun için de Efendimizin bir hadisinde ifade ettiği gibi, komşunun komşuya vereceği bir tas çorba da olsa hiçbir iyiliği önemsiz görmeden büyük bir özen ve sebatla, her gün küçük küçük iyilikler yapmaya devam etmek gerekir. Çünkü, bütün hayatımız boyunca, arada sırada ektiğimiz büyük davranışlardan çok, her gün ektiğimiz küçük ve önemsiz görülen davranışların ve seçimlerin sonuçlarını biçeriz. Tek bir iyi hareket övgüye değerdir ama insanı iyi biri yapmaya yetmez. «İyi bir insan olmak», özenli ve sürekli bir çabayla mümkündür ve Allah indinde küçük de olsa hiç bir iyilik zayi olmayacak, aksine kat kat mükâfat görerek büyüyecektir.¹⁵ Burada asıl mesele tasavvuftaki tabiriyle iyiliğe yâr, kötülüğe bâr olmak, yani herkesin yükünü çekip, kimseye yük olmamak ve almak yerine vermeye odaklanmaktır. Bugün proaktif yaklaşım olarak bilinen tüm dünyada olan bitenden sorumluluk duyup, kime nasıl bir iyilik yapabileceğine odaklanmak, çok şükür ki çevremizde hâlâ sayısız örneklerini gördüğümüz bir yaklaşımdır. Mesela, kendi el emekleriyle ürettikleri kitap ayraçlarını satarak geliştirdikleri “iyilikhane” projesiyle dünyanın çeşitli sıkıntı bölgelerinde yapılan yardımlara imzalarını atan birkaç öğrencinin başardıkları iyilik projesi, yaşıtları hep almayaya odaklanmışken vermenin yolunu arayanların bunu mutlaka bulacağına güzel bir örnektir. Cömertlik bazen maldan, bazen

15 Nisâ, 4/40

tenden, bazen de candan yapılır. İnsan kendinde iyilik yapacak gücün kalmadığı bir duruma hiçbir zaman düşmez. Çünkü Efendimizin şu hadisinde açıklandığı üzere iyilikler de kademe kademedir ve her durumda yapılabilecek bir iyi davranış mutlaka vardır:

“Nebi (s.a.s.) (bir keresinde):

- “Sadaka vermek her Müslümanın görevidir” buyurdu.

Sadaka verecek bir şey bulamazsa? dediler.

- “Amelelik yapar, hem kendisine faydalı olur, hem de tasadduk eder” buyurdu.

Buna gücü yetmez (veya iş bulamaz) ise? dediler.

- “Darda kalana, ihtiyaç sahibine yardım eder” buyurdu.

Buna da gücü yetmezse? dediler.

- “İyilik yapmayı tavsiye eder” buyurdu.

Bunu da yapamazsa? dediler.

“Kötülük yapmaktan uzak durur. Bu da onun için sadakadır” buyurdu.”¹⁶

Neyin iyi olduğunu nasıl biliriz?

Hangi davranışın iyi, hangisinin kötü olduğunu nasıl ayırt edilebileceğine gelince, bu konu, felsefede olduğu kadar İslam kelâmcıları arasında da sonu gelmez biçimde tartışılmıştır. İnsanın nefsinin şekillendirirken ona fücür ve takvanın ilham edildiğini bildiren Şems sûresinin 8. ayetini tefsir ederken Elmalılı, Allah Tealâ'nın, her nefse bir iyilik/kötülük, kâr/zarar duygusu verdiğini, şu var ki insanın çoğunlukla iyi ve kötüyü akıbet itibarıyla değil de şu an aldıkları zevke göre bilmeye kalktığını, bu nedenle de vahye ihtiyacın kaçınılmaz olduğunu söyler.

16 Buhârî, Zekât 30, Edeb 33; Müslim, Zekât 55

Ona göre eğer insan kişisel hazzı bir kenara bırakıp olayların haddizâtındaki hakkı düşünerek vicdanına müracaat edebilse, Allah onun kalbine doğruyu ilham eder ve kötülükten rahatsız olur... Bunun mukabilinde bir de Fatır sûresi 8. ayette anlatılan iyilik ve kötülüğü bilme melekesini kaybedenler vardır. Bunlar, zihinsel yetilerini daima davranışlarını savunmaya ve kendilerini haklı çıkarmaya harcadıklarından bir süre sonra iyilik ve kötülük konusundaki kriterlerini kaybederler. Öyle olur ki zeka ve söz becerileri arttıkça iyilik/kötülük konusundaki tahrifatları da artar. Bu yüzden iyi bir insan olmak, zekadan çok ahlakın güçlü ve zayıf yönleriyle alakalıdır. Doğruyu yapıp yapamayacağınızı belirleyecek olan IQ'nuz değil, karakterinizin sağlamlığıdır.

İyiliğin ne olduğu ve hangi davranışlara iyilik denileceği konusunda ayaklarımızın kaydığı bir husus da iyiliği teşhis etmede nefsanî hazlarımızı esas kriter olarak almamızdır. Öyle ki, “bana iyi davranan iyidir” neredeyse genel geçer ölçü hâline gelmiştir. Birine “çok iyi biri” derken neredeyse onun bize nasıl davrandığından başka bir ölçüt gözetmemek bakışımızı o kadar ben merkezci yapar ki, giderek adalet ve hakkaniyet duygumuzu yitiririz. Bu konuda Kur'an gerçekten çok detaylı bir tanımlama getirerek bizi bu yanılgıya düşmekten korur: “İyilik, yüzlerinizi doğu ve batı taraflarına çevirmeniz(den ibaret) değildir. Asıl iyilik, Allah'a, ahiret gününe, meleklerle, kitap ve peygamberlere iman edenlerin; mala olan sevgilerine rağmen, onu yakınlarla, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışa, (ihtiyacından dolayı) isteyene ve (özgürlükleri için) kölelere verenlerin; namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren, antlaşma yaptıklarında sözlerini yerine getirenlerin ve zorda, hastalıkta ve savaşın kızııştığı zamanlarda (direnip) sabredenlerin tutum ve davranışlarıdır. İşte bunlar, doğru olanlardır. İşte bunlar, Allah'a karşı gelmekten sakınanların ta kendileridir”.¹⁷

17 Bakara, 2/177

Ayet-i kerime’de dikkatimizi çektiği üzere iyiliğin inanç, ahlak ve amel boyutları vardır. Bunlardan biri eksik olduğunda imanına sadakatle bağlı, takvaya ulaşmış tam bir iyilik düzeyinden söz edilemez. İyi olmak, kuramlar üreterek veya devamlı iyilikten bahsederek (hatta şimdi yaptığımız gibi yazarak) değil, yaşanarak ulaşılabilecek bir mertebedir. Bu mertebeye ermek için de düşünce, niyet ve davranış bütünlüğü şarttır. İç dünyamızın davranışlarımızın değerini belirlemedeki etkisi o kadar yüksektir ki, iyiliği sonradan gelecek bir karşılık beklentisiyle değil, sadece iyiliğin hatırı için yapmak gerekir.¹⁸

İyi bir insan olmayı başkalarına bağlamak

Sevgiyi, merhameti, şefkati ve iyiliği önce karşısındakinden bekleyenler vardır. Haydi doğru söyleyelim, çoğumuz öyleyizdir... Sevilseniz severiz, gelene gider, verene veririz... Engin Geçtan’ın tespitiyle iyi olmayı önce başkalarından bekleyenlerin bu hâli bir tür bağımlılıktır ve ahlakımızın düzeyini belirlemeyi kendi kontrolümüzden çıkarıp başkalarının bize nasıl davrandığına bıraktığımızı gösterir. Efendimiz (s.a.s.), “İnsanlar iyilik yaparsa biz de iyilik yaparız, zulmederlerse biz de zulmederiz” diyen zayıf karakterli kimseler olmayın. Bilakis, iyilik yaptıklarında insanlara iyilik yapmayı, kötülük yaptıklarında ise onlara zulmetmemeyi alışkanlık hâline getirin»¹⁹ buyurarak, iyi biri olmayı başkalarının davranışlarına bağlamaktaki zayıflığa dikkatimizi çekmiştir. En çok da yakınlarımızla ilişkilerde görülen bu karşılıklılık beklentisi, dinimizin iyiliklere en yakınlarından başlama emrine de ters bir durumdur. Başta ana-baba olmak üzere akrabalarımızı biz seçmediğimizden onlarla ilişkilerimizi iyilik esası üzerinden yürütme konusunda Kur’an ve Sünnet’te gelen sayısız teşvik, Allah’ın takdirine rıza gösterme hususunda

18 Muddessir, 74/6

19 Tirmizi, Birr, 63

en önemli sınavlarımızdan birinde bize takip edeceğimiz yolu gösterir.²⁰ Ana-babaya iyilik ve ihsan, onlardan gördüğümüz ölçüsüz iyiliğin tabii bir sonucudur. İkram ikramla karşılanmalı ve herhangi bir iyilik mümkün olduğu kadar karşılıksız bırakılmamalıdır.²¹ Efendimiz (s.a.s.)'in hayatı boyunca zamanında kendisine yapılan iyilikleri unutmayıp bu iyilik sahiplerine ikramda bulunduğunu biliyoruz. Mesela, yıllar sonra bile olsa sütannesi ve kardeşlerine ikramda bulunmaya devam etmiş;²² küçük bir yetimken kendisini kayıran yengesinin defni sırasında kabrine girip bir müddet uzanarak kabrine alışmasını ummuş;²³ Taif dönüşü Mekke'ye girebilmesi için kendisine himaye veren Mut'im b. Adiyy'in oğlu Bedir'de esir düşünce bedelsiz serbest bırakmış²⁴ve daha pek çok örnekle, zamanında bize iyilik yapanları unutmamamız konusunda davranışlarıyla rehberlik etmiştir.

Son olarak: Kötülüğe iyilikle mukabele

Kur'an bununla da yetinmeyip bize yapılan kötülüklere karşı bile iyilikle mukabelede bulunmamızı emreder. Böyle davranabilmeyi, Allah'ın ayetlerine iman etmenin doğal bir sonucu²⁵ ve akli selimin gereği olarak görür.²⁶ Bunu başarabilirsek düşmanlıkların dostluklara dönüşeceğini müjdeler.²⁷ Ama bu mertebede bir iyilik başarısına ancak sabırlı, güzel ahlak sahibi

20 Nisâ, 4/36

21 Kasas, 28/77; Nisa, 4/86

22 İbn Hişam, Siret, V, 127-128

23 <http://sonpeygamber.info/rasulullah-sav-i-buyuten-kadin-fatima-binti-esed>

24 Buhari, Megazi, 12

25 Kasas, 28/ 53-54

26 Ra'd, 13/22

27 Fussilet, 41/34

ve faziletli insanların erişebileceğini de hatırlatarak²⁸ bize talip olduğumuz bu mertebenin nasıl bir ahlak seviyesi gerektirdiğini de gösterir. Bu mertebeye ulaşma mücadelemizde şeytandan gelecek dürtmelere karşı uyanık olmamızı ve onunla mücadelede Allah'ın yardımına sığınmamızı tavsiye eder.²⁹ Efendimiz (s.a.s.)'in bu konudaki örnek davranışları da çoğumuzun malumudur. Bunların en çok bilinenleri arasında Uhud savaşının en kızgın anlarında kendisinden müşriklere beddua etmesini isteyenlere cevap olarak; “Allah'ım, kavmimi affet, çünkü onlar bilmiyorlar”³⁰ diyebilmesi ve Hendek Savaşı sonrası Mekke'de çıkan bir kıtlık üzerine onlara karşılıksız olarak yardım etmesi³¹ zikredilebilir. O, “Faziletlerin en üstünü, seninle akrabalık bağlarını kesenle ilişkini sürdürmen, sana vermeyene vermen, sana kötü söz söyleyeni bağışlamandır”³² buyurarak bu konuda ulaşmamız gereken hedefi açık bir şekilde ortaya koymuştur.

Bu konuda zirve örnek ise Peygamberin eşi olan kızı Hz. Aişe'ye iftira atan bir akrabasına bir daha yardım etmemeye yemin eden Hz. Ebu Bekir'in, «İyilik etmemek, takvaya sarılmamak, insanlar arasını ıslah etmemek yolundaki yeminlerinize Allah'ı siper yapmayın. Allah, hakkıyla iştir, hakkıyla bilendir»³³ ayetinin nüzulünden sonra bahsedilen olaydan önce bu aileye yaptığı yardımı sürdürmek için bir de yemin keffareti ödemesidir.

Sözün özü, iyilik yapmak, bizimle Rabbimiz arasındaki kulluk ilişkinin tabii bir sonucudur. İnsanların bize nasıl dav-

28 Fussilet, 41/35

29 Fussilet, 41/37

30 Müslim, Birr, 87

31 Hamidullah, İslam Peygamberi, Terc. Prof. Dr. Salih Tuğ, İst. 1993, c. 1, s. 252

32 İbn Hanbel, III, 439

33 Bakara, 2/224

randığı bizim onlara nasıl davranacağımızı belirlemez. Bizim davranışlarımızı belirleyen Rabbimizden neler beklediğimizdir. O'nun cennetine, rızasına, hoşnutluğuna ve yakınlığına talip olanlar, bu talebin bedeli olan iyiliği, O nereye, nasıl yapmamızı söylemişse öyle yaparlar. Alacaklımız, Âlemlerin Rabbidir. O, bize ödememizi nereye yapmamızı söylerse oraya yaparız. İyiliklerimize kimi, niçin vasıta kıldığını sorgulamayız. İyilikler yârimiz, kötülükler bârımızdır. O'nun rızasına varan uzun yolda sırtımıza yük olup ayağımıza dolaşacak şey bir mahlûka vermiş olabileceğimiz zarardır. Elhasıl yârimizle aramızı sağlamlaştıracaksa iyiliği kötüye bile yapar; bizi ondan uzaklaştıracaksa karıncayı bile incitmekten korunmaya bakarız.

*Kötülük, ondan şikâyet etmekle değil, iyiliği
yaymakla engellenebilir. Ve iyilik; konuşulan,
yazılan, okunan bir şey değildir. İyiliği
yapabilmektir asıl olan.*

Yap İyiliği At Denize!

Dr. Ülfet Görgülü

Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

İyilik, altı harf, üç hece dilimizde, lakin hesabı çetinçe.

Hız. Ömer'in her günün sonunda, "Bugün Allah için ne yaptın?" diyerek kendini hesaba çekmesi misali sorgulamalıyız kendimizi, soru ve hesabı kabre ertelemeyen, hemen şimdi:

En son ne zaman bir yetimin başını okşadı avuçlarımız?

En son ne zaman ağlayan bir çift göze mendil oldu ellerimiz?

En son ne zaman korkudan sinen bir cana emin bir liman, üşüyen titrek bir bedene sıcak bir örtü oldu kollarımız?

En son ne zaman sevdiğini söyledi bir kardeşine, dara düşene teselli sundu dillerimiz?

Ve ne zaman iki damla yaş süzöldü gözlerimizden bir mazlunun eninine, bir garibin çaresizliğine? Ne zaman yandı yüreklerimiz, yangın yerine dönen kalpleri gördükçe?

Elbette üzülp yanmakla, acınıp kederlenmekle bitmiyor sorumluluğumuz. İnsanız biz, eşref-i mahlûkuz, ya hilkatte eş, ya dinde kardeşiz diğer insanlarla. İyiliğin öznesi olalım diye yaratılmışız. Hakikatte her birimiz bu âlemde kendi iyiliğimizin imtihanını vermekte, insanlık sınavından geçmekteyiz. Her, "nasılsın?" sualine gerçekten "iyiyim" diyebilmemiz için, bir iyiliğin ucundan tutmalıyız.

Kıyıya köşeye, yastık altına “kara gün için” bir şeyler biriktiren kimseler gibi, ola ki bir gün bir mağarada mahsur kaldığımızda (!) imdadımıza yetişecek gizli iyiliklere, ukbâda tartıda ağır gelecek birikimlere ihtiyacımız var hepimizin. Kimi yüzlerin ağaracağı, nice yüzlerin de kararacağı o günde (Âl-i İmrân, 3/106) Allah’ın rahmetinden gayrı bir güvencemiz, iyilikten başka sermayemiz olmayacağını bilmeliyiz.

Kur’ân-ı Kerim’de bu hakikat şöyle ifade edilmektedir: *“İşte ahiret yurdu. Biz onu yeryüzünde büyüklük taslamayan ve bozgunculuk çıkarmayanlara has kılarız. Sonuç, Allah’a karşı gelmekten sakınanlarındır. Kim bir iyilik getirirse ona bundan daha hayırlısı vardır...”* (Kasas, 28/83-84)

Kim bir iyilik getirirse...

Demek ki bir iyilikle varmak gerek huzur-i ilahiye, öyle bir iyilik ki “ebrâr”a katsın bizi ve “salihûn” zümresine.

Kim bir iyilik getirirse...

Öyle bir iyilik ki, kıyametin dehşetine karşı siper, arşın gölgesinde ağırılanmaya vesile olacak, bütün güzel insanlarla beraber (Buhârî, Ezan, 36). Huzura arz edilecek, dergâh-ı ilahîde kabul görececek iyilik, elden, dilden, gözden sır gibi saklanandır. İzhar edilmeden, minnet altına sokulmadan, takdir, teşekkür beklemeden yapılandır (İnsan, 76/8-9).

Mevlâ bu kullarına ne güzel bir isim vermiş, onlara “Ebrâr” demiştir. Ebrâr olanlar, hayır yarışında ön safta bulunanlar, Allah’a yakın olanların şahitliğindeki yüce kitap “illiyûn” a adlarını yazdıranlar (Mutaffifin, 83/18-21) ve Allah yolunda en sevdiklerinden bağışta bulunanlardır (Âl-i İmrân, 3/92). Onlar, teşekkürün altında ezilen, takdirden hicap duyan, iyiliğe aracı kılındığı için Mevlâ’ya minnettarlığını şükür secdelerinde dile getirenlerdir. Onlar, Rablerinin katında olanın kendileri için daha hayırlı olduğunu bilenlerdir (Âl-i İmrân, 3/198).

Sevgili Peygamberimiz de, yaptığı iyiliği gizleyen fakat daha sonra bir şekilde ortaya çıktığında sevinen birinin durumu sorulduğunda, bu kimse için iki ecir olduğu müjdesini vermiştir: *“Biri gizlemenin, diğeri açığa çıkmanın ecir”* (Tirmizi, Zühhd, 49; İbn Mace, Zühhd, 25). Gizlemek, “iyiliği denize atmak”tır. Ancak Hâlık dilerse, duyulsun ve örnek alınsın diye onu açığa çıkarır. Böylece, kulunu, hem iyiliği gizlediği için ödüllendirir, hem iyiliğini duyurarak sevindirir.

“İyiler hürmetine dönüyor dünya” derdi büyüklerimiz. Kendileriyle aynı zaman diliminde ve aynı gök kubbenin altında yaşamaktan onur duyduğumuz nice iyilik erleri var çok şükür aramızda. Yaptığı hayır ortada fakat kendisi gizli, nice gönül ehli yaşamakta etrafımızda, tıpkı Hızır (a.s.) gibi. Yüklü muhabbet ve merhamet olan nice yürekler gökkuşağı misali yeryüzüne renk renk iyilik saçmakta, hayır tohumları ekmektedir. İnsanın, yeryüzünün imarıyla sorumlu kılındığından bugüne, asırlardır ne iyilikler işlendi ve atıldı denize sadece Hâlık bilsin diye..

O iyilik erlerinden biri, Karadeniz’li bir nine...

Günün birinde, sırtına yüklediği çuvala güç bela yürüyerek köyün uzağından geçen caddeye ulaşıp yoldan geçen aracı durdurur. Arabadan inen yolculara nereye gittiklerini sorar. Yukarı köydeki yatılı Kur’an Kursu’na gittiklerini öğrenince, müftü olduğunu bilmediği muhatabına; “Evladım, o Kur’an talebelerine neler neler vermek isterdim. Ancak imkânım yok. Evimin önündeki bahçeden topladığım bu fasulyeleri götürür müsünüz o hafızlara?” deyip çuvalı emanet eder. Riyasız, reklâmsız, Allah için yapılan bu hayrı, denize atılan bu iyiliği Mevlâ, yıllar sonra çıkarıp açığa, bu satırlardan duyurur okuyanlara...

Aslında “her gördüğünü Hızır bil” derken ehl-i dil, bir yerlerde Hızır aramak yerine, birilerinin Hızır’ı olmamız gerektiğini mi ihsas etmektedirler acaba? Dara düşenin imdadına yetişen, dokunduğu çorak gönülleri muhabbet ve merhametle

yeşerten, sönmek üzere olan nice hayatlara İsevî bir nefha ile can veren Hızırlar olmaya cehdeylesek, iyilik fenerleri yaksak her evde, her sokakta, her köşede, dünyamız daha bir güzelleşecek...

Gizli olanı makbuldür iyiliğin, biz sarıp sarmalarsak onu “ihlas” örtüsüyle, Rabbimiz mukabelede bulunur cennet müjdesiyle (Mü'min, 40/40; Secde, 32/19). İyilikte ihlas, sadece Allah'ın rızasının gözetilmesidir. Rabbimizi, O'nun bize iyilik ve ihsanda bulunduğu gibi, yarattığı her varlığa karşı iyilik yanına girebilirsek ancak hoşnut edebiliriz (Kasas, 28/77). Zaten Mevlâ'nın rızasından daha değerli, ona erişebilme ümidi ve gayretinden daha ulvi ne olabilir ki?

İhlas ile yapılırsa iyilik, bir teşekkür bile olsa, karşılık beklenmez. Zira her karşılık, yapılanı iyilik olmaktan çıkarak ücret mukabili bir işe dönüştürür. Oysa iyiliğin bedeli kuldan gelecek bir “ücret” değil, Allah'ın lütfedeceği “ecir”dir. Yeryüzünde her türlü iyiliğin öncüleri olan peygamberler, yaptıkları hizmetin ecrini sadece Rablerinden beklediler (Şuarâ, 127, 109/26 145, 164, 180). Ellerindeki nimeti ihtiyaç sahipleriyle seve seve paylaşan ebrâr, “Biz sadece Allah rızası için yediyoruz. Sizden bir karşılık ve teşekkür beklemiyoruz.” (İnsan, 76/9) derken bu nebevi ahlakı ne güzel dile getirir ve davranışa dönüştürürler. Ganî Mevlâ böyle bir iyiliğe dilerse on misliyle karşılık verir (En'âm, 160), dilerse hesapsız ecir ikram eder (Zümer, 39/10).

Elbette iyiliği takdir edebilmek ve iyiliğe iyilikle karşılık vermek güzeldir. Ancak Rabbimiz kötülüğe bile iyilikle karşılık vermemizi istemektedir. Zaten kötülüğe misliyle bizden mukabele etmek mümin tavrı olamaz. Bizi ısıran köpeği dönüp ısıramayız değil mi? Peki kötülüğü unutabilmek ya da yapanı affetmek. Bu da güzel. Lakin kötülüğe iyilikle karşılık vermek, hiç şüphesiz bu oldukça zorlu bir imtihandır. Büyüklümüz; “İyiliğe iyilik her kişinin kârı, kötülüğe iyilik er kişinin kârı” diyerek bu çetin imtihanı kazanabilmek için “er” olmak gerek-

tiğine dikkatimizi çekmişlerdir. Böyle bir iyilik, güneşin buzları eritmesi misali buğzları, kinleri, nefretleri bitirir. Yüreklere kardeşlik, sevgi, dostluk fideleri yeşertir (Fussilet, 41/34). Atalarımız bu ayetin tefsiri sadedinde; “*Sana taşla vurana sen aşla vur.*” derken ne güzel söylemişlerdir.

İhlas ile iyilik, yediveren bir ağacın fidanını dikmektir bir yerlere. Hz. Âdem'den Resûl-i Ekrem Efendimize, Efendimizden bugüne iyilik tevarüs ettiğimiz gibi ecdadımızdan, ardımızdan gelenlere iyilikten başka bırakabilecek daha değerli ne var?

En çok sevdiğimizden verebilmek, verdiğimiz unutulmaktır ihlas ve samimiyet. Yapılan kötülükleri ve yaptığı iyilikleri unutabilenlere ne mutlu! İhlas libasıyla örtülürse iyilik, kimse minnet altında bırakılmış olmaz. Kendisinden iyilik zuhur eden, “*Bu Rabbimin lütfudur.*” diyerek, iyiliği nefesine değil, gerçek sahibine nispet etmeli, iyiliğe erişen de, “*Onlara bir iyilik dokunursa bu Rablerindendir.*” (Nisâ, 4/78) ayetinin rehberliğinde fail-i hakikiye yönelmeli ve her ikisi de Mevlâ'ya müteşekkîr olmalıdır.

İyi bir insan olmak ancak iyilikle mümkündür. İyilik yapabilmek için zengin olmayı beklemek nasıl kendini hayırdan mahrum bırakmak ve yoksulluğa esir olmak ise, aynı dili konuşmak, aynı ırka, dine, mezhebe mensup olmak da gerekmez iyilik edilenle. Irkın, rengin, dilin bir önemi var mı, gözlerimizin içine bakıp merhamet umut eden bir yetim, bir garip, bir kimsesiz gördüğümüzde? Sahi, “biz”den olmayan var mı yeryüzünde?

Arzın bir sakini olarak, ölüm ânı gelip de ebedi yolculuğa çıkma vaktine kadar yapabileceğimiz ve yapmamız gereken ne çok iyilik, ulaşmamız gereken ne çok gönül, tutmamız gereken ne çok el var çevremizde. İnanın, tenesirimizde, tabutumuzda, musallamızda ve kabrimizde sadece bu hayırlar yâr olacak bize.

Bedenî gücüyle, maddi imkânıyla, samimi duasıyla, bir te-bessümüyle herkesin yapabileceği bir iyilik, ucundan tutabile-ceği bir hayır vardır. Çok zor değil, iyilik sadece yüzlerde bir gülümsemeye vesile olmaktadır.

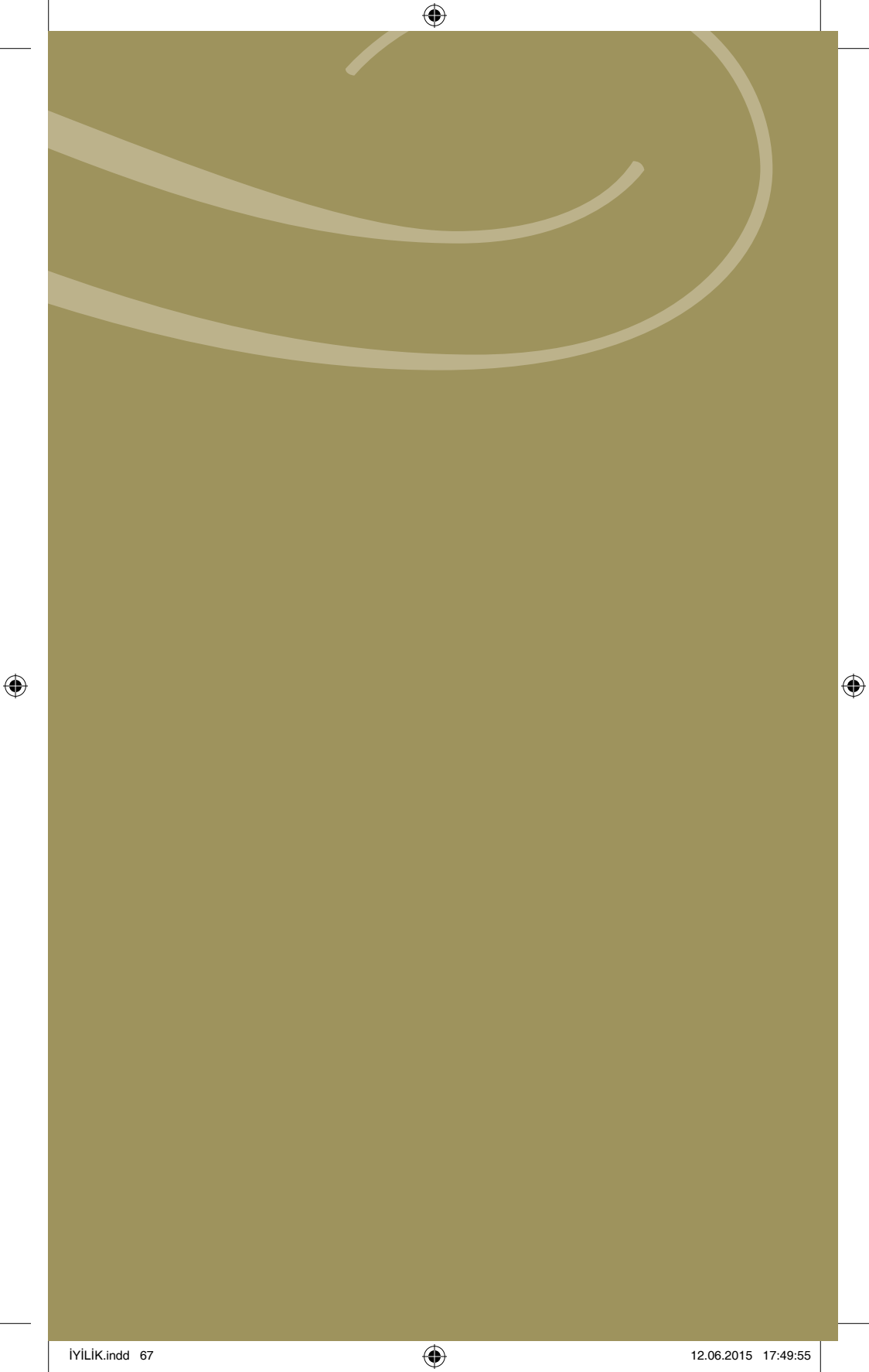
“İrcii” hitabını duyduğumuz gün rıza kazanmış ve razı olmuş kullar olarak dönebilmek için Rabbimize, “hasene “ile varabilmek için dergâh-ı izzetine, “mutmain bir can” olarak erebilmek için vuslatına; mal, mülk, makam, madde istiflemek yerine, iyilikle fethedilmiş gönüller ve kazanılmış dualar birik-tirelim. İki cihan saadetinin yolunun hayır ve iyilikten geçtiğini hatırdan çıkarmayalım. Şairin dediği gibi;

Şu dünyadaki en mutlu kişi mutluluk verendir
 Şu dünyadaki sevilen kişi sevmeyi bilendir
 Şu dünyadaki en soylu kişi insafa gelendir
 Şu dünyadaki en zengin kişi gönül fethedendir

Öyleyse hiç vakit geçirmeden uzansın elimiz bir çocuğun başına şefkatle. Dokunsun yüreğimiz bir yalnızın yüreğine muhabbetle. Buluşsun gözlerimiz fer’ini yitirmiş bir gözle, sevgiyle. İster evimizin içinde eşimiz, çocuğumuz, ebeveyni-miz, ister yanı başımızda bir arkadaşımız, komşumuz, isterse çadır evlerde bir mülteci misafirimiz ya da Uzak Doğu’da, Orta Asya’da, Afrika’da bir mazlum kardeşimiz...

Unutmayalım ki kötülük, ondan şikâyet etmekle değil, iyiliği yaymakla engellenebilir. Ve iyilik; konuşulan, yazılan, okunan bir şey değildir. İyiliği yapabilmektir asıl olan.

Haydi davranalım o zaman...

*Sadakat, takva, samimiyet, tevazu, cömertlik,
fedakârlık ve daha nicesi aynı kalpte
birleştğinde, o kalbin sahibi, 'iyi bir insan', Ebû
Bekir es-Sıddık oluyordu...*

Ebû Bekir Olmak

Rukiye Aydoğdu
Diyanet İşleri Uzmanı

Bazı yüzlerin ağaracağı, bazılarının ise kararacağı gün geldiğinde ve insanların yaptığı zerre kadar iyilik ve kötülük yüzlerine aksettiğinde, bazıları var ki iyilikleri ile yüzleri aydınlanacaktır...

Sadakat... Takva... Samimiyet... Tevazu... Cömertlik... Fedakârlık... Bunlardan her biri ve daha nicesi acaba kimlerin yüzünde kendisine bir yer bulur ve bunların her birinin kendisine bir yer bulduğu yüz, acep “o gün” nasıl olur?

(vallahu a’lem...)

Biz bilmez merak ederiz, konuşur, yazar ve söyleriz. Ancak bazıları yapar... Yapar ve Peygamber (s.a.s.) “Kim?” diye sorduğunda çekinmeden söyler:

“Ben!”

Böylelikle her bir güzel amelin öznesi o olur, her bir güzel vasıf, kendisine onun şahsında bir yer bulabilir.

Peygamber’in (s.a.s.) “Kim?” diye sorup da cevap aradığı her soruya, o cevap verebilir:

“Ben!”

Saadet asrının günlerinden bir günde, sordu Allah Resûlü (s.a.s.) ashabına, dedi ki:

Bugün sizden kim oruçlu olarak sabahladı? Cevabı veren o idi:

Ben! Hz. Peygamber,

Bugün sizden kim bir cenazenin arkasından gitti? dedi. Yine aynı ses:

Ben! Hz. Peygamber (s.a.s.),

Bugün sizden kim bir fakiri doyurdu?” diye sordu. Cevap yine ondan geldi:

Ben! Hz. Peygamber (s.a.s.),

Peki, bugün sizden hanginiz bir hastayı ziyaret etti? dedi. Fail yine Ebû Bekir (r.a) idi,

Ben! dedi.

Ve bunun üzerine Allah Resulü (s.a.s), onu şu sözlerle müjdeledi:

Bu hasletler kimde bulunursa o, mutlaka cennete girer. (Müslim, Fedâilü's-sahâbe, 12)

Bir adı, cehennemden azad edilmiş anlamında “*Atik*”, diğeri çok samimi, çok sadık anlamında “*Sıddik*” olan; servetini Allah yolunda harcıyıp eski elbiseler giydiği için “*Zü'l-hilâl*” çok şefkatli ve merhametli olduğu için “*Evvâh*” lakaplarıyla tanınan Hz. Ebû Bekir idi Nebî'nin (s.a.s.) cennetle müjdelediği.

Neredeyse her bir güzel ameline karşılık, güzel bir isimle anılıyordu Hz. Ebû Bekir. Ve her bir güzel ismi, onu ayrı ayrı yollardan cennete götürüyordu. Sonu cennete çıkan her yol onun yoluydu. Öyle ki cennetin bütün kapıları kendisini ağırlamak için ardına kadar açılıyordu. Çünkü her bir kapısından girebilecek kadar cenneti hak ediyordu. Allah Resûlü (s.a.s.) bir gün cennet ehlinde bahsederken şöyle buyurdu:

“*Kim Allah yolunda malından bol bol verirse cennet kapılarında, 'Ey Allah'ın kulu buraya gel, burada büyük hayır*

vardır.’ denilir. O kimse çok namaz kılan kimselerden ise namaz kapısından çağılır. Cihadı seven ve cihad ehlinde biri ise cihad kapısından çağılır. Sadaka verenlerden ise sadaka kapısından çağılır. Oruç tutmayı sevenler ve çok oruç tutanlardan ise Rey-yan kapısından çağılır.”

Bu sözleri işiten Hz. Ebû Bekir merakla sordu:

Ey Allah’ın Rasûlü! Bir kimsenin bu kapıların birinden çağırılması zarurî midir? Bir kişi bu kapıların hepsinden de çağırılabilir mi?”

Bu sorusuna karşılık Allah Resûlü onu şu sözlerle müjdeledi:

Evet çağırılabilir, ben senin cennetin bütün kapılardan çağırılacağını umuyorum (Nesâî, Sıyâm, 43).

Allah Resûlü’nün bu temennisi, İslam’ın ilk günlerinden itibaren yanından bir an olsun ayrılmayan, bu yolda malıyla canıyla her türlü fedakârlığı gösteren sadık dostu içindi. Öyle ki Allah’ın kendisini dost edindiği Resûlü, ümmetinden dost edinecek olsa, malıyla da arkadaşlığıyla da insanların en cömerdi olan Hz. Ebû Bekir’i dost edineceğini söylemişti (Buhari, Fedâil, 2; Müslim, Mesâcid 23). İmanını sınırcasına bütün gözler üzerine kilitlendiği vakit, cevabıyla sadakat timsali bir dost olduğunu ispat eden; kim ne derse desin, o söylüyorsa doğrudur diyebilen Hz. Ebû Bekir, malını da bu yolda feda etmekten geri durmamıştı.

Ticaretle meşgul olduğu için İslam’ın ilk yıllarında serveti 40.000 dirheme ulaşan Hz. Ebû Bekir, aslında dünyadan geçip ukbâyı kazanmayı hedefleyen bir tacirdi. Bu kazançlı alışveriş için malını Müslüman kardeşleri uğruna harcamaktan sakınmadı. Çok sevdiği dostu Resûl-i Ekrem, Müslüman olduğu için kendisine işkenceler yapılan Bilâl (r.a) için üzülürken, Ümeyye b. Halef, onu güneşin altında Lât ve Uzza’ya tapmaya zorlarken, Ebû Bekir (r.a) durabilir miydi? Derhal onu satın olarak azad

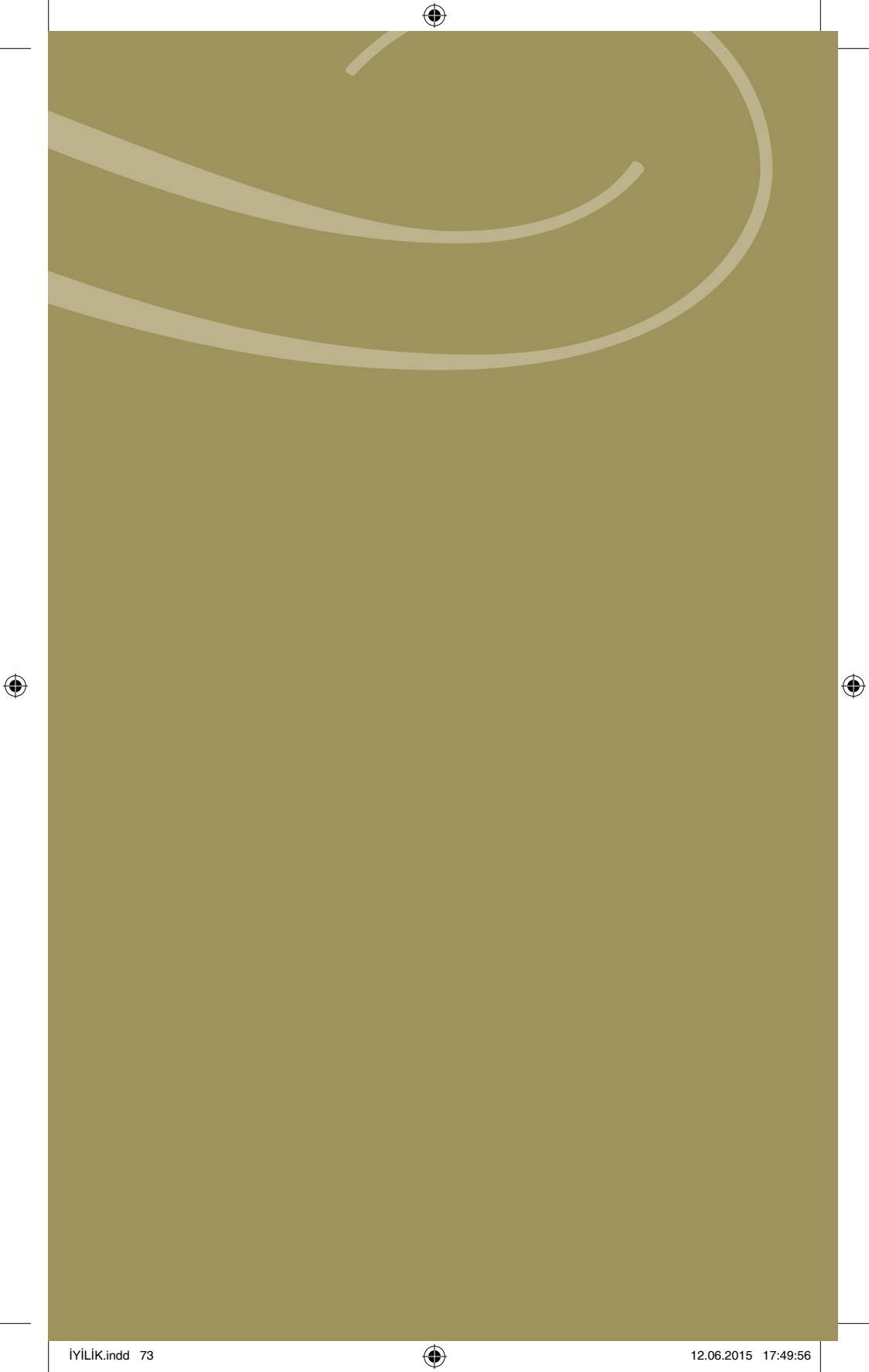

edilmesini sağladı (Buhârî, Fezâ'il, 23). Zalim efendilerinin türlü cefaları altında inleyen ve ilk Müslümanlardan olan zayıf sahabiler, Bilâl-i Habeşî, annesi Hamâme, Âmir b. Führeyre, Ubeyd, Zinnîre, Nehdiye ve diğerleri onun sayesinde özgürlüklerine kavuştu. Malını zayıf kölelerin hürriyeti için değil de kendisine yardımcı dokunacak güçlü köleler için harcamasını söyleyen babasına verdiği cevap gayet netti. Onları sadece "Allah rızası" için alıp azad ettiğini söyledi (Câmiu'l-beyân, 30/142).

Hz. Ebû Bekir, infak konusunda kendisiyle yarışan Hz. Ömer'i hüsrana uğratacak kadar eli açık idi. Bir defasında, servetinin tamamını infak ederek, Resûlullah'ın ailene ne bıraktın sorusuna *"Allah ve Resûlü'nü"* cevabını vermiş ve bu cevabıyla Hz. Ömer'i geride bırakmıştı (Ebû Davud, Zekât, 4). Bu yüzden, İslam ve Müslümanlar uğruna her türlü fedakârlığı üstlenen Ebû Bekir (r.a) için Allah Resûlü, *"Ümmetime karşı en merhametli olan zat"* buyurmuştu (İbn Mâce, Sunne, 11). O, insanın vererek de zenginleşebileceğini, başkalarına el uzatmanın insanın varlığından hiçbir şey eksiltmediğini gösterdi. Ebû Bekir (r.a), varlığa rağmen mütevazı olunabileceğinin, varlıkla merhametin, varlıkla tevazunun aynı insanda birleşebileceğinin en güzel örneğiydi. Hangi hâlini kastederek söylemişti bilinmez, onun için Allah Resûlü, "Ebû Bekir ne iyi bir adamdır" demişti (Tirmizî, Menâkıb, 32). Sadakat, takva, samimiyet, tevazu, cömertlik, fedakârlık ve daha niceyi aynı kalpte birleştğinde, o kalbin sahibi, "iyi bir insan", Ebû Bekir es-Sıddık oluyordu...

Sadakat... Takva... Samimiyet... Tévazu... Cömertlik... Fedakârlık... Bunlardan her biri ve dahi niceyi acaba kimlerin yüzünde kendisine bir yer bulur ve bunların her birinin kendisine bir yer bulduğu yüz, acep "o gün" nasıl olur?

(vallahu a'lem...)

*Eskiden iyilik yaparlardı, söylemezlerdi. Sonra
hem yapmaya hem de söylemeye başladılar.
Şimdi ise yapmıyorlar fakat söylüyorlar.*

Ömer bin Haris

Dile Düşmeyen İyilikler

Dr. Lamia LEVENT
Diyanet İşleri Uzmanı

İmajların birbiriyle yarıştığı, hakikatin imajın gölgesinde kaldığı, gösteriş kültürünün tüm ağırlığıyla hayatlarımızı etkisi altına aldığı bir çağda, dile düşürmeden iyilikler yapmanın erdemini nasıl anlatırız zamane insanına?

Nasıl sorusuna cevap vermek için önce “sağ elin verdiğini sol elin bilmediği” bir kültürden nasıl bir gösteri toplumuna dönüştüğümüzün izleğini sürmek gerek. Belki o zaman gönülden yaptığımız iyilikleri dile düşürerek nasıl heder ettiğimizi de idrak etmiş olacağız.

Esasında modernizmin etkisiyle özel alan ile kamu alanı arasındaki sınırların belirsizleşip geçişken hâle gelmesi ile mahremiyetin anlamını kaybetmeye başlaması ve her şeyin görünür olmaya endekslenmesi ile başlatabiliriz yaşanan bozulmayı. Özellikle de medya araçları marifetiyle görselliğin ön plana çıkması, sıradan insanların hayatlarının ekranlar önünde sergilenmesi mahremiyetin anlam kaybı yaşamasını hızlandıran etkenler. Bunun neticesinde ise en özel ve mahrem hallerin seyre bahis olmasından kimse rahatsız olmadı, bilakis ne servis edildiyse büyük bir iştahla seyrederek olduk. Masumiyetimizi ve mahremiyetimizi kaybetmeye başladığımızın farkına bile varamadan...

Yaşanan bu süreçte kendimizi imajlar, illüzyonlar ve gösteriler dünyasının kucağında bulduk. Mahremiyetini ve masumiyetini yavaş yavaş yitiren yaşlı dünyamızda imajlar hakikatin önünde gidiyor maalesef. Görünme ve gösterme neyin hakikat neyin imaj olduğunun birbirine karıştığı bir kaos hâli içerisindeyiz. Sanırım biraz abarttık ifşa etme mevzuunu ve mahremiyetin sınırlarını aştık. İnsanların bir gösteride rol alan oyuncular misali özel alan sınırı tanımadan her şeylerini ortaya dökmeleri bir akıl tutulması olarak görülebilir. Zira aklın mahremiyetini kaybettiği zamanı uzmanlar “ifşa çağı” olarak tanımlıyor. Aklın fütursuzca kullanılması ve her alanda söz sahibi olarak görülmesi ve sonrasında aklın mahremiyetini yitirmesi ile açıklayabiliriz belki. Şimdi mahremiyetini kaybetmiş gösteri dünyası her şeyi görmeye, göstermeye ve gösterilenler üzerinden gösterişler üretmeye çalışmakta.

Aklın imajlarla perdelenmesinden başka bir şey değil yaşadığımız. Aslında kadim kültürümüze doğru bir projeksiyon tuttuğumuzda bu illüzyon hâlini daha net görebiliriz. Mahremiyetin hayatlarımızdan daha çıkıp gitmediği zamanlarda gösteriş yapmak bir sonradan görme fütursuzluğu olarak görülür ve yerilirdi. “Göze batmak” tabiri böyle durumlar için kullanılır ve hoş karşılanmazdı. Daha dün gibi hatırlayacağımız mahalleimize doğru gidelim: Zengin, fakir ile aynı mahallede, aynı sokakta birlikte yaşar, sahip olduğu varlığı ele güne gösterme hevesinde olmazdı. Eve giren yiyecek vs. içini göstermeyen torbalarda taşınırdı. Naylon poşetlerin ortaya çıkışıyla, mahremiyetin tahribatı da başlamış oldu sanırım. Evlerde eşyalar gösteriş olsun diye değil, ihtiyaç kadar alınır, döşenirdi. Fakir fukara gözetilir, en önemlisi göz hakkına riayet edilirdi. Bugün ise nasıl gösteririm telaşı içerisinde kimse kimsenin ahvalini düşünmüyor. Konu komşunun, çoluk çocuğun gözü değen yiyecekten ikram eden, bahçesindeki sebze ve meyveden göz hakkını ayırıp dağıtan bir kültürden, gösteriş budalalığına varan durumlara nasıl düştük oturup düşünmek gerek...

Bu gün herkes kendi “ben”inin peşinde, onu hoşnut etme, onu yüceltme, onu gözetme telaşında. İhtiyaç içinde, yokluk içinde olanların hâlleriyle hâllenmek, onların yaralarına merhem olmak, dertlerine çareler aramak bizim problem alanımıza girmiyor maalesef.

Paylaşmak dendiğinde gösteri toplumu insanının anladığı sofrա fotoğraflarının paylaşımı. Şimdi sosyal medya marifetiyle dost ve aile arasında kalması gereken envai çeşit yiyeceklerin olduğu yemek masalarını, ziyafet sofralarını, gidilen restoranların fotoğraflarını ahaliye duyurma yarışındayız. Konu komşunun canı çeker, almaya durumu olmaz belki diye gizli yapılan alışverişler şimdi en iştah kabartıcı resimlerle servis ediliyor.

Her şeyi gösterme hevesi ile ne kadar yardımsever, hayırhah bir insan olduğumuzu da göstermeyi seviyoruz. Artık iyilikleri duyurmak ve bunu büyük ve şaşıaalı toplantılarla duyurmak ve reklamını yapmak sıradan görülür oldu. Diyanet İşleri Başkanı Sayın Mehmet Görmez’in de ifade ettiği üzere “Fayda ve menfaat iyiliğin yerini aldı. Allah rızası için yapılması gereken hayrın yerini gösterişin, gösterişçi dindarlığın alması. Hayırseverliğin yerine sponsorlukların ikame edilmesi” sonucunda iyilikler gösterişe kurban edildi. Allah için yapılması gereken iyilikten ve hayırdan fayda ve menfaat devşirmek için dile düştü ve işte o zaman iyilik buharlaştı ve kayboldu...

Gösterişçi dindarlık

İbadetin de kabahatin de gizli olması gerektiğini söylerdi babaannem. Bu minval üzere çevremde yedi yıl üç aylar orucunu üst üste tutan ama en yakınları dışında kimsenin bilmediği teyzeler vardı. Yetimi, yoksulu, garip gurebayı görüp gözetan ama bunu öyle incelikle yapan ve kimsenin yaptığı yardımlardan haberi bile olmadığı naif insanlar vardı. İbadette kabahatte Rabbi ile kulu arasındaki bir sırdı ve bunların dile düşmesi de-

mek “sırrı faş” etmek olacağından, kimse buna tevessül etmez, Rabbi ile arasındaki rabıtaya halel gelsin istemezdi.

Bütün bunların ötesinde ibadete ve amellere gösteriş karışması riya anlamına gelir ki, bu her Müslüman için heder olup gitmiş sevaplar anlamına gelir. Hz. Peygamberin riyayı küçük şirk olarak tarif etmesi sanırım durumun vahametini ortaya koymaya yeter. Allah için yapılan, Allah’a hasredilen amelleri, insanlara beğendirmeye, duyurmaya çalışmak ne büyük hata! Hele bundan dolayı bir çıkar peşinde olmak ve dünyalık devşirmeye çalışmak hatayı katmerlendirmek demek değil de nedir!

Böylesi büyük bir hatanın nelere mal olacağını yine Efendimiz haber veriyor bizlere: Zahirde Allah için cihat edip öldürülen, malını Allah yolunda sadaka veren ve Allah’ın kitabını okuyan üç kişinin ahvalini resmediyor Hz. Peygamber. Bunlar kıyamet gününde Allah’ın huzuruna çıktıklarında kendilerine Rableri şöyle diyecektir: Birinciye; sen falanca kişi korkusuzdur denilsin diye savaştın. İkinciye; sen filanca kişinin eli boldur, cömerttir denilmesini murat ettin. Üçüncüye; aslında sen filanca kişi bilgindir, denilmesini istedin! Bunun üzerine bu kişilerin Allah için olmayan amellerinin onları helake sürüklediğini bildiriyor Resûlullah... Bir mümin için ne hüsrân dolu bir tablo! Sadece onun bilmesi yeterli iken insanların gözüne girme hevesinin insanı getirdiği yer ne elem verici!

Gazali’nin ifade ettiği gibi, yaptıkları iyiliklerle insanların kalplerinde iyi bir mevki elde etmek isteyen kimseler riya ve gösteriş denizinde boğulmuşlardır. Çünkü gösterişin hiç olmaması gereken alan din ve diyanet alanıdır. Bu sebeple kişinin niyeti amelinden öndedir. Allah’ı hoşnut etme niyetiyle yapılan her amel gösteriştir ve sevap değil günah hanesine yazılır.

Elbette adı sanı duyulmayan nice hayır sahipleri de var aramızda. Onlar iyilikleri değil dile düşürmek, bilinmesin diye bilhassa çaba harcayan iyilik ve hayır kahramanlarıdır. Halkın

katında varsın bilinmesinler esas meseleleri Hakk'ın katında bilinmek ve takdir görmek en büyük mükâfat değil midir?

Önce gönle düşen sonra eyleme dönüşen iyilikler

İyilik dile değil gönle düşünce iyilik sayılır. Sonra o iyilik eyleme dönüşünce artar iyilik katsayısı. İyilikler dile düşmeden önce gönle düşmeli ve niyetimiz sadece Rabbimizin rızası olmalı ki O'nun katında gerçek bir iyilik olarak yazılsın defterimize. Gösteriştin ve riyadan kaçınmaksay gaye Rabbi ile arasında kalmalı yapılan her bir amel. Zira iyilik ne kadar gizli yapılsa o kadar o kadar iyilik olarak kalacaktır. Karşılık beklenmeden denize atılan her bir iyilik bir gün mutlaka semeresini verecektir. Eğer biz onu unutuşa terk eder ve dile düşürmez isek...

Gönlünden gelip de elinle yaptığın her iyilik eylemi dile düşünce değerini kaybeder. İyi ve kötünün çetin mücadelesinde nefis 'göstermek' ister yaptığı iyi adına ne varsa. Esasında bu istek Rabbe yönlendirilmeli değil mi? Onun görmesi, beğenmesi, razı olması ve takdir etmesi yetmez mi? Neden yaratandan değil de yaratılmış olanlardan bekleriz iyiliğin karşılığını!

Elbette Rabbimiz bize yeter, O her şeyi gören ve bilendir. Vakit varken sadece ona adayacağımız iyiliklerin peşine düşelim. Sadi'nin dediği gibi "Mademki iyi de kötü de en sonunda ölecektir, o hâlde iyilik yapmak saadettir ve iyilik yolunu tutan bahtiyardır. Ebedi yolculuk azığını kabrine sen kendin gönder; senden sonra ve senin arkandan kimse göndermez."

*Cömertlik, sadece sahip olunan maddi
imkânların paylaşılması demek değildir.
Cömertlik canı feda etmekten mal vermeye, bilgi
paylaşımından her türlü fazilette ortak kalmaya
kadar geniş bir anlam yelpazesine sahiptir.
O, bazen muhtaca uzanan yardım eli, bazen
kırık bir gönle ferahlık veren teselli, kimi zaman
bilgilendirme, kimi zaman hastaya sunulan
ilaç, bazen affetme bazen de içten gelen bir
tebessümdür.*

Gönülden Gelen Paylaşım: Bir İyilik Türü Olarak Cömertlik ve İnfak

Yrd. Doç Dr. M. Kâmil Yaşaroğlu
Marmara Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

İslam dini, paylaşmayı maddi ve manevi hayatımızın tamamını kapsayacak şekilde ele almış ve dinî-ahlaki bir görev olarak ortaya koymuştur. Kur’ân-ı Kerim’in pek çok ayetinde Müslümanlar iyilik yapmaya ve paylaşmaya teşvik edilmiş, Hz. Peygamber de paylaşmanın, maddi ve manevi yardımın önemine vurgu yapmıştır.

Mâide sûresinin 2. ayetinde, kötülük edenlere karşı hissedilen öfkenin, intikamcı ve saldırgan tutumlara yol açmaması gerektiği belirtildikten sonra, “İyilik ve takvâda yardımlaşın, kötülük ve düşmanlık yolunda yardımlaşmayın” buyrulur. Allah Resûlü de “Kardeşinin ihtiyacını gideren kimsenin ihtiyacını da Allah giderir”¹; “Bir kimse kardeşine yardım ettiği müddetçe Allah da ona yardımını sürdürür”² buyurarak yardımlaşmanın hem dinî değerine hem toplumsal yararına işaret etmektedir. İyilik yapma ve başkalarına faydalı olma amacına yönelik en önemli erdemler arasında cömertlik ve infak yer almaktadır.³

1 Müslim, “Birr”, 58.

2 Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, Kahire 1313, c. II, s. 274.

3 Bu iki terim yakın anlamlara sahip olduğu için metin içerisinde zaman zaman birbirinin yerine kullanılacaktır.

I. Kavramsal çerçeve

a. Cömertlik

Türkçede eli açık olmak şeklinde de ifade edilen cömertlik, kişinin sahip olduğu imkânlardan başkalarına meşru ölçüler dâhilinde ve Allah rızasını gözeterek yardımda bulunmasını sağlayan ahlaki bir erdemdir. İslami literatürde cömertlik kavramı için genellikle *sehâ*, *sehâvet* ve *cûd* terimlerinin kullanıldığı görülür. Kur'ân-ı Kerim'de bu kelimeler geçmemekle birlikte pek çok ayette *infak*, *îsâr*, *i'tâ*, *it'âm*, *ihsan*, *ikram*, *bezl* gibi mastarlardan türeyen fiillerle cömertlik erdeminin önemi üzerinde durulmuştur.

Hız. Peygamber'in hadislerinde ise bu kelimelerin yanı sıra *sehâ*, *sehâvet* ve *cûd* kelimeleri de geçmektedir. İslam âlimleri, yapılan hayrın miktarı, cinsi, hayır sahiplerinin malî imkânları, sosyal tabakalar arasındaki yerleri vb. açılardan konuya eğilerek cömertliği çeşitli tasniflere tabi tutmuşlardır. Buna göre cömertliğin en alt derecesi, farz bir ibadet olan zekât ve ailenin geçimini sağlamak gibi görevlerin yerine getirilmesidir. Bunun ötesinde iyilik yapmak ise kişinin ahlak ve faziletteki kemâl derecesine bağlıdır. Bazı ahlakçılar bu açıdan cömertliği *sehâvet*, *cûd* ve *îsâr* olmak üzere başlıca üç dereceye ayırmışlardır. Kişinin, imkânlarının çoğunu kendisine ayırarak azını hayır yolunda kullanmasına *sehâvet*, azını kendisine ayırarak çoğunu başkalarına ikram etmesine *cûd*, gerektiğinde kendisini tamamen mahrum bırakarak imkânını başkaları için kullanmasına da *îsâr* denir.⁴

Cömertlik, gönülden gelen bir paylaşımdır. Sevgiyi, şefkati, bilgiyi, zamanı, serveti paylaşabilmektir. Kalbinde sevgiden eser

4 Mustafa Çağrı, "Cömertlik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1993, c.VIII, s. 72-73. İbn Kayyim el-Cevziyye, yapılan hayrın cinsi bakımından cömertliği on mertebeye ayırmıştır. Bunlar bedenî imkânlar, makam ve mevki, rahat ve huzur, ilim ve servet gibi maddî ve manevî imkân ve kabiliyetlerin hayır yolunda kullanılmasından oluşur *Medâricü's-sâlikîn*, Kahire 1983, c. II, s. 305-308; Çağrı, a.g.e., s. 73.

olmayan, başkalarını sevmeyen kişi cömert olamaz. Cömertlik Yaratıcı'nın ikramını yaratılanlara sunabilme erdemi, karşılıksız vermek demektir. Verilen şeyden karşılık beklenirse o davranış cömertlikten ziyade ticaret olur.⁵

b. İnfak

İnfak terimi genellikle “Allah'ın hoşnutluğunu elde etme amacıyla kişinin kendi servetinden harcama yapması, muhtaçlara aynî ve nakdî yardımda bulunması” anlamına gelmektedir. Bu bakımdan infak, hem farz olan zekât ibadetini hem de gönüllü olarak yapılan her çeşit hayrı içermektedir.⁶ Muhtaç kimselere yardım etme açısından ortak niteliklere sahip belli başlı infak türleri arasında zekât, fıtır sadakası, kurban, karz-ı hasen, sadaka zikredilebilir.

II. Esmâ-i hüsnâ ahlakı açısından cömertlik

Cömertlik, insanî bir duygu olmasının yanı sıra aynı zamanda ilahî bir ahlaktır. Zira Kur'an'da cömertlik, öncelikle Allah'ın sıfatları arasında gösterilmiştir. Allah'ın isimleri arasında yer alan “el-Kerîm”⁷ ve Zül-celâl ve'l-ikrâm⁸ özellikle Cenab-ı Hakk'ın kullarına yönelik lütuf ve ikramını vurgular. O; canlı cansız, inanan inanmayan, kendisini seven veya düşman olan her varlığa, sürekli ikram eder. Allah sonsuz lütuf ve kerem sahibidir.⁹ Kerem kavramı Allah'a nispet edildiğinde “lütuf ve ih-sanda bulunma” manası ağır basar. İslam âlimleri, Kerîm isminin övgüye layık bütün nitelikleri kapsadığına dikkat çekerler

5 *Hadislerle İslam Hadislerin Hadislerle Yorumu* (ed. Mehmet Emin Özafşar v.dğr.), Ankara 2012, c. II, s. 256-257.

6 İnfak ile aynı kökten gelen *nafaka* hukuki bir terim olarak daha çok, kişinin bakmakla yükümlü olduğu kimselerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere yaptığı harcamaları ifade eder. *Nifak* ve *münafık* terimleri de aynı kökten gelmektedir.

7 İnfitâr, 82/6.

8 Rahmân, 55/27, 78.

9 Rahmân, 55/27, 76; Alak, 96/3.

ve bunların başında Allah'ın lütufkârlığı ile affediciliğinin geldiğini belirtirler.¹⁰ Gazzâlî'nin Kerîm ismiyle ilgili olarak kaydettiği manalar, bu konuda söylenenlerin en kapsamlısıdır: “Kerîm muktedirken affeden, vaadini yerine getiren, lütfunu umulanın ötesinde gerçekleştiren, kime ne kadar lütufta bulunduğu hesabını yapmayan, kendisinden başkasına başvurulmasına rıza göstermeyen, vefasızlığa sitemle mukabelede bulunup dostluğu bozacak bir karşılık vermeyen, kendisine sığınanı yüzüstü bırakmayan, aracı ve şefaathçilere muhtaç kılmayandır.”¹¹

Cömertlikle ilgili olarak Allah'ın isimleri arasında yer alan “Zü'l-celâl ve'l-ikrâm”, “azamet ve kerem sahibi” demektir. Kulun “Zü'l-celâl ve'l-ikrâm” isminden nasibi, Allah'ın azametinin yanı sıra lütuf ve ikram sıfatları bağlamında kulluk görevini yerine getirmesi, özellikle kendisine verilen nimet ve imkânları O'nun diğer kullarıyla paylaşmasıdır.¹²

Bu iki isimden başka Kur'an'da yer alan *rahmân*, *rahîm*, *vehhâb*, *latîf*, *tevvâb*, *gaffâr*, *afûv*, *raûf*, *hâdî* gibi ilahî isimler de Allah'ın cömertliğini değişik yönleriyle ifade eder. Bir hadiste, “Allah cömerttir ve cömertliği sever” buyrulurken, “cömert” karşılığında Allah'ın isimlerinden biri olarak “cevâd” kelimesi kullanılmıştır.¹³ Peygamber Efendimiz, Cenab-ı Hakk'ın cömertliğini şöyle anlatır: “Elbette Rabbiniz pek hayâli, pek

10 Topaloğlu, Bekir, “Kerîm”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Ankara 2002, c. XXV, s. 287.

11 Gazzâlî, *el-Maksadü'l-esnâ* fî şerhi *Esmâillâhî'l-Hüsna* (tahk. Fazlulh Şehâde), Beyrut 1982, s. 127.

12 Topaloğlu, “Zü'l-celâl ve'l-ikrâm”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2013, c. XLIV, s. 515. Hz. Peygamber, “yâ ze'l-celâli ve'l-ikrâm” ifadesinin sürekli ve ısrarla tekrar edilmesini emretmiştir. Ahmed b. Hanbel, c. IV, s. 177; Tirmizî, “Deavât”, 91.

13 Tirmizî, “Edeb”, 41.

cömerttir. Kulu O'na elini açtığı zaman, o elleri boş çevirmekten hayâ eder"¹⁴, "Allah cömerttir; cömertliği sever."¹⁵

III. İman - infak ilişkisi

İslam'a göre mal ve mülkün asıl sahibi Allah'tır. Kur'an-ı Kerim'de muhtelif şekillerde bu gerçek insana hatırlatılır.¹⁶ İnsana rızkı veren de yaratıcının kendisidir.¹⁷ O, mülkünde dilediği gibi tasarrufta bulunabilir.¹⁸ O'nun kullarından kimine az kimine çok vermesi imtihanın gereğidir. Kimini zengin kimini fakir kılar. Zenginlik verdiği kişiyi fakirlerle sınar. Dolayısıyla O'nun emanet olarak verdiği servetten başkalarına infakta bulunmak gerekir.¹⁹

İslam'ın temel prensiplerine göre insanı yaratan Rabbi, malında nasıl tasarrufta bulunacağı hususunda yol göstermiştir. Henüz vahyin başlangıç döneminde yardımlaşma, malını ilahî rızayı kazanma niyetiyle infak etmenin gerekliliği ve önemi üzerinde durulmuştur. Bununla da yetinilmeyip infakın nasıl olması gerektiğine dair temel prensipler zikredilmiştir. Yapılan iyiliğin çok görülerek başa kakılmaması emredilmiş, yoksulu doyurmamak cehennemliklerin sıfatları arasında zikredilmiştir.²⁰

Mekke döneminde inen ilk sûrelerden biri olan Leyl sûresinde, "Kim cimrilik eder, kendini müstağni sayar, en güzel ola-

14 Ebû Dâvûd, "Vitir", 23; Tirmizî, "De'avât", 104.

15 Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek ale's-Sahihayn* (tahk. Mustafa Abdülkadir Atâ), Beyrut 1990, c. I, s. 111, s. 112.

16 "Göklerin ve yerin hâkimiyeti Allah'ındır" (Şûra 42/49); "Göklerin de yerin de bu ikisi arasındakilerin de egemenliği Allah'a aittir (Mâide, 5/17, 18, 40).

17 Fâtır, 35/3.

18 "De ki: 'Ey mülkün sahibi olan Allah'ım! Mülkü dilediğine verirsın; dilediğinden çekip alırsın; dilediğini aziz kılar, dilediğini alçaltırsın; iyilik elindedir. Doğrusu sen, her şeye Kâdir'sin.'" (Âl-i İmrân, 3/26).

19 Nûr, 24/33; Hadid, 57/7.

20 Müddessir, 74/6, 44.

nı da yalanlarsa, biz de onu en zora hazırlarız. Düştüğü zaman da malı kendisine hiç fayda vermez.”²¹ mealindeki ayetlerle insanlar çarpıcı bir üslupla uyarılmıştır. Yetime ikram etmemek eleştirildiği gibi, sadece yoksula yedirmemek değil, yoksulu yedirmeye teşvik etmemek de kınanmıştır.²² İnananlara yetimi ezmeleri, el açıp isteyenleri azarlamamaları emredilmiştir.²³

Bakara sûresinin 2. ayetinde, Allah’a samimiyetle inanan müminlerin başlıca özellikleri sayılırken, iman ve namazın ardından infak zikredilmiştir. Fahreddin er-Râzî’ye göre bu ayet, farz ve mendup olan bütün infak çeşitlerini kapsamaktadır. Farz olan infak zekâtla, kişinin kendisinin ve ailesinin geçimini sağlamak üzere yaptığı harcamalar ve ülkenin savunmasına katkılarıdır. Mendup olan infak ise bunun dışında kalan harcamalardır.²⁴ Kur’ân-ı Kerim’de 200’den fazla yerde infakın emir ve teşvik edilmesi, Rabbimizin kullarına olan sonsuz merhametinin bir neticesidir. Zira Allah, kullarını, infak ibadetini yerine getirmeye çağırırken, aslında onları infakın manevi bereketinden hakkıyla istifade etmeye davet etmiş olmaktadır. İnfak şuuru, kişinin elindeki malın gerçek sahibi olmadığını, Allah’ın mülkünde O’nun verdiği rızıkla hayatını devam ettirdiğini hissettirir. Nimetlerin emanet olarak kendisine verildiğini bilir.

Kur’ân-ı Kerim’de cömertlik, cihat ile aynı seviyede tutulmakta; Allah’ın insanlara verdiği rızıktan diğer kulların da yararlandırılması istenmektedir.²⁵ Cömertliğin, kıyamet gününde insanı her türlü sıkıntı, elem ve kederden kurtarmaya vesile olacağı bildirilmektedir.²⁶ Bazı ayetlerde cömertlik alışverişi

21 Leyl, 92/8-11.

22 Fecr, 89/17-20; Mâûn, 107/1-3.

23 Duhâ, 93/9.

24 Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu’l-ğayb*, Beyrut 1990, c. II, s. 20-29.

25 Bakara, 2/254.

26 Bakara, 2/222.

benzetilmekte; Allah Tealâ'ya verilen bir borç olarak temsil edilmektedir.²⁷

Hız. Peygamber ve Aşhab-ı Kırâm'ın cömertliğı

Her konuda olduğı gibi cömertliğı hayata yansıması hususunda da en güzel örneklığı Resûlullah (s.a.s.) ortaya koymuştur. Nitekim kaynaklarda Hız. Peygamber'in cömertliğıne dair pek çok rivayet yer almakta, kendisinden cömertliğınin faziletine ve cimriliğınin kötülüğüne dair hadisler nakledilmektedir.²⁸ Hız. Ali, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Ömer, Enes b. Mâlik gibi ünlü sahabilerden nakledilen hadislerde Hız. Peygamber, insanların en cömerdi olarak tanıtılmıştır.²⁹

Cabir b. Abdullah, Resûlullah'tan bir şey istendiğı zaman asla “yok” demediğini ifade eder.³⁰ Abdullah b. Abbas da Efendimizin cömertliğini şöyle anlatır: “Allah Resûlü insanların en cömerdi idi. Ramazan ayında ise cömertliğı daha da artardı. Çünkü Cebrail, her sene Ramazan'da gelir, ayın sonuna kadar beraber olur, Efendimiz ona Kur'an'ı arz ederdi. İşte bu günlerde, esmek için engel tanımayan bereketli rüzgârdan daha cömert davranırdı.”³¹

Hız. Peygamber'in cömertliğındeki mükemmelliğı en güzel şekilde ortaya koyan bir diğerk hadise de şudur: Kureyş müşriklerinin ileri gelenlerinden Safvan b. Ümeyye, Mekke'nin fethinden sonra Müslüman olmadığı hâlde, Huneyn ve Tâif savaşlarında Efendimizin yanından ayrılmamıştı. Allah Resûlü, Cî'râne'de toplanan ganimet malları arasında dolaşıp onlara göz gezdirdiğı sırada Safvan da Resûl-i Ekrem'in yanında bulu-

27 Bakara, 2/244; Mâide, 5/13; Hadid, 57/11.

28 msl. bk. Buhârî, “Zekât”, 27; Nesâî, “Cihâd”, 8; Müslim, “Birr”, 56; Tirmizî, “Birr”, 41.

29 bk. Buhârî, “Bedü'l-vahy”, 5, “Savm”, 7, “Menâkıb”, 23; Müslim, “Fezâil”, 48, 50.

30 Buhârî, “Edeb”, 39.

31 Buhârî, “Savm”, 7; Müslim, “Fezâil”, 50.

nuyor, develer, küçükbaş hayvanlar ve çobanlarla dolu vadiye hayranlıkla bakıyordu. Hz. Peygamber de onun bu hâlini göz ucuyla takip ediyordu. Ona dönerek:

“- Ebû Vehb! Vadi pek mi hoşuna gitti?” diye sordu. Safvan:

“- Evet, dedi.

Resûl-i Ekrem:

“- O vadi de içindekiler de senin olsun!” buyurdu. Safvan bu cömertlik karşısında şaşırды. Kalbi Allah Resûlü’ne karşı kinle doluyken aniden değişti. “Peygamberden başka hiçbir kimsenin kalbi bu derece cömert olamaz.” dedi ve şehadet getirerek Müslüman oldu.³²

Hz. Peygamber cömertlik hususunda en güzel örnekliği sergilemenin yanı sıra ashabını da bu erdemi karakter hâline getirmeleri konusunda teşvik etmiştir. Nitekim Hz. Ebû Bekir’in kızı Esmâ, Resûlullah’ın kendisine şöyle buyurduğunu söyler: “Kesenin ağzını sıkma! Allah da sana sıkarak verir.”³³ “İnfâk et, sayıp durma, Allah da sana karşı nimetini sayıp esirger. Paranı çömlekte saklama, Allah da senden saklar.”³⁴

Allah Resûlü’nden öğrendikleri edeble hareket eden ashab-ı kiram arasında da cömertlikleriyle tanınan sahabiler vardı. Sözgelimi Hz. Osman, Medine’ye hicretten sonra içme suyu sıkıntısı yaşandığı bir sırada 35.000 dirheme satın aldığı Rûme Kuyusunu vakfetmiş, Tebûk Seferi hazırlıklarında en büyük yardımı yapmış, Hz. Ebû Bekir, zamanındaki bir kıtlık sırasında 1000 deve yükü buğday, kuru üzüm ve zeytinyağı ile dönen kervan malının tamamını muhtaç durumdaki Müslümanlara dağıtmıştır. Akrabalarına da kendi malından büyük miktarlarda

32 Vâkıdî, *el-Meğâzî*, Beyrut 1966, c. I, s. 854-855.

33 Buhârî, “Zekât”, 21.

34 Müslim, “Zekât”, 88.

yardım yaptığı bilinmektedir³⁵. Abdurrahman b. Avf, hem cahiliye döneminde, hem de İslam devrinde ticaretle meşgul olarak büyük bir servet kazanmış, servetini Allah yolunda harcamaktan çekinmemiştir. Beş yüz deve yükü tutan büyük bir kervanı bir defada bağışlamış, bir günde otuz köleyi azad etmiştir.³⁶

Hz. Peygamber'in hizmetkârı Enes'in annesi Rûmeysâ, varlıklı bir hanımdı. Ümmü Süleym diye de bilinen bu cömert hanım iki iyilik yaptı: Oğlu Enes'i Peygamberimizin hizmetine verdi. Ayrıca hurma bahçelerinden birini de Resûlullah'a ikram etti. "Bu bahçenin oldukça güzel hurmaları olur; onları ailenizle birlikte afiyetle yiyin; misafirlerinize yedirin", dedi. Peygamber Efendimiz Ümmü Süleym'e teşekkür ve dualar etti. Allah'ın Elçisi bu güzel ikramı dadısı Ümmü Eymen'e ikram etti. Ümmü Eymen, yedi yıl boyunca bu bahçeden faydalandı. Hayber fethedilince, muhacir Müslümanlar bağ, bahçe sahibi oldular. Ensar kardeşlerinin kendilerine verdiği hurma bahçelerini teşekkür ve dualarla birlikte onlara iade ettiler. Peygamber Efendimiz de öyle yaptı. Rûmeysa hanımın hediyesi olan hurma bahçesini ona teşekkür ve dualarla birlikte geri verdi. Dadısı Ümmü Eymen'e de kendi bahçesinden hisse verdi.³⁷

Hz. Peygamber'in eşlerinden Zeyneb bint Cahş, çok cömert ve kanaatkâr bir hanımdı. Vefat ettiğinde geride bir dirhemi bile kalmamıştı. Bir defasında Hz. Peygamber eşlerinin içinde kolu en uzun olanın kendisine en önce kavuşacağını söylemiş, kol uzunluğuyla cömertliği kastetmişti. Hz. Zeynep el işçiliğine önem verir, deri tabaklama, deri dikme, boncuk dizme gibi işlerden elde ettiği parayı Allah yolunda harcardı. Hz. Ömer

35 Yiğit, İsmail, "Osman", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2007, c. XXXIII, s. 442,

36 Önkâl, Ahmet, "Abdurrahman b. Avf", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1988, c. I, s. 157.

37 Buhârî, "Hibe", 35; Müslim, "Cihâd", 70.

zamanında kendisine tahsis edilen yıllık 12.000 dirhemi elini bile sürmeden fakirlere dağıtmıştı.³⁸

V. Cömertliğin kazandırdıkları

a. Cömertlik insanı cimrilikten kurtarır

Kur’ân-ı Kerim’de, insanın cimrilikten kurtulması ve bunun yerine cömertlik duygusunu geliştirmesi her vesile ile öğütlenmektedir: “Allah... cimrilik edenleri, başka insanların da cimri olmasını isteyenleri ve Allah’ın kendi kereminden verdiğini saklayanları sevmez.”³⁹ Başka bir ayette, cimriliğin insanın kendi yararına bir davranış olmadığı aksine tam aleyhine bir sonuç doğuracağı belirtilmiştir.⁴⁰ Bir hadiste, mal hırsı demir zırha benzetilmiştir: Buna göre cömert insandaki yardım duygusu mal hırsını yenip, kişi cömertlik yaptıkça üzerindeki zırh gevşer, yani cömert insanda mal hırsının ve cimrilik duygusunun baskısı gittikçe azalır. Aynı zamanda başkalarının sıkıntılarını hafifletmiş olmaktan dolayı da huzura kavuşur. Buna karşılık cimri insandaki mal hırsı, kendisini gittikçe sıkı bir zırh gibi rahatsız eder; insanların sıkıntı içinde bulunduklarını görmekten dolayı da vicdanen rahatsız olmasına rağmen cimriliği yüzünden vicdanını rahatlatacak iyilikler yapamaz. Böylece cimrilik duygusu kendisini tam bir psikolojik baskı altına alır.⁴¹ “Malım, malım!” diye hayıflanıp duran kimse unutmamalıdır ki insanın bu dünyada yiyip tükettiği, giyip eskittiği ve sadaka verip önceden ahirete gönderdiği dışında hiçbir kârı yoktur.⁴²

38 İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fî temyiziş-sâhabe*, Kahire 1328, c. IV, s. 313-314.

39 Nisâ, 4/36-37.

40 Âl-i İmrân, 3/180.

41 Buhârî, “Cihâd”, 89, “Zekât”, 27, “Libâs”, 9; Müslim, “Zekât”, 76, 77.

42 Müslim, “Zühhd”, 3.

b. Cömertlik malı eksilmez çoğaltır

İnfak edilen mal eksilmez, kaybolmaz, bilakis infaktaki ihlas oranında çoğalır. Zira Allah yolunda infak edilen mal, tıpkı budanan bir ağacın daha canlı ve verimli bir hâle gelmesi gibi bereketlenir. Bu husus Kur'an'da oldukça çarpıcı bir benzetmeyle şu şekilde ifade edilmektedir: “Mallarını Allah yolunda harcayanların hâli, yedi başak bitiren ve her başağında yüz dane bulunan bir tek tohumun hâli gibidir. Allah kime dilerse, ona kat kat verir. Allah, ihsânı bol olan, hakkıyla bilendir.”⁴³ Bir diğer ayette “...Siz hayra ne harcarsanız, Allah onun yerine başkasını verir.”⁴⁴ buyrulur. Cömertlik, servetin yok olması anlamına gelmez. Tam aksine kişinin malını, mülkünü kalıcı kılması, dünyada kazandıklarıyla ahiretini imar etmesidir.

Bir gün Allah Resûlü'nün evinde bir koyun kesilir. Âişe annemiz koyunun ön kolu hariç etin tamamını komşulara dağıtır. Hz. Peygamber evine geldiği zaman “Koyundan ne kadar kaldı?” diye sorar. Âişe validemiz: “Koyunun şu ön kolu hariç hiçbir şey kalmadı” şeklinde cevap verir. Eşinin sözlerine karşılık Allah Resûlü'nün verdiği cevap çok anlamlıdır: “(Demek) ön kolu hariç tamamı (bize sevap olarak) kalmıştır”.⁴⁵

c. Cömertlik kalbin yumuşamasını sağlar

Her ibadetin insan gönlüne kazandırdığı farklı güzellikler vardır. İnfak kelimesinin manası düşünüldüğünde, bu ibadetin, insanı şahsiyet ve karakter bakımından maddenin esaretinden kurtarmayı amaçladığı görülür. Günümüzün en büyük hastalıklarından biri olan kalp katılgının çaresini Efendimiz şöyle ifade etmektedir: “Eğer kalbinin yumuşamasını istiyorsan, fakiri doyur, yetimin başını okşa!..”⁴⁶ Dolayısıyla infak, insan gönlünü inceltir ve olgunlaştırır.

43 Bakara, 2/261.

44 Sebe, 34/39.

45 Tirmizî, “Sıfatü'l-kıyâme”, 3.

46 Ahmed b. Hanbel, c. II, s. 263.

VI. Cömertlik ahlakı

İlahî vahyin her emrinde yer alan ahlaki boyut, infak hususunda da dikkat çeker. Nitekim ilk inen sûrelerden biri olan Müddessir sûresi'nin 6. ayetinde şöyle buyrulur: “Allah için yaptığın iyiliği çok görme!”. İnfak ahlakını işleyen Kur'an pasajlarının başında Bakara sûresinin 261-274. ayetleri gelir. Özellikle 262. ve 263. ayetler, infakı anlamlı kılanın ancak “infak ahlakı” olduğunu şöyle beyan eder: “Mallarını Allah yolunda infak ettikten sonra verdikleri şeyin arkasından başa kakanların ve onlara eza etmeyenlerin mükâfatları, Rab'lerinin katındadır. Onlara korku yoktur, onlar mahzun da olmazlar. Güzel bir söz ve bağışlayıp iyi davranma, arkasından eza gelen bir sadakadan daha hayırlıdır. Allah Gani'dir, Halim'dir.”

İslam ahlakına göre cömert olabilmek için başkalarına yardım etmek yeterli değildir. Ayrıca bu yardımın isteyerek ve seve seve yapılması gerekir.⁴⁷ Çünkü diğer bütün ahlaki faziletler gibi cömertlik de insanda bir huy ve meleke hâline gelmekle kazanılmış olur. Bu sebeple ara sıra veya isteksiz olarak ya da zorla iyilik yapan bir kimse cömert sayılmaz. Buna karşılık iyilik yapma niyet ve iradesi taşıdığı hâlde bunu gerçekleştireme imkânına sahip olmayan insan cömert sayılır.⁴⁸ Cömertliğin meleke hâlini alması, güçlü bir irade eğitimine bağlıdır. Bu sebeple Hz. Peygamber'e hangi sadakanın daha değerli olduğu sorulduğunda, “Yaşama sevincin yerinde ve mala düşkün olduğun, zenginliği arzulamakta ve fakirlikten korkmakta bulunduğun zamanda verdiği sadakadır” diye cevap vermiştir.⁴⁹

a. En sevilen mallardan infak etmek

Zekât ve sadaka vermeyi emreden ayetler nâzil olmaya başlayınca, bazı sahabiler hurma salkımlarını getirdiler, fakirlerin

47 bk. Haşr, 59/9.

48 Gazzâlî, *İhyâu Ulûmi'd-dîn*, Beyrut 1982-1983, c. III, s. 53, 58, 60.

49 Buhârî, “Zekât”, 11.

yemesi için Mescid-i Nebevî'ye astılar. Bazı Müslümanlar da, sadaka olabileceğini zannederek, döküntü ve bozuk hurmaları getirdiler. Bunun üzerine Âl-i İmrân sûresinin 92. ayeti nâzil oldu: “Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça, iyiliğe eremezsiniz.”

Bu ayete muhatap olan sahabe, sevdiklerinden fedakârlık ederek, mallarının en değerli olanlarını Allah yolunda dağıtarak iyiliğe ulaşma çabasına girdiler. Bu yönelişleri onları malın köleliğinden, nefsin cimriliğinden özgürlüğe kavuşturdu. Hz. Enes'in aktardığına göre Medine'de Ensar arasında en fazla hurmalığı bulunan Ebû Talha idi. En sevdiği malı da Mescid-i Nebevî'nin karşısındaki Beyruhâ adlı hurma bahçesiydi. Resûlullah, zaman zaman bu bahçeye girer ve oradaki tatlı sudan içerdi. “Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça, iyiliğe eremezsiniz” ayet-i kerimesi nâzil olunca, Ebû Talha, Resûlullah'ın yanına geldi ve:

- Yâ Resûlallah! Cenab-ı Hak sana “Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça, iyiliğe eremezsiniz” ayetini gönderdi. En sevdiğim malım Beyruhâ adlı bahçedir. Onu Allah rızası için sadaka ediyorum. Allah'dan onun sevabını ve ahiret azığı olmasını dilerim. Beyruhâ'yı Allah'ın sana göstereceği şekilde kullan, dedi.

Bunun üzerine Resûlullah şöyle buyurdu:

- “Âferin sana! Kârlı mal dediğin işte budur! Bahçe hakkında daha önce söylediklerini duymuştum. Onu akrabalarına vermeni uygun görüyorum.”

Ebû Talha: - Öyle yapayım, yâ Resûlallah, dedi ve bahçeyi akrabaları ve amcasının oğulları arasında taksim etti.⁵⁰

Kur'an'da ayrıca sahip olunan malların en iyi ve değerli olanlarından infak edilmesi emredilmektedir: “Ey iman edenler! Kazandıklarınızın ve rızık olarak size yerden çıkardıklarınızın

50 Buhârî, “Zekât”, 44, “Vekâlet”, 14,

iyisinden, temizinden fakirlere verin. Değersiz şeyleri vermeye kalkmayın.”⁵¹

b. Cömertlik başa kakmadan ve incitmeden yapılmalıdır

İslam’da iyilik sadece Allah rızası için yapıldığından, kişinin iyilik ettiği kimseden maddi veya manevi bir karşılık beklemesi, iyiliği başına kakması ve onu sıkıntıya sokması câiz görülmemiştir. Kalp kırarak, fakiri küçümseyerek, eziyet ederek ve başa kakılarak yapılan hayrın Allah katında herhangi bir değeri yoktur. Kur’ân-ı Kerim’de, infakta bulunurken bu hususa dikkat edilmesi gerektiği şu şekilde ifade edilmiştir: “Ey iman edenler! Sadakalarınızı, başa kakmak, gönül kırmakla boşa çıkarmayın. O adam gibi ki, insanlara gösteriş için malını dağıtır da ne Allah’a inanır, ne ahiret gününe. Artık onun hâli, bir kayanın hâline benzer ki, üzerinde biraz toprak varmış, derken şiddetli bir sağanak inmiş de onu yalçın bir kaya hâlinde bırakıvermiş. Öyle kimseler, kazandıklarından hiçbir şey elde edemezler. Allah, kâfirler topluluğunu doğru yola iletmez.”⁵² Hz. Peygamber de verdiğini başa kakan kimsenin yüzüne kıyamet gününde Allah’ın bakmayacağını, onunla konuşmayacağını ve onu temize çıkarmayacağını ifade etmiştir.⁵³

c. İnfakta gizlilik duyarlılığı: sağ elin verdiğini sol elin bilmemesi

İnfak hususunda dikkat edilmesi gereken konulardan biri de gizliliğe riayettir. Çünkü infak açıktan yapıldığı takdirde, alan kimsede zamanla alışkanlık hâline dönüşebilir, çalışma isteğini ortadan kaldırabilir. Diğer taraftan veren kimsenin de gurur ve kibre sürüklenip kendini beğenmesine yol açabilir. Kur’an’da, “Sadakaları açıkça verirsiniz, ne iyi olur; yok eğer onları gizler de öyle fakirlere verirsiniz, bu sizin için daha ha-

51 Bakara, 2/267.

52 Bakara, 2/264.

53 Müslim, “İmân”, 171.

yırlıdır ve günahlarınızın birçoğunun bağışlanmasına sebep olur. Bilin ki Allah her ne yaparsanız hepsinden haberdardır.”⁵⁴ buyrulur. Tefsir âlimleri bu ayeti yorumlarken zekâtın açıktan verilmesinin, sadaka ve diğer infak türlerinin ise gizli olarak yapılmasının gerektiği konusunda görüş birliği içindedir. Zira sadaka gizlice verildiğinde hem gösterişten uzak kalınmış, hem de yoksulun onuru korunmuş olur. Ancak başkalarını sadaka vermeye teşvik gibi bir amaç söz konusu ise o takdirde açıktan vermek daha faziletlidir. Arkasında görünme ve gösterme tutkusu yatmadığı sürece infakın açıktan yapılması, infak ahlakındaki bir zaafa işaret etmez.

Allah için verdiği sadaka ve yaptığı iyilikleri mümkün olduğunca gizli yapan, gösteriş ve riyadan uzak kalmaya çalışan kimse, Allah’ın rızasını her şeyin üstünde tutmuş demektir. Bunun karşılığı da, ahirette ilahî koruma altına alınmasıdır. Bir hadiste, Allah Tealâ’nın, sırf O’nun hoşnutluğunu kazanmak arzusuyla riyadan uzak olarak sadakalarını sağ elinin verdiğini sol eli duymayacak şekilde gizli verenleri, kıyamet gününde arşının gölgesinde gölgelendirmek suretiyle mükâfatlandıracağı ifade edilmektedir.⁵⁵

d. Cömertlik sadece maddi varlıklardan yapılmaz

Cömertlik sadece sahip olunan maddi imkânların paylaşılması demek değildir. Cömertlik canı feda etmekten mal vermeye, bilgi paylaşımından her türlü fazilete ortak kılmaya kadar geniş bir anlam yelpazesine sahiptir. O, bazen muhtaca uzanan yardım eli, bazen kırık bir gönle ferahlık veren teselli, kimi zaman bilgilendirme, kimi zaman hastaya sunulan ilaç, bazen affetme bazen de içten gelen bir tebessümdür. Nitekim Hz. Peygamber, iyiliği emredip kötülükten sakındırmak, mazluma yardım, mümini teselli, kırık gönülleri sevindirme, yoldan

⁵⁴ Bakara, 2/271.

⁵⁵ Buhârî, “Ezan”, 36, “Zekât”, 16, “Rikâk”, 24.

eziyet verici şeyleri kaldırma, hasta ziyareti gibi hususların da birer infak hükmünde olduğunu ifade etmiştir.

Peygamberimiz bir gün sahabilerine, “Her sadaka bir iyiliktir, her iyilik de bir sadakadır” buyurdu. Sahabiler, “Ya adamın sadaka verecek malı yoksa ne yapmalıdır?” diye sordu. Peygamberimiz “Eliyle çalışıp kazanır, hem kendi kazanır, hem de sadaka verir” buyurdu. Sahabiler, “Buna gücü yoksa ne yapacak?” dediler. Peygamberimiz, “Sıkıntıya düşene yardımcı olur. Bu da sadaka sayılır” buyurdu. Sahabiler, “Bu da eline geçmezse?” dediler. Peygamberimiz, “O zaman iyiliği emreder” buyurdu. Sahabiler, “Bunu yapacak bilgiye sahip değilse?” dediler. Peygamberimiz, “O zaman kötülük yapmaktan sakınır ve kalbi ile de kötülüğe buğzeder, bu da onun için sadaka sayılır”⁵⁶ buyurdu. Görüldüğü gibi elinde maddi bir varlığı olmayan mümin için bile cömertlik ve infak kapıları her zaman açıktır.

Diğer taraftan Hz. Peygamber, zikir maksadıyla söylenen kelimelerden her birini bir sadaka saymıştır. Ebû Zer’den rivayet edildiğine göre Allah Resûlü şöyle buyurmuştur: «Her birinizin her bir eklemi için günde bir sadaka vermesi gerekir. İşte bu sebeple her tespih bir sadaka, her hamd bir sadaka, her tehlîl (lâ ilâhe illallah demek) bir sadaka, her tekbîr bir sadaka, iyiliği tavsiye etmek sadaka, kötülükten sakındırmak sadakadır. Kuşluk vakti kılınan iki rek’at namaz bunların yerini tutar.”⁵⁷

e. Cömertlikte nicelik değil niyet önemlidir

Cömertlikte herhangi bir sınır söz konusu değildir. Maddi imkânları yerinde olmayan bir mümin için de cömertlik yapma fırsatı her zaman mevcuttur. Zira cömertlik, sahip olunan imkânların hangi miktarda değil hangi oranda paylaşıldığına bağlıdır. Yapılan cömertliğin manevi karşılığını, onun niceliği, azlığı ya da çokluğu değil, sadakayı veren kişinin niyeti ve sa-

56 Müslim, “Müsâfirîn”, 84, “Zekât”, 56.

57 Müslim, “Salâtü'l-müsâfirîn”, 84.

mimiyeti belirler. Nitekim Peygamber Efendimiz zengin olsun fakir olsun her mümini infaka teşvik etmiştir.

Hicret yolculuğunun ardından Medine'ye gelen Allah Resûlü, Rânûna Vadisi'nde kıldırıldığı ilk Cuma namazındaki hutbesine Allah'a hamd ve sena ettikten sonra, "Ey insanlar, önceden (ahirete gitmeden), kendiniz için bir şeyler gönderin" diyerek başladı. Kıyamet günü insanoğlunun Rabbinin huzuruna çıkınca yaşayacağı dehşeti ve tedirginliği anlattı. Ardından cehennemden bahsetti. Cehennem ateşini o an hissediyormuş gibi birkaç defa yüzünü sakındı ve şöyle dedi: "Yarım hurma ile de olsa kendinizi ateşten koruyun! Onu bulamayan ise en azından güzel sözle kendini korusun!"⁵⁸ Onu da bulamayan kişinin gönlünde başkalarına ikram hissi taşıması bile cömertliktir.⁵⁹ Gönül, paylaşılabileceği hissinden mahrum olduğu zaman cimriliğin ve bencilliğin esaretine girmiş demektir.

Cömertlikte niceliğin önemli olmadığı dikkat çeken Allah Resûlü, bir defasında, "Bir dirhem, yüz bin dirhemden önüne geçti (daha üstün geldi)." diye buyurdu. "Bu nasıl olur?" sorusuna karşı şu açıklamayı yaptı: "Bir kişinin sadece iki dirhemi vardı, onlardan birini tasadduk etti. Bir başkasının çok büyük serveti vardı. Ondan yüz bin dirhem alıp sadaka olarak verdi."⁶⁰ Allah Resûlü'nün beyanından anlaşılmaktadır ki birinin verdiği sahip olduğunun yarısına, diğerinin verdiği ise belki yüzde birine denk düşmektedir.

f. Cömertlik, yakından uzağa doğru olmalı

Peygamberimiz, cömertlik ve yardımda takip edilmesi uygun olan sırayı "geçimini üstlendiklerinden başla..."⁶¹ buyurarak göstermiştir. Yakın çevrede, kendi sorumluluğu

58 Buhârî, "Edeb", 34.

59 Tirmizi, "Zühd", 17.

60 Nesâî, "Zekât", 49.

61 Buhârî, "Zekât", 18; "Nefekât", 2; Müslim, "Zekât", 95.

altında yardıma muhtaç olanlar varken, uzaktakilere, daha uzaktakilere yardım yapmaya kalkışmak, üstün nitelikli bir davranış değildir. Yakınlara ve akrabaya yapılacak iyilikte biri iyilik, diğeri akrabaya gösterilen ilgi olmak üzere iki ayrı iyilik bulunmaktadır. İyilik gördüğümüz kişiye iyilik yapmak kolaydır. Ancak kötülük gördüğümüze iyilik yapmak çoğu insanı zorlar ve iyilikten alıkoyar. Akrabalar arası kırgınlıkları giderecek iyiliklerin de üstün nitelikli olduğunu Ebû Eyyüb el-Ensârî'nin rivayet ettiği bir hadiste Hz. Peygamber şöyle ifade etmiştir: «İyiliğin en iyisi, dargın akrabaya yapılındır.»⁶²

VII. Sonuç

İyilik ve iyilikte sürekliliği sağlamak müslümanın hedefi olmalıdır. Geçmişten günümüze intikal etmiş olan hayır kurumları ve vakıflar, o dönemlerdeki varlıklı müslümanlar arasında iyilik yarışının bulunduğunu, iyilik ideali ve paylaşma erdeminin bireylere hâkim olduğunu göstermektedir. Bugün de şahsî konfordan ve günlük harcamalardan yapılacak küçük fedakârlıklarla da olsa, cömertlik ahlakını herkes mümkün olduğu kadar yaşamaya çalışmalıdır.

Ne üzücüdür ki her şeyin maddeyle ölçüldüğü günümüzde sadece elle tutulur, gözle görülür nitelikteki maddi hayırlar, iyilik ve cömertlik zannedilmektedir. Hâlbuki maddi durumu yerinde olan insanlar bile cömertliğe muhtaçtır. Cömertlik, kimi zaman tatlı bir söz, kimi zaman güler yüz, kimi zaman da güzel bir davranışla gönül kazanmaktır. İnsan, yaşadığı çevreye bir günlüğüne dikkat kesilse, iyilik ve cömertlik yapmak için sayılamayacak kadar fırsatın önüne çıktığını görecektir. Mutsuz evlilikler, dağılmış yuvalar, yaşama sevincini yitirmiş gençler, başarısızlıkları aşamayanlar, yalnızlığa mahkûm yaşlılar, yenilmişlik duygusuna kapılanlar, umutsuzluk hastalığının pençesinde kıvrananlar, fikirleri bulanık ve ruhları yorgun insanlar,

62 Ahmed b. Hanbel, c. V, s. 416.

az şükredip çok şikayet etmeyi alışkanlık edinenler ve daha niceleri... İnsanlara kalp diliyle ulaşmak, acılarını hissetmek ve gönülden paylaşmaya hazır olmak gerekir. Bunun için, fedakâr bir gönülle berrak bir lisana sahip “iyilik yolcusu” olmak yeterlidir. Hz. Peygamber bu hususu şu şekilde ifade etmektedir: “İnsanların en hayırlısı ‘iyiliği umulan, kötülük etmesinden korkulmayan’,⁶³ ‘dostlarına ve komşularına hayrı dokunan’⁶⁴ kişidir”. Bir diğer hadiste ise şöyle buyurulmuştur: “İnsanlar arasında hayrın anahtarı, şerrin kilidi ve şerrin anahtarı, hayrın kilidi olanlar vardır. ‘Allah bir insanın ellerini hayrın anahtarı yapmışsa ona ne mutlu!’⁶⁵

Kaynaklar

Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, Kahire 1313, c. II, s. 263, 274, c. IV, s. 177, c. V, s. 416.

Buhârî, “Edeb”, 34, 39, “Savm”, 7, “Bedü’l-vahy”, 5, “Menâkıb”, 23, “Ezan”, 36, “Hibe”, 35; “Cihâd”, 89, “Zekât”, 11, 16, 18, 21, 27, 44, 88, “Rikâk”, 24, “Sulh”, 11, “Libâs”, 9, “Vekâlet”, 14, “Nefekât”, 2.

Çağrıncı, Mustafa, “Cömertlik”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1993, c.VIII, s. 72-73.

Ebû Dâvûd, “Vitr”, 23.

Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu’l-Gayb*, Beyrut 1990, II, 20-29.

Gazzâlî, *İhyâu Ulûmi’d-dîn*, Beyrut 1982-1983, III, 53, 58, 60.

a.mlf., *el-Maksadü’l-esnâ fî şerhi Esmâillâhi’l-Hüsnâ* (nşr. Fazluh Şehâde), Beyrut 1982, s. 127.

Hadislerle İslam Hadislerin Hadislerle Yorumu (ed. Mehmet Emin Özaşar v.dğr.), Ankara 2012, c. II, s. 256-257.

63 Tirmizî, “Fiten”, 76.

64 Tirmizî, “Birr”, 28.

65 İbn Mâce, “Mukaddime”, 19.

Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek ale's-Sahihayn* (thk. Mustafa Abdülkadir Atâ), Beyrut 1990, c. I, s. 111, s. 112.

İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fî temyizi's-sâhâbe*, Kahire 1328, c. IV, s. 313-314.

İbn Kayyım el-Cevziyye, *Medâricü's-sâlikîn*, Kahire 1983, c. II, s. 305-308.

İbn Mâce, “Mukaddime”, 19.

Müslim, “İmân”, 171, “Birr”, 56, 58, “Cihâd”, 70, “Zekât”, 76, 77, 95, “Müsâfirîn”, 84, “Zekât”, 56, “Zühd”, 3, “Fezâil”, 48, 50.

Nesâî, “Cihâd”, 8, “Zekât”, 49.

Önkal, Ahmet, “Abdurrahman b. Avf”, *DİA*, İstanbul 1988, c. I, s. 157.

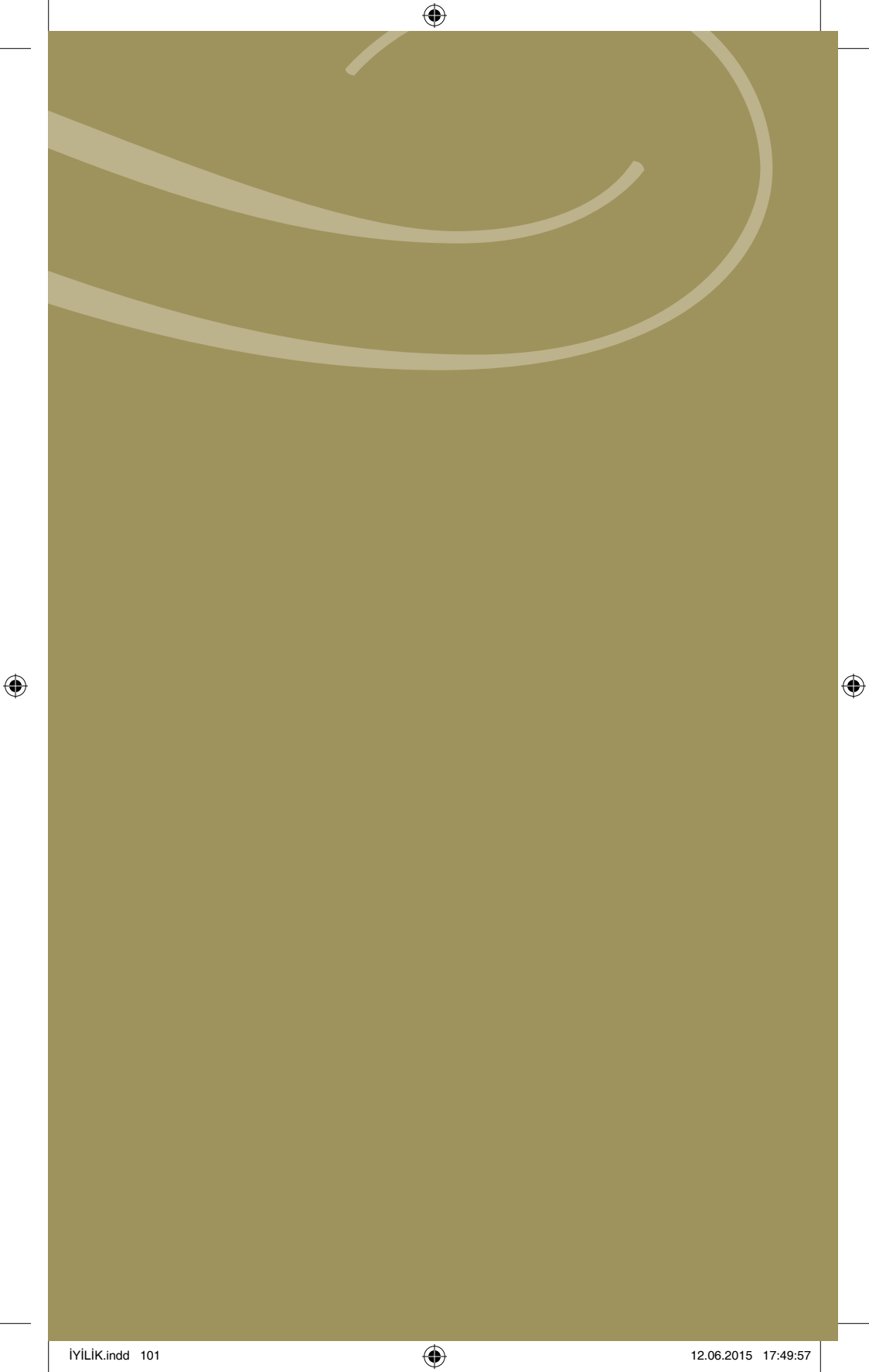
Tirmizî, “Edeb”, 41, “Deavât”, 91, 104, “Birr”, 28, 41, “Fiten”, 76, “Zühd”, 17, “Sıfatü'l-kıyâme”, 3.

Topaloğlu, Bekir, “Kerîm”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara 2002, c. XXV, s. 287.

Topaloğlu, Bekir, “Zü'l-Celâl ve'l-İkrâm”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2013, c. XLIV, s. 515

Vakıdî, *el-Meğâzî*, Beyrut 1966, s. I, s. 854-855.

Yiğit, İsmail, “Osman”, *DİA*, İstanbul 2007, c. XXXIII, s. 442.

Bir mazlumun elinden tutmak, muhtaç bir insanın ihtiyacını karşılamak, yetime kol kanat vermek, kurumuş dudaklara su olmak, karanlıkta kalan gözlere ışık olmak ve bizlere Âlemlerin Rabbi tarafından lütfedilenleri paylaşmakla içimizdeki iyiliği besliyor, en önemlisi de Allah'ın rızasını ve merhametini kazanıyoruz.

Mazlumun Kalbine Dokunmak

Mervenur LÜLECİ KARADERE

*İHH İnsani Yardım Vakfı
İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi*

Güzel ahlakın, yardımlaşmanın, kardeşliğin emredildiği bir dinin tarikinde yürürken hem şanslıyız hem de yükümlü. Zenginin malıyla, yoksulun yoklukla sınındığı bu fâni dünyada her insan kendi sınavını veriyor. Mülkün tek sahibi olan Allah bizleri sahip olduklarımızı paylaşmakla sorumlu tutuyor. Bu sorumluluğu öyle de güzel kolaylaştırıyor ki, O'nun rızasını kazanmak için yapılan maddi ve manevi her iyilik sadaka olarak kıymet buluyor.

Hem yüce kitabımız Kur'ân-ı Kerim'de pek çok ayet hem de Peygamber Efendimiz (s.a.s.)'in sünnetinde sayısız uygulamalarla fakire, mazluma, yetime yardım etmenin önemi, defalarca Müslümanlara telkin ediliyor. Kardeşlik duygularını pekiştiren, toplum içinde huzuru ve barış ortamını tesis eden, dua kapılarının aralanmasına vesile olan ve en önemlisi de karşılığında cennet vaad edilen paylaşmak olgusu, belki de modern dünyada sıkışmış olan bizlere açılan ferah bir pencere. Yardımlaşarak ruhumuzu rehabilite ediyor, insan olarak doğamızda var olan kötülüğü törpülüyoruz.

Bir mazlumun elinden tutmak, muhtaç bir insanın ihtiyacını karşılamak, yetime kol kanat germek, kurumuş dudaklara su olmak, karanlıkta kalan gözlere ışık olmak ve bizlere Âlemlerin Rabbi tarafından lütfedilenleri paylaşmakla içimizdeki iyiliği

besliyor, en önemlisi de Allah'ın rızasını ve merhametini kazanıyoruz.

“Onların mallarında dilencinin ve (iffetinden dolayı durumunu açıklamayan) yoksulun bir hakkı vardır.” (Zariyât, 51/19) ayetinde de işaret edildiği üzere dünyada adaletin tesisinde rol üstlenen bizler için, işte tam da bu noktada yardımlaşmak farz-ı ayn oluyor. Öyle ki, sadakanın azı da çoğu da yok aslında. Maddi veya manevi yapılan küçücük bir iyilik bile sadaka değeri taşıyor. Rabbin huzurunda gönülden yapılan her yardım, insanın hayatına bereket katıyor ve ahiretin yanında bu dünyada da karşılık buluyor. Allah-u Tealâ'nın buyurduğu üzere, “Şüphesiz ki sadaka veren erkeklerle sadaka veren kadınlar ve Allah'a güzel bir borç verenler var ya, (verdikleri) onlara kat kat ödenir. Ayrıca onlara çok değerli bir mükâfat da vardır.” (Hadid, 57/18), yanı başımızdaki akraba ve arkadaşlarımızdan başlayarak dünyanın en ücra köşesindeki kardeşlerimize kadar, din, dil, ırk, mezhep ayrımı yapmaksızın yaptığımız yardımlar, kimi zaman bizleri tüm şerlerden koruyan dua kalkanları olurken, kimi zamansa kendi eksiklerimize karşı Allah'ın lütfuyla müjdelenmektedir.

Bu dünyada en güzel ameldir iyilikte yarışmak. Yardımlaşma bilinci ile ülkemizde son 10 yılda artan yardım kuruluşları, hem sosyolojik olarak toplumumuzun geleceğini aydınlatmakta hem de barış içinde ve âdilane yaşayan bir toplum oluşturma yolunda kapılar aralamaktadır. Yardım alan ile veren arasında bir vesile olmanın, dualardan pay kapmanın, iyiliğe giden yolda kılavuz olmanın motivasyonu ile başlayan böylesi bir süreçte biz de İHH İnsani Yardım Vakfı ile yoldaş olmuş, vaktimizi ve emeğimizi bu uğurda sarf etmeye niyet etmiş bulunduk. Hedefler, dünyadaki tüm mazlumların yüreklerine dokunmak olunca var gücüyle iyiliğe sarılıyor insan. Dünyanın dört bir yanında aç, açıkta kalmış insanların dertleriyle dertlenmek ve onlara ulaşmaya çalışmak kişinin iç huzurunu artırırken bir de

mazlumla yüzleştiginizde aldığınız dualar bir daha diriltiyor uyuyan yüreklerimizi.

On binlerce iyiliksever, hayır sahibi insanın bizleri vekil kıldığı yolda mazlum coğrafyalara gerçekleştirdiğimiz ziyaretler, bizlere pek çok şeyi kanıtladı. Kilometrelerce öteden bir yetimin başını okşamak mümkün müydü? İşte bu sorunun cevabı bir yetimimizin annesinden tam da Sri Lanka’da geldi buldu bizi. Küçük Abdullah annesi ile evsiz barksız, her hafta başka bir akrabasının evinde göçebe misali yaşamlarını sürdürürken bir sabah aldıkları haberle ev sahibi olacaklarını öğrenmişlerdi. Evin teslimini yapmak bizzat bize düşünce anne ve oğlun gözlerindeki ışıltıya da şahitlik etmek yine bizim kismetimizdeydi. Küçük Abdullah bundan sonra kendine ait sıcak bir yuva-ya sahip olmuştu. Ama onu en çok heyecanlandırırsa kendi odasıydı. Abdullah dünyanın yetimlerinden sadece birisiydi ve Türkiye’den hayra ortak olanlar onun saçının her bir teli kadar sevabı küfelerine yüklenmişlerdi.

Bir diğer yetim annesi yanıma yaklaştı. “Siz, neler yaptığınızı bir bilseniz. Yetimlerim Türkiye’deki kardeşlerimizin desteğiyle rahat yüzü gördü. Yardımlarınız her ay düzenli olarak bizlere iletiliyor. Yavrularım bu sayede okula gidiyor. Sizler ta oralardan bizleri düşündünüz, unutmadınız ya, Rabbim de sizleri unutmasın!, Dara düştüğümüzde bize siz ulaştınız ya, O da sizi yalnız bırakmasın!”. Yetimlerin Rabbi olan Allah, bizleri unutmayacaktı. Bu dua içimde öyle bir yere oturdu ki. Bu hayrını bize emanet edenlere ve vesile olanlara en büyük müjdeydi aslında; Dara düştüğümüzde Allah bizimle olacaktı... Afrika’da, Kafkaslar’da, Ortadoğu’da, Asya’da veya Balkanlar’da tanımadığımız insanların hayatlarında özne olmak ne kadar kıymetli bir duygu. Kardeşlik kan bağı mıydı, dualarda buluşmak mı? Hayır yapan kişinin içindeki o sonsuz huzur ve evini saran bereket işte bu yetimlerin duasıydı besbelli.

Diğer taraftan Afrika'daki Ganalı Hüdânur'dan bahsetmek gerek belki de. Doğuştan kataraktlı gözleriyle yokluğun pençesinde dünyayı puslu seyreden Hüdânur, ne annesini ne de babasını görebiliyordu. Afrika'daki yaygın katarakt rahatsızlığına çare olmak için düzenlenen sağlık taramalarında Hüdânur'un rahatsızlığı da fark edilmişti. İyilik kuşananların desteğiyle o da katarakt ameliyatı olacaktı. Henüz yedi yaşındaki Hüdânur ve şimdiye kadar yüzlerini göremediği anne-babası heyecan içindeydi. Ameliyatın ardından gözlerindeki bandaj çıkartıldığında Hüdânur bir başka derin bakmaya başlamıştı artık dünyaya. Belki de aslında o gün doğmuştu. "Görmek" hediye edilmişti ona, o da en güzel gülümsemesiyle minik dudaklarından uçarak semalara yükselen dualarını gönderiyordu hayrın sahiplerine.

Hiç kuşkusuz rızkı veren Allah-u Tealâ, adaletlilerin en adaletlisidir. Bugün gözümüz Afrika'ya iliştiğinde sanki insanların doğanın bir getirisi olarak yokluk çektiğini düşünüyoruz. Aslında bu modern zihniyetin algılarımızla oynamasından başka bir şey değil. Ancak yüceler yücesi Allah (c.c), yer kubbeyi öyle muhteşem yaratmış ki, insan eliyle çalınıp çırpılmadığı müddetçe rızkı da yeryüzünde eşit dağıtmış. Aslında yemyeşil doğası ve bereketli topraklarıyla hayat bulan Afrika bizlere hep çorak topraklarıyla resmedilmedi mi? Afrika'nın güzel insanları pis sulara mahkûm edilirken, ilk medeniyetlerin üzerine kurulduğu Afrika'nın billur gibi akan yer altı su kaynakları, yeryüzünde fesat çıkaran, düzeni bozan, sömüren insanlar tarafından götürülmedi mi? Bize yakışan susuzluktan dudakları kurumuş kardeşlerimize bir bardak su uzatmak değil midir? Nitekim Resûlullah (s.a.s.)'ın şu sözlerini biliyorduk: "Hangi Müslüman çıplak bir Müslüman'ı giydirirse Allah da ona cennet elbiselelerinden giydirir. Hangi Müslüman aç bir Müslüman'ı doyurursa Allah da (c.c) ona Cennet meyvelerinden yedirir. Hangi Müslüman susuz birini içirirse Allah da (c.c) ona misk kokulu Cennet

içeceklerinden içirir”.¹ Güzeller güzeli Peygamberimiz müjde üzerine müjde veriyordu. Yani her gün 15 km yolu 5-6 saat su bulmak için yürüyen insanlara uzatacağımız bir bardak suya karşılık cennet vaad ediliyor. Tam bu noktada Gendo giriyor hayatımıza. Orta yaşlarında iki yetimiyle çocuklarının ve kendi hayatına yetismeye çalışıyor. Her gün 5-6 saatte aştığı 15 km yolu sadece birkaç bidon su almak için yürüyordu. Hayatında başka türlü bir su edinme imkânı olmamış, suya yolculuğu âdetta yaşamlarının bir parçası hâline gelmişti. Bu yüzden tek dileği temiz su almak için kilometrelerce yürümek zorunda kalmaktı. Aslında kilometrelerce uzaktan aldığı su da pek temiz değildi. Böyle bir ihtiyaç ortamında Necaşi'nin memleketine uğrayan cömert adamlar, Gendo'nun ve onun gibi pek çok çoğunun hayalini gerçeğe çevirmişti. Mahzun gözlerinden akan yaşlar yerine artık açılan su kuyularından oluk oluk akacaktı sular. Su gibi bir hayat kaynağı, Rabbin vesile kıldığı hayır sahipleri tarafından bardak bardak uzatılmıştı. Bu iyiliğin karşılığı ise “Su gibi aziz olmak”. Efendimiz (s.a.s.)'in “Farz ibadetlerinden sonra Allah yanında amellerin en sevgilisi (rızasına muvafık olanı), Müslümanın kalbine sevinç koymaktır”² hadisi şerifinde ifade ettiği gibi amaçlarımızı bu doğrultuda yönlendirmek, Allah'ın sevgisini kazanmamıza vesile olacaktır.

Hayra niyet eden insanlar için açılmış bekleyen o kadar kapı var ki aslında. Verecek hiçbir şeyimiz kalmadığında müminin mümine bir tebessümü ve duası bile sadakadır. Öyle ki, “En çabuk kabul edilen dua, müminin mümine duasıdır”³ ve “Bir kimse kardeşine gıyabında dua ettiği zaman, başında görevli bir melek: ‘Allah, o kardeşin için istediğin şeyin aynısını sana da versin’ diye dua eder”⁴ buyruluyor. Görüldüğü üzere yapılan hiçbir güzel amel Allah tarafından karşılıksız bırakılma-

1 Ebû Dâvud, Zekât, 41; Tirmizî, Sıfatü'l-Kıyâme, 18

2 Abdullah b. Abbas'tan Taberani

3 Tirmizî Ebû Dâvud Buhârî, el-Edebül-Müfred

4 Ebû Dâvud, Vitr, 29 (No: 1534)

maktadır. Rotasını Kırgızistan'a çeviren bir iyilik ekibi böyle bir mükâfata şahitlik ediyor bu sefer. Henüz İslam'la şereflenmemiş olmasına rağmen yetime kol kanat geren Resha Amca, yaptığı cömertliğinin ve merhametinin karşılığını hayatının belki de son demlerinde göklerden gelen bir mükâfatla alıyor. Aslen Rus olan Resha Amca, küçük bir kasabada hayatını tek başına idame ettiriyordu. Eşinin vefatından sonra kendisini yatağa mahkûm eden bir hastalığa yakalanmış. Evindeki atmosferden oldukça dindar bir Hristiyan olduğu anlaşılıyor. İçinde bulunduğu durumdan dolayı ihtiyaçlarını karşılayamayan Resha Amca, kendisinin bakımıyla ilgilenecek ve evi çekip çevirecek birini ararken eşi tarafından terk edilen Müslüman bir hanımla karşılaşmış. Kadın, iki çocuğuyla birlikte sokakta kalmış, çocuklarına sıcak bir tas çorba içirmenin derdine düşmüşken Resha Amca hepsine kol kanat germiş. Tüm merhametiyle evinin kapılarını bu anne ve yetimlerine açmış. Hastalığı her geçen gün ilerlemesine rağmen ona dirayet veren, evindeki sorunları gibi sevdiği yetimler olmuş. Yetimlere gösterdiği şefkat ve merhamet ise 78 sene sonra ekibimizin şahitliğinde onu İslam'la şereflendiriyor.

Elbet bir sona varacağımız bu hayatta, amellerimiz ve yaşantımızla haşrolacağız. Tebessümle başladığımız sadaka yolculuğumuza Rabbin imkân verdikleriyle mazlumların yüreklerine dokunmaya, hayatlarında büyük veya küçücük bir yer tutmaya en çok bizlerin ihtiyacı var. İnfak ettikçe yuvalarımıza bereket ve yüreklerimize ferahlık dolacaktır. İyilik ise hem tüm benliğimizi hem de tüm dünyayı kuşatacaktır. Bir taraftan evlatlarımız yardım etmeyi, destek olmayı ve sadaka vermeyi öğrenirken, diğer taraftan yetimlerimiz, kurtarılan hayatlarında daha nice yetimlerin ellerinden tutacaktır kim bilir. Gözleri hayatı pırıl pırıl görmeye başlayan Ganalı Hüdanur'un büyüdüğünde doktor olduğunu, Sri Lankalı Abdullah'ın Mimar veya Mühendis olduğunu, İslam'la şereflenmiş Rashe Amca'nın ardından Fatiha-lar, Yasinler okuyan yetim evlatlarının sahip oldukları tüm dini

bütünlükleriyle ümmete layık kullar olduğunu göreceğimiz günler hiç de uzak olmasa gerek. İyilik hayırdır, hayır Allah'ın rahmetini ve ihsanını kazanmanın en güzel yoludur. İyilik yapmak, insanı nefsinde taşıdığı kötülüklerden azad ettikçe adalete götürür. Nasıl ki insan fitratı gereği ektiği tohumun yeşerdiğini gördükçe onun üzerine daha bir ihtimam gösterirse, iyilik üzerine kurulan bir toplum bilinci de, sahip oldukları huzur ve barış ortamını kaybetmemek adına birbirine o derece kenetlenecektir. Maddi veya manevi yokluğun girdabında kaybolmaya yüz tutan insanların ellerinden tutanlar oldukça, her daim elinden tutulan, yolu aydınlatılan, zorlukları kolaylaştırılanlar olacağız. Cimrilik şeytandandır. Bizler tek bir hırkası olduğu hâlde onu hiç düşünmeden verebilen bir peygamberin ümmeti olarak Allah'a ve Resûlüne layık kullar olmaya gayret edeceğiz. Resûlullah'ın bir hadis-i şerifinde tüm Âdemoğlu'na seslendiği gibi, alan el olmaktansa veren el olma yolunda çaba göstereceğiz.⁵

5 Müslim, 1036; Fethû'l-kebir, c. 3, s. 440

*İyi insan merhametlidir, merhameti olan
dürüsttür, dürüst insan âdildir. İşte bu özelliklere
sahip insanlar, dünya hayatının daha yaşanabilir
olması açısından yüz akı kimselerdir.*

Çocuk Eğitiminde İyilik Bilinci

Zeynep Ulviye ÖZKAN
DİB Çocuk Yayınları Editörü

Cici çocuk olmakla başlarız hayata. Okul öncesi dönemde cici çocuk olmak, uslu olmakla eş değerdir. Yemeğimizi bitirdiğimizde, vaktinde uyuduğumuzda, saçlarımızı tarattığımızda, etrafı dağıtmadığımızda dünyanın en muhteşem insanı olur ve “cici çocuk” unvanı alınız. Ardından iyi çocuk olarak devam ederiz büyümeye. Okula gittiğimiz zamanlardır; iyi çocuk olmak, başarılı olmak demektir. Tertipli düzenli bir öğrenci olduğumuzda, sınavlardan yüksek notlar aldığımızda, itiraz etmeksizin her istenilene yerine getirdiğimizde bizden “iyi”si yoktur. Beklentileri karşılayabildiğimiz kadar cici ya da iyiyizdir.

Bazı yetişkinler, cici çocuk ol derler, oluruz. İyi çocuk ol derler, oluruz. Bir de daha küçücükken “haydi çirkin bak” derler, kaşlarımızı çatıp çirkin baktıkça sevimli(!) oluruz. Yetişkinlerin istekleri ve hayalleri doğrultusunda edilgen bir şekilde hayata karışırız. İşte böyle böyle öğreniriz diğerleriyle iletişim kurmayı... Görerek, duyarak ve yaparak...

Gün gelir büyür ve yaş alınız. Sadece gördüklerimiz ya da duyduğlarımızla değil, kendi gerçekliğimizi de ekleyerek hayata devam ederiz. Büyüdükçe algılarımız, yorumlarımız, farkındalıklarımız gelişir. Olgunlaşırız. Hayata anlam ve değer katan

bir yetişkine dönüşebiliriz ya da edilgen bir şekilde sürer gider yaşamımız. İşte bütün bunların esrarı çocuklukta saklıdır.

Her çocuk, hayata yeni başlamış; potansiyeli zirvede nadide ve nazenin insandır. Biricik ve kendine has özelliklerle donatılmıştır. Bu itibarla, bahşedilmiş olan mizacını en verimli şekilde kullanması ve dünyaya daha önce gelmiş, tecrübe sahibi yetişkinlerin rehberliğinden istifade etmesidir aslolan. Fakat hayat nimeti herkese eşit şartlarda sunulmaz. Kader bahsi ve imtihan meselesi devreye girer ve genellemelerin büyük bir çoğunluğu hükümsüz hâle gelir. Ne çocuk hakettiği değeri görür ne de yetişkinler arzuladıkları yarınlara kavuşur. Ne olup bittiğinin farkında olmaksızın yıllar gelip geçer. Çocuklar büyür, yetişkinler yaşlanır ve hayat biter. Bunun için hayat nimetinin farkında olmalı ve hakkını vermelidir. Bu uğurda hizmet edilecek yegâne hedef çocuklardır, çocukluk dönemidir. Çünkü koca bir ömür, çocukluk dönemi üzerine bina edilir.

Ergenlikle birlikte güncellenecek olan kişiliğin temel yapısı, erken çocukluk (0-6 yaş) döneminde oluşur. İyi ve kötü insanların özü tam da bu dönemde mayalanır.

Erken çocukluk döneminde yetişkinlerin söylemlerinin yanı sıra yapıp ettikleri çok daha büyük önem arz eder. Çünkü bu dönemde çocuk görerek ve taklit ederek öğrenir. Dolayısıyla olaylar karşısında sergilediğimiz tutum ve davranışlar, çocuğun zihnine direkt kopyalanır ve ergenlikte güncellenmemişse yetişkinlik döneminde öğrenilmiş bir davranış kalıbı olarak gün yüzüne çıkabilir.

Her birimiz kendi hayatımızda tecrübe etmişizdir; küçükken söylenenleri de gördüklerimizi de kolay kolay unutamayız. “Çocuk, ne anlar” diyerek yanımızda yapılan konuşmaları, hissettirilen değersizlik duygusunu ya da koşulsuz sevgiyi, yapılan herhangi bir iyiliği yahut mutlu eden ufacık ayrıntıları hepsini ama hepsini çoğu zaman hatırlarız. Bu hatıralar hayata karşı ge-

liştireceğimiz duruşu büyük oranda belirler. Büyüdükçe, zihnî melekelerimiz geliştikçe muhakeme ve mukayese yeteneğimiz devreye girer. Böylece belleğimize kazınan bazı davranış kalıplarını, kendimizce anlamlandırıp öğrendiğimiz kalıbın dışına çıkabiliriz. Fakat bu, her kişi ve her davranış kalıbı için kolay kolay deneyimlenen bir süreç değildir.

Bu süreci kendiyle uğraşan, sorgulayan, kendini tanıma yolculuğuna yoğun mesai harcayanlarda daha çok görürüz. Buna mukabil pek çok kişi, çocukluk evresinde yaşadığı ve gördüğü kadardır. O yaşlarda kalır ve hayatı oradan seyreder. Üstüne bir şey ekleyemez. Yaş alsa da, büyüüp gelişse de algılama ve değerlendirme biçimi sınırlıdır. Dolayısıyla çocukla iletişim kurarken ve yarınlarnın yetişkinlerini hayata hazırlarken zannedildiğinden çok daha ehemmiyetli bir işle meşgul olduğu tekrar tekrar hatırlanmalıdır. Bu sebeple insan yetiştirme-yi ciddiye alıp ona göre bir strateji belirlemek gerekir. Çünkü kişinin varoluş gerçeği erken çocukluk döneminde modellediği yetişkinlerin tutum ve davranışlarıyla, yine kişinin kendi çabası ve deneyimleriyle edindiği kazanımların bileşkesi çerçevesinde oluşur. Kişi bu hacimle hayatını yaşar ya iyilerden ya da bedbahtlardan olur.

Dünya hayatı, kişinin yapıp ettiklerinin ölçüldüğü sınavlar bütünüdür. İmtihanlar art arda geldikçe kişi nasıl bir tavır takınacağını iki şeye sorar: Birisi vicdan diğeri de insaftır. Bu ikisi ruhun organları gibidir. Elle tutulamaz ama akisleri gözle görülür. Çocukluktan itibaren bu ikisi ne kadar beslenir ve cıalanırsa, istikamet o kadar berrak olur. Vicdanın ve insafın gıdası iyilik ve iyilik etme düşüncesidir. İyi düşündükçe, kişi gadap içeren duygulardan arınır. İyilikle bakar, iyilikle görür... Ardından vicdanı ve insafıyla hareket eder, iyilik yapmış olur. Niyet, iyi hâlle harmanlanır ve rıza dairesinde ameller meydana gelir.

Çocuğun iyi hâlde hayatını devam ettirmesi için önce irade eğitimi verilmelidir. Kişi, yapıp ettiklerinden sorumludur. İrade ise, karar vererek seçim yapmaktır. İyilik ya da kötülük bir seçimdir. “Bananecilik, bana dokunmayan yılan bin yıl yaşasın, her koyun kendi bacağından asılır” zihniyeti, tam da iyilik karşısı bir zihniyettir. Umursamazlık sorumluluğun zıddıdır. Umursamaz çocuklar yetiştirmek belki de bir anne-babanın yapacağı en kötü şeydir.

Unutulmamalıdır ki, her şey iyi giderken iyi olmak kolaydır fakat çatışma anlarında kendi çıkarlarına rağmen iyi olmak zordur. Kendi dışına çıkabilmeyi ve kendine rağmen âdil olmayı öğrendikçe başarılı olunabilir. Bu bilinç çocuk yaşta kazanıldığında; günah keçisi arayan, faturayı hep başkasına kesen, sürekli birilerini suçlayan, ne kendine ne de başkasına hayrı dokunan kişilerden çok; karar alabilen, aldığı kararların arkasında durabilen, iradesiyle iyi amellerde bulunma niyetini birleştiren, vatana-milllete hizmet edebilen kişiler yetişmiş olur.

Yüreğinde iyiliği barındıran bireyler yetiştirmek için önce irade sahibi çocuklar yetiştirmek hedeflenmelidir. Çünkü irade sahibi olan sorumluluk alır, sorumluluk alan hem kendinin hem de başkalarının hayatına dokunabilir. Sorumluluk duygusu gelişmiş insan, iyilikle beslenmiş bir vicdana ve insafa sahiptir. Özellikle adalet duygusu gelişmiştir. Ahir zamanda en çok ihtiyacımız olan haslet de bu olsa gerek, adalet. Âdil insan eşitlikçi değil, herkese hak ettiğiyle muamele eden kimsedir. Bu bakımdan eşitlikçilik, çoğu zaman adaletsizlik olabilmektedir.

Güzel hasletler sarmal gibidir, biri varsa diğerini iktiza eder. İyi insan merhametlidir, merhameti olan dürüsttür, dürüst insan âdildir. İşte bu özelliklere sahip insanlar, dünya hayatının daha yaşanabilir olması açısından yüz akı kimselerdir.

Arzu ettiğimiz cici çocuklar değil, iyiliği özümsemiş hayatına aksettirebilecek bireyler yetiştirmektir. Çocuklara komutla

çalışan bir robot muamelesi yapmaktan ziyade, doğruyu ve iyiyi keşfetmesinde yanında olmak “yetişkince” bir tavır olacaktır. Nitekim çocuklar zaten iyi ve iyiliğe meyilli olarak doğarlar. Yetişkinler ekstra beklentiler ve suni etiketlerle mevcut potansiyeli örseleyebilmekte ve kendi sınırlarını çocuklara dayatabilmekteler. Kuşak farkının çok daha azaldığı günümüzde, çocukların hayal güçleri ve kapasiteleri sanıldığıının aksine oldukça etkileyici boyuttadır. Bu müthiş potansiyeli iradeyle birleştirip iyiliğe yönlendirdiğimiz vakit, ebeveyn yahut eğitimci olarak üstümüze düşeni yapmış oluruz.

Günümüzün hedefi başarı ve mutluluktur. Hâlbuki başarılı olmak, çok para kazanmak değil, iyi ve güzel işler yapmaktır. İyi ve güzel işlerin ölçüsü ise Kur’an ve Sünnettir. Kur’an ve Sünnete ittiba niyetiyle iyilikte bulunan kişi ise mutlu olur. Bu denklem çocuklara küçük yaştan itibaren izah edilmeli ve yetişkinlerin hayatında bu uygulamayı bizzat görmeliler. İyi insan olmayı yetişkin hayatımızda en tepeye yerleştirdiğimizde; iyiliği zenginlikten ve başarıdan daha çok öncelediğimizde çocuklara iyilik aktarımını yapmış oluruz. Unutulmamalıdır ki iyilik, modelle öğrenilir.

Kendinde olmayan meziyetlerin çocuklarında olmasını istemek bir yetişkin hastalığıdır. Anne-baba kitap okumaz fakat kitap okumayan çocuğundan şikâyet etmekten geri durmaz. Anne-baba televizyon başından kalkmaz ama çocuğun televizyon izlemesini istemez. Çocuğunun idealist ve iyi bir kul olmasını diler fakat kendisi bu anlamda çabalamaz. İşte bunlar hep ciddi çelişkilerdir ve karşılık bulmayacak yersiz kaygılardır. Çocuğun kendine has özelliklerinin neşv-ü nema bulmasına yardım etmek için önce ebeveyn kendi özelliklerinin farkında olmalıdır. Çocuğunun kötülerden olmasını istemeyen ebeveyn, önce kendisi iyilerden olmalıdır. İyiliklerine çocuğunu da şahit etmelidir.

İyi insanlar yetiştirmek için çocuğa önce nereden gelip ne-reye gittiği ve burada ne işi olduğu yaşına göre izah edilebilir. Ardından bu uğurda sergileyeceği gayreti desteklenebilir. İyilerin dünyada da ahirette de kazanacağı hatırlatılabilir. Efendimiz (s.a.s.)'in hayatı, tutum ve davranışları üzerinden örnekler verilerek aktarılabilir. İyilik edip kötülükten uzak durmanın vazifemiz olduğundan sıkça bahsedilebilir.

İyilik yapmak, yaşayarak öğrenilir ve öğretilir!

Şu bir gerçek ki, iyilik yapmak, üzerinde konuşularak ya da düşünülerek açığa çıkmaz. Konuşmak ya da örneklendirmek, telkin anlamında iş görür. Ancak mutlaka deneyimlemek gerekir. Yere atılmış bir çöpü çöp kutusuna atmaktan tutun da darda kalan birine yardım etmeye kadar, komşu çocuğunun hastalığıyla ilgilenmekten tutun da ümmetin çocuklarının derdiyle dertlenmeye kadar; çocuk, ebeveyninde bunlara şahit olmalıdır. Gücü yettiğinde bu konularda çocuğa sorumluluk verilebilir. Bir yardım faaliyetinde birlikte bulunmakla başlanabilir işe. Çocuk, yardım malzemelerinin kolilere konmasına yardımcı olabilir. Kendi eşyalarından vererek muhtaç çocuklara paketler hazırlayabilir. Bu hazırlıklar paylaşıldığında karşı tarafın yüzündeki mutluluğu görmesi sağlanabilir. İyilik yapmanın biyolojik ve ruhsal hazzını yaşayan çocuk, bir daha bundan mahrum olmak istemeyecektir. Vicdanı her daim parlayacak ve insafla hareket edecektir.

İyilik bir eylemdir!

İyilik tasavvur mudur, tasarruf mu? Eylemsiz bir iyilik düşünülemez. İyi niyet sahipleri eğer niyetlerini gerçekleştirmek için bir şeyler yapmasalardı, yardıma muhtaç olan kimseye el uzatılamazdı. İyiler de kötüler kadar cesur olduğunda daha yaşanılabilir bir dünyaya kavuşabiliriz. İyiliği cici çocuk olmakla öğreniriz yani edilgenlikle ve aferin almak için tekrarlarız. Fakat iyi olmak aktif olmakla içselleştirilir yani yaparak

ve yaşayarak... Her şey düşünceyle başlar ama bu konu istisna; iyilik eylemle başlar, ardından iyilik düşüncesi kişiliğe yerleşir.

İyi insan, etrafıyla ilgili ve dikkatlidir!

Kişinin salt iyi olduğundan bahsetmek pek mümkün değildir. Tümünden iyi ya da tümünden kötü olunmaz. İyi davranışları çok olan kişileri “iyi” olarak tanımlayabiliriz. İnsanoğlu kötülük de yapabilen bir varlıktır. Her birimizin kötü davranışları olabilir. Önemli olan bu kötülükten rahatsızlık duymaktır. Ve kötülüğü iyiliğe çevirmeyi en şefkatli yanımızla çocuğa öğretmektir.

Kötülüğün ve yaptığımız kötülüklerin farkında olarak bunları iyiliğe tebdil etmek son derece insani bir yaklaşım olacaktır. İyiliğin ziyası, kötülüğün karanlığında daha da belirginleşir. Bu sebeple kötü yanlarımızı itiraf edip bundan pişmanlık duyup telafi etme yoluna gittiğimizde, incelmış bir ruha sahip olacağız. İncelmış ruha sahip insanlar, iyiliğe daha meyyaldir. Çünkü iyi insan, kendi dışına çıkabilir, nefsinden önce başkalarını düşünür.

İyi kimse, diğerlerinin de en az kendisi kadar değerli olduğunun bilincindedir. Merhametlidir, şefkatlidir, dürüsttür, güler yüzlüdür, yardımseverdir. İyi insan, kulluğun özünü kavramış, mutlu yaşamın sırrını çözmüş kişidir. Ebeveynlerin isteği de mutlu çocuklar yetiştirmek değil midir?

İyi davranılmış çocuk iyi davranışlar sergiler. İyilik aynasını çocuklara tutmalı ve iyi olunca ya da iyiliğe uğrayınca neler yaşandığı gösterilmelidir. Burada özellikle dikkat edilmesi gereken konu, kişinin iyiliğinin vurgulanmasından ziyade, yapılan iyi davranışı öne çıkarmaktır. Bu sayede çocuk, nasıl iyi olacağını öğrenebilir ve iyilik sadece bir etiket olarak kalmaz.

İç huzuru yakalayamamış kişi, başkasının huzuru adına emek veremez. Mutlu olmayan, başkasını mutlu edemez. Dolayısıyla kişi kendiyile barışık ve Rabbine olan intisabı kavi ol-

malıdır. Bunun için çocuklarda kompleks oluşturmak yerine, mevcut komplekslerinden arındırmaktır yetişkinlere düşen. Özellikle bazı ebeveynler cici çocuk yetiştirme kaygısıyla, eleştirel ebeveyn modundan bir adım öteye geçememekte ve hayatı kompleksli algılayan mutsuz çocuklar yetiştirebilmekteler. Başkasının huzursuzluğu ve mutsuzluğuyla beslenen insan tipleri bu şekilde ortaya çıkar. Bu kişilerin iyilere ve iyilik fikirlerine alerjileri vardır. Çünkü her şeyde mutsuz olacak bir taraf bulurlar. Erken çocukluk döneminde yeterlik ve özgüven duygusu mutlaka çocuklara yaşatılmalıdır. Bu itibarla mutlu çocuklar yetiştirmeyi şiar edinmek gerek. Böylece empati ve ümmet bilinciyle yetiştirilen çocuklarda iyilik yapmak meleke hâline gelir ve iz bırakanlardan olurlar.

İyilikle iyileşeceğiz!

İyilik bulaşıcıdır. Dalga dalga yayılır. Ufacık bir iyilik, bir başkasının hayatında devasa güzellikte sonuçlar doğurabilir. Günü kötü geçmiş birine içten samimi bir tebessüm ve hâl hatırlamak bir anda o kişiye kendini iyi hissettirebilir. Kendini iyi hisseden kişi, günün kalan kısmında muhatap olduklarına bu iyilik hâlini yansıtır. Bunlar azımsanacak şeyler midir?

Çocukların her söyleneni yerine getirmesi ya da okul başarısı kadar bizatihi varlığıyla da ilgilenilmelidir. Kalbine dokunulmalıdır. Bir çocuğun ne kadar iyi bir insan olduğu en önemsenen konulardan biri hâline gelmelidir. Bu kalbi meseleler ciddiye alınmazsa elbette gelişmeyecek, körelecektir. Kimse çocuğunun kötü olmasını ya da kötü işler yapmasını istemez. İstemediklerimizi dile getirdiğimiz kadar, istediklerimiz için çaba sarf ettiğimizde fark ortaya çıkacaktır.

İyilik, şükür artırır!

İyilik etmek, kişinin farkındalığını artırmaya yardımcı olur. Farkındalık şükrettirir. Şükür de iyiliği artırır. Kişi, hem ken-

dinin hem de iletişimde olduğu kişilerin hâlerinden haberdar olur. Böylece mukayese ederek içinde bulunduğu nimetlere şükür ziyadeleşir. Hele de böyle doyumsuzluğun ayyuka çıktığı bir zamanda şükreden bir çocuk yetiştirmeyi kim istemez? En azından çocukluk yaşlarında şükür bilincinin oturduğu bir insan inşa etmek, nasıl bir şükür gerektirir?

İyilik güçtür!

İyi olmak sāfiyane bir uyum, sorgusuz bir boyun eğme davranışı değildir. Aksine iyilik, bir başkaldırıdır. Cesaret işidir. Dolayısıyla iyilik en çok da cesurlara ve güçlülere yakışır. Buna mukabil güç ve iyiliğin imtizacını sağlamak hassasiyet gerektirir. Çünkü gücü ele geçirdikçe iyi kalabilmek kolay değildir. Çocuklara güçlülük propagandası yerine iyilerin güçlü olacağı algısı yerleştirilebilir. Nitekim küçükken güçsüz olduğu için kötü davranışlara maruz kalan çocuk, büyüdüğünde de güçsüzlere aynı kötülüğü yansıtacaktır.

Görüntüde cici ve iyi çocuklar yerine, hem kalbiyle hem de aklıyla iyiliğe yönelen, tercihini iyi olmaktan yana kullanan irade sahibi çocuklar için bir iyilik yapmaya ve iyi olmaya ne dersiniz?

Bir bombanın hayatı büyük bir sükunet içinde geçer. Ta ki patlayıncaya kadar. Patladığı anda bombanın kıyameti başlamıştır.

Dünyanın En Güzel Bombası

Mevlâna İDRİS
Yazar

Ne kadar olmuştu buraya geleli, şimdi hatırlamıyordu. Uzun yıllardan beri, bu ormanda kendisi için hazırlanan gizli evinde sessizce bekliyordu.

Fabrikada üretilirken, kendisi hakkında konuşulanları duyduğunda elinde olmadan gururlanmıştı. Onu yapan mühendis ve işçiler, yapımının her aşamasında büyük bir titizlik göstermişler, yapım tamamlandığında ise gözleri parlayarak “bu müt-hiş bir bomba oldu. Herhangi bir yere atılması hâlinde korkunç bir etki yapacağı daha şimdiden belli” diye kendi aralarında fısıldayarak konuşmuşlardı.

Sonra gizlice büyük bir kamyonu yüklenerek bu ormana getirilmiş ve kendisi için hazırlanan rampaya yerleştirilmişti. Üzeri, toprakla ve dallarla örtülmüş ve o zamandan beri kendisini bir daha arayıp soran olmamıştı. Uzaktan kumanda edilebilen bir bomba olduğu için, yanına bir daha kimsenin uğramayacağını farkındaydı.

Komuta merkezindeki bir düğmeye basılacak ve o, gizlendiği bu yerden fırlayarak programlandığı yere düşüp, orasını mahvedecekti. Evet, hepsi bu kadardı. Bütün bombaların kade-ri buydu. Bir düğmeye basılır ve onlar hızla yerinden fırlayarak gidip patlardı. Hep böyle olmuştu. Hep.

Geçen mevsimleri, zamanları düşünüyordu bomba. Buraya geldiği günden beri önemli bir değişiklik yaşamamıştı. Günler geçiyor ve o ormandaki hayat, gözlerinin önünde sessizce değişiyordu.

Bazen bir kelebeği izlemişti. Bazen bir sincabı.

Şimdi lapa lapa yağan kara bakarken bunları düşünüyordu bomba. Çok olmuştu bu ormana gizleneli. Burada ne kadar zamandır beklediğini unutmuştu artık. Bir gün düğmeye basılacak ve yerinden fırlayacaktı. Sonrası bommmm!..

Kar lapa lapa yağıyor ve o düşünüyordu. Bir kurt sürüsü sessizce önünden geçiyordu. Bir tavşan, yuvasından burnunu çıkarıp havayı kokluyordu. Ve bomba düşünüyordu. Kendisinden önce yapılıp patlatılan bombaları, kendisinden sonra yapılacak bombaları... Ve kar durmadan yağıyordu... Ormana bakıyordu bomba, gökyüzüne, sessizce yağan büyük kara bakıyordu.

Şimdi kimbilir nerelerde bazı bombalar patlıyor, bazı bombalar ise kendisi gibi patlatılmayı bekliyordu. İnsanların kendisini neden patlattıklarını düşünmeye çalıştı. Neden acaba? Patlarken çıkardıkları ses, insanların hoşuna giden bir şey olabilir miydi?

Patladığı anda ölüyordu bombalar. Sonrasını hiç bilmiyordu. Onların hayatı patlayıncaya kadardı. Bombalar arasında dolaşan ve yaşlı bir bombanın söylediği iddia edilen bir söz vardı. Aklında kaldığı kadıyla o söz şöyleydi : ‘Bir bombanın hayatı büyük bir sükunet içinde geçer. Ta ki patlayıncaya kadar. Patladığı anda bombanın kıyameti başlamıştır.’

Ve bomba, o yaşlı bombayı düşünüyordu yağan kara bakarak. O bomba patlamış mıydı acaba? Eğer patlamışsa şimdi kıyameti yaşıyor olmalıydı.

Ormandaki sessizlik yavaş yavaş rüzgârın şiddetini artırmasıyla bozulmaya başlamıştı. Karlar havada hafifçe oraya buraya

savrulmaya başlarken, bomba, gözlerinin yavaş yavaş kapandığını hissetti. Ve biraz sonra kendisini, önünde uçuşan beyaz sessizliğe tamamıyla kapatarak derin bir uykuya daldı...

Sabah oldu.

Akşam oldu.

Ormanın her tarafı o büyük beyazlıkla kaplı kaldı günlerce. Bomba bu büyük beyazlığa bakarak ormanı, kendisini, düğmesine basılacak anı, patlama anını düşündü durdu.

Akşam oldu.

Sabah oldu.

Mevsim değişti, karlar eridi. Güneş yeryüzüne biraz daha yaklaştı. Ormandaki hayat canlandı yeniden. Her köşeden başka bir neşe fışkırmaya başladı. Çiçekler, çiçekler...

Bomba, bu eşsiz değişime bakarak düşünmesine devam etti.

Düğmesine basılacaktı.

Ve patlayacaktı.

Bir gün gizlendiği yerden çevresini izleyen bomba, ormanda o güne kadar görmediği birşey gördü: İki çocuk yabancı çileği topluyorlar, topladıkları küçücük çilekleri bir ipliğe diziyorlardı.

Farkında olmadan bombanın yanına yaklaştılar ve bomba, ilk defa gördüğü bu iki çocuğun konuşmalarını dinlemeye başladı...

“Sence bu yıl annemin yapacağı marmelat, önceki kadar güzel olacak mı?”

“Tabii ki. Olmaması için bir sebep yok ki ...”

“Babam da aynı çörekten getirirse yaşadık...”

“Bir dakika, şurada da çilek görüyorum.”

Çocuklardan birisi elini çileğe doğru uzattığı anda, bomba, bir an donup kaldı. Çünkü o yaban çileği çok yakınındaydı ve çocuğun çileği koparan eli nerdeyse kendisine değecekti.

“Komşumuzun çocuğuna da veririz değil mi abi?”

“A, tabii ki...”

Bomba, iki çocuğun konuşmalarını büyük bir merakla dinlemeye devam ediyordu. İçinde tuhaf bir karıncalanma hissetmişti. Daha önce bilmediği bazı duygular...

Ve çocuklar konuşmayı sürdürüyordu:

“Ben bu çilekleri ve sevdiğim herşeyi yaratan Allah’a sürekli şükrediyorum.”

“Ben de şükrediyorum, aklıma geldikçe. Ama uyurken hariç.”

İki kardeş kıkırdadılar ormanda, bombadan habersiz.

Bomba ise ilk defa duyduğu bazı şeyleri düşünüyordu: Çörek, baba, anne, komşunun çocuğu, şükür...

İki çocuk yeterince çilek topladıktan sonra konuşarak bombanın yanından uzaklaştılar ve biraz sonra tamamıyla gözden kayboldular...

Akşam olduğunda bomba çok düşünceliydi...

Düğmesine basılacak ve o patlayacaktı ha... Durduğu yerde kıpırdanmaya, sağına soluna dönmeye başladı. Ve ilk defa kendisini kemiren korkunç bir duygunun varlığını farkettti. Yoketme duygusu.

Patladığı an!.. Bu anı derinlemesine hiç düşünmemişti. Zaten hiç bir bomba patladıktan sonra ne olduğunu bilmezdi. Oysa bugün kafasında şimşek gibi çakan bir gerçek, bombayı irkiltmişti. Yokedecekti. Bunu şimdiye kadar nasıl olup da düşünemediğini anlamıyordu.

Patlamak...

Sonrası korkunç bir sisti.

Bomba, dikkatle bakınca, bu sisin içinde o küçük çocukları gördü. Kendisi patladığı anda çocuklar havaya savruluyordu. Elllerinde babalarının getirdiği çörek vardı. Çöreğe annelerinin yaptığı marmelatı sürmüşler, tam da arkadaşlarına uzatıyorlardı. Ama yarım kalmıştı işte... Bomba patlamış ve hep birlikte havaya uçmuşlardı...

Bomba dehşete düşmüştü. “Olamaz böyle birşey” diye mırıldandı ve sisin içinde gördüklerine daha yakından bakmaya çalıştı. Küçük bir ayakkabı, bir çocuğun ayağından fırlamış ve çimlerin üzerine düşmüştü. Tek başına.

Sonra çocukların annesini gördü. Korkunç ağlıyordu. Elinde çocuklarının resim defteri vardı ve açık bir sayfada kurşun kalemle çizilmiş bir kuzu, bütün saflığıyla duruyordu. Bombalar resimdeki kuzuları öldürmezdi ve anne korkunç ağlıyordu.

Sis giderek koyulaşırken; çimenlerde uzanan çocuk, bir kaç parçaya ayrılıp savrulan çörek, çocuğun ayağından fırlayan ayakkabı, resim defterinin açık sayfasında bütün saflığıyla duran kuzu ve diğer şeyler yavaş yavaş silinmeye başladı.

Ve sislerin içinde o iki çocuğun şükretmek için kımıldayan küçük dudakları. Ve yeryüzünün her yerinde bazı şeyler için zor duyulan seslerle şükreden milyonlarca başka küçük dudaklar...

Sanki daha biraz önce bu dünyada yaşamıyormuş gibiydiler.

Sanki bu dünyaya hiç gelmemiş gibi.

O deftere kurşun kalemle o kuzuyu çizmemiş gibi.

Sisin yoğunluğu devam ederken en son annenin belirsizleşmeye başladığını gördü bomba. Annenin yüzü tamamıyla silindiği anda bile kesik hıçkırık sesleri duyulmaya devam edi-

yordu. Bomba, bir an annenin gözyaşlarıyla ıslandığını hissetti ve işte o anda müthiş bir karar verdi...

Gecenin ortasında büyük bir patlama duyulduğunda kimse buna bir anlam verememişti. Ama sabah herkes, ormandaki gizli bir bombanın kendi kendine patladığını öğrenince çok şaşırdı.

Ama ben şaşırmadım ve kendi kendisini patlatarak kimseye zarar vermeden bu dünyadan ayrılan dünyanın en güzel bombasının hikâyesini yeryüzündeki ve gökyüzündeki bütün bombalara, özellikle de bundan sonra yapılacak olan bombalara anlatmak istedim.